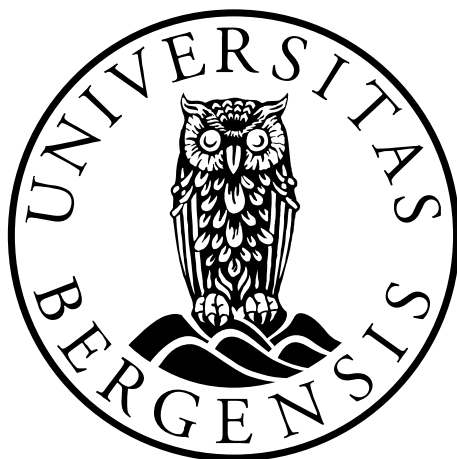

Barnets beste i tilbakeføringsaker

Hvordan forstås dette begrepet og hvilke vurderinger inngår i fylkesnemndsvedtak om spørsmål om tilbakeføring av barn i henhold til barnevernloven § 4-21?

Turi Evensen

MASTEROPPGAVE

Master i barnevern

Våren, 2011

Det psykologiske fakultet
HEMIL – Senteret

Veiledere: Anette Christine Iversen og Ragnhild Hollekim

FORORD

Arbeidet med denne masteroppgaven har både vært en utfordrende og lærerik prosess. I arbeidet med oppgaven har jeg tilegnet meg kunnskap om metoden dokumentanalyse som fra før var ukjent for meg. Jeg har fått videreutviklet mine skriveferdigheter, tatt i bruk forskning i større grad enn tidligere, og jeg har diskutert og reflektert rundt både egne og medstudenters problemstillinger og utfordringer. Tross mye hardt arbeid, lange dager og til tider mye frustrasjon har dette året også vært veldig bra. Uten medstudentene på lesesalen hadde garantert dagene vært enda lengre og hardere. Takk for store og små faglige og ikke-faglige innspill, for motiverende lunsjpauser og for fine spillkvelder med vafler og kveldsmat.

Jeg vil også takke Marita for hennes hjelp og refleksjoner. Som de eneste på kullet som valgte å gjøre en dokumentanalyse har våre fortløpende samtaler vært motiverende og viktige. Veilederne mine Anette Christine Iversen og Ragnhild Hollekim må også gis en stor takk for deres forståelse, konstruktive tilbakemeldinger og nyttige innspill.

Jeg vil også gi en ekstra takk til Karin, Iselin, Astrid, Roger og Hanne. Uten dere hadde jeg nok ikke klart å gjennomføre denne oppgaven. Dere har støttet meg hele veien og vært utrolig forståelsesfulle. Jeg er så utrolig glad for at jeg har dere.

Og selv om jeg mistet deg på veien Jan Tore så vet jeg at du hadde hatt lyst at jeg skulle fullføre masteroppgaven. Denne oppgaven er derfor dedikert til deg.

Bergen, 20. mai 2011

Turi Evensen.

INNHALDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING.....	1
1.1. TEMA OG PROBLEMFORMULERING	1
1.2. AVGRENSNING	3
1.3. OPPBYGGING AV OPPGAVEN.....	3
2. RAMMEVERK	5
2.1. FYLKESNEMNDA FOR SOSIALE SAKER.....	5
2.2. LOVDATA-SYSTEMET	6
3. LOVFØRINGER OG TEORETISK FORANKRING	8
3.1. BARNETS BESTE	8
3.1.1. Hva sier barnevernloven og FNs barnekonvensjon om barnets beste?	9
3.1.2. Barnet som aktør og rettighetsbærer.....	11
3.2. BARNETS OMSORGSBEHOV MED SÆRLIG FOKUS PÅ STABILITET, KONTINUITET OG TILKNYTNING	13
3.2.1. Generelle behov.....	13
3.2.2. Særlige behov	13
3.2.3. Særlige behov etter bvl. § 4-21	14
3.3. SAMVÆR	16
3.3.1. Retten til samvær.....	16
3.3.2. Hva sier faglitteratur og forskning om samvær?	16
3.3.3. Viktige forhold å vurdere ved avgjørelse om samvær.....	17
3.4. MAKT.....	17
3.4.1. Hva er makt?	18
3.4.2. Sentrale maktformer	19
3.5. HVORDAN SIKRE GODE BESLUTNINGER TIL BARNETS BESTE?	20
4. RELEVANT FORSKNING	22
5. METODE.....	26
5.1. BAKGRUNN FOR METODISK TILNÆRMING	26
5.2. VITENSKAPSTEORISKE REFLEKSJONER	27
5.3. BRUK AV DOKUMENTER I FORSKNING OG GENERELT OM DOKUMENTANALYSE	29
5.4. KVALITATIV DOKUMENTANALYSE	31
5.5. GJENNOMFØRING AV UTVALG OG UTVALGETS STØRRELSE.....	31
5.5.1. Kjennetegn ved utvalget.....	33
5.6. ANALYSE OG TOLKNING AV DATA	34
5.6.1. Analytisk tilnærming.....	35
5.7. METODENS KVALITET	36
5.7.1. Validitet	37

5.7.2. Reliabilitet	38
5.7.3. Overførbarhet	39
5.8. FORSKNINGSETISKE REFLEKSJONER	40
6. SENTRALE FUNN OG DRØFTNING.....	42
6.1. FORSVARLIG OMSORG – BARNETS BEHOV	42
6.1.1. Foreldrenes endringspotensiale	42
6.1.1.1. Problemenes art og mulighetene for endring	43
6.1.1.2. Behandling av foreldrenes problemer	45
6.1.1.3. Drøftning	45
6.1.2. Barnets sårbarhet og krav til omsorg	47
6.1.2.1. Barnets behov	47
6.1.2.2. Barnets krav til omsorg.....	49
6.1.2.3. Drøftning	51
6.1.3. Bruk av hjelpetiltak for å sikre forsvarlig omsorg.....	52
6.1.3.1. Til nytte eller ikke?.....	52
6.1.3.2. Hvilke hjelpetiltak vurderes?	53
6.1.3.3. Drøftning	54
6.2. TILKNYTNING OG ALVORLIGE PROBLEMER.....	55
6.2.1 Tilknytning til fosterforeldre og miljøet rundt	55
6.2.1.1. Drøftning	56
6.2.2. Tilknytning til biologiske foreldre.....	57
6.2.2.1. Drøftning	58
6.2.3. Alvorlige problemer.....	59
6.2.3.1. Fare for alvorlige problemer ved nytt brudd.....	59
6.2.3.2. Fare for alvorlige problemer på bakgrunn av andre forhold	60
6.2.3.3. Drøftning	61
6.3. SAMVÆR OG DENS KVALITET	62
6.3.1. Foreldrenes oppfølging av og innhold på samværene.....	62
6.3.1.2. Drøftning	64
6.3.2. Barnets reaksjoner i forbindelse med samvær.....	65
6.3.2.1. Drøftning	67
6.4. BARNETS RETT TIL Å BLI HØRT	68
6.4.1. Barnets rett til å bli hørt	68
6.4.1.1 Uttalelser fra barnet formidlet gjennom talsperson og andre	68
6.4.1.2. I hvilken grad blir barnets meninger tillagt vekt?	69
6.4.1.3. Drøftning	71
6.5. FOSTERFORELDRENE RETT TIL Å UTTALE SEG	74
6.5.1. Drøftning	74
7. OPPSUMMERENDE DRØFTNING	76
8. AVSLUTNING	81
9. LITTERATURLISTE.....	83

SAMMENDRAG

Formålet med studien var å undersøke hvordan fylkesnemndene forstår begrepet barnets beste og hvilke vurderinger som inngår i denne vurderingen når de skal vurdere om barnet skal tilbakeføres til sine biologiske foreldre. Barnets beste i en barnevernssammenheng er et normativt begrep. Lovverket legger få konkrete føringer for hvordan man skal forstå begrepet og hvilke forhold som skal inkluderes når det skal gis et innhold. Begrepet har derfor møtt en del kritikk som retningsgivende for handlinger som berører utsatte barn. Fordi barnets beste er et begrep det synes vanskelig å enes om samtidig som det innehar en sentral plass i alt barnevernsarbeid, håper jeg denne oppgaven kan bidra til å belyse begrepet slik det blir forstått av fylkesnemndene i tilbakeføringssaker, jf. bvl. § 4-21.

Oppgaven bygger på en kvalitativ dokumentanalyse av slutningene i 24 tilbakeføringsvedtak, jf. bvl. § 4-21, som er publisert på lovdata sine nettsider. Vedtakene er fra perioden 2005-2008 og utgjør alle publiserte tilbakeføringsvedtak for denne perioden.

Lovens føringer, nærmere bestemt i bvl. § 4-21 (forsvarlig omsorg, tilknytning, alvorlige problemer, fosterforeldrenes uttalerett) og de overordnede bestemmelsene bvl. §§ 6-3 (om barnets uttalerett), 4-19 (om samvær) og 4-4 (om hjelpetiltak), synes å prege hvilke elementer som inngår i barnets beste-vurderingen. Fylkesnemndene drøftet i stor grad barnets behov versus kravene til omsorg. Innholdet i og barnets reaksjoner på samvær, samt bruk av hjelpetiltak ble også drøftet. Barnets tilknytning til fosterforeldrene og miljøet rundt ble drøftet i mindre grad enn forventet. Foruten dette var barnets stemme og ikke minst fosterforeldrenes stemme lite synlige i slutningene. Variasjonene i vektleggingen av de ulike elementene synes å avhenge av det enkelte barn og konkrete sak, men må også forstås i lys av begrepets normative karakter. Funnene gir således indikasjoner på hva fylkesnemndene anser som viktig og mindre viktig å vurdere for å ta stilling til barnets beste i tilbakeføringssaker, jf. bvl. § 4-21.

1. INNLEDNING

1.1. Tema og problemformulering

Jeg har i denne masteroppgaven valgt å skrive om ”barnets beste” i tilbakeføringssaker, jf. lov om barneverntjenester § 4-21 (Barnevernloven, 1992). Prinsippet om barnets beste uttrykkes eksplisitt i barnevernloven (bvl). I bvl. § 4-1 står det ”*Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.*” Prinsippet om barnets beste blir også omtalt i FNs barnekonvensjon, artikkel 3 (Barnekonvensjonen, 1989). Hensynet til barnets beste er slik gitt en sentral plass i alt barnevernfaglig arbeid. Uenighetene om hvordan dette begrepet skal forstås aktualiserer likevel behovet for økt kunnskap om hva barnets beste kan bety og hva som legges i dette begrepet i ulike deler av barnevernets virksomhet.

Jeg valgte dette temaet både fordi det er viktig, vanskelig operasjonaliserbart og fordi det virket svært spennende å skulle gå i dybden av et såpass normativt begrep. At jeg valgte tilbakeføringssaker spesielt var fordi jeg tenker at denne typen saker i særlig grad setter barnets beste-vurderingen på prøve. I disse sakene skal det gjøres vurderinger og avveininger knyttet til to forhold som må anses som å være avgjørende viktige for barnet. Det gjelder forholdet til biologiske foreldre, og livet deres i et nytt hjem, der de i mange tilfeller har bodd lenge.

Mye av den aktuelle forskningen knyttet til barnets beste-begrepet i barnevernet understreker begrepets normative karakter. Med normativt menes at det ikke finnes noen fasit på hva som ligger i begrepet. Det kan derfor tillegges ulikt innhold til prinsippet (Backe-Hansen, 1995). Fordi vurderingen av barnets beste i så stor grad baserer seg på skjønn reises det ofte kritikk mot dette prinsippet som styrende element i barnevernets vurderinger. Etersom loven ikke gir noen tydelige eller uttømmende kriterier for hva som er til det beste for barn i ulike sammenhenger, åpner dette opp for individuelle vurderinger og fortolkninger. Hva som defineres som barnets beste vil avhenge av flere forhold (Sandberg, 2003), bl. a. av hvem som foretar disse vurderingene, og av kultur, tid og kontekst (Ellingsæter, 2008). Haugli & Havik (2010) hevder imidlertid at begrepet også må forstås som et empirisk begrep, hvor man

gjennom forskning vil komme frem til mer og mer sikker kunnskap om hva som er barnets beste.

Sandberg (2003) har gjennom sin doktorgradavhandling gitt et viktig bidrag til kunnskap om tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse, noe også Havik, Hassel & Poulsson (2003) har gjort med deres studie. I forbindelse med begrepet barnets beste sier Sandberg (2003) at bl.a. verdisyn og kontekst påvirker hvordan man forstår barnets beste. Videre sier hun at hvilke momenter som er relevante å inkludere i vurderingen av barnets beste, og med hvilken vekt, vil variere. Hun fremholder også at den som skal foreta denne avgjørelsen må ha en generell kunnskap om faget, men bør også besitte mest mulig spesifikk kunnskap i forhold til den situasjon det konkrete barnet er i. Når hun drøfter barnets beste i lys av tilbakeføringssaker, jf. bvl. § 4-21, påpeker hun at barnets beste som lovtolkningsprinsipp kan bidra til forståelsen av ”*alvorlige problemer*”, som er kriteriet for å hindre at et barn skal tilbakeføres når det har knyttet seg til fosterhjemmet. Sandberg spør også om barnets beste kan brukes til å utvide forståelsen av ”*tilknytning*” til å gjelde mer enn bare den rent psykologiske tilknytningen mellom barnet og fosterforeldrene. Videre stiller hun spørsmål ved om bvl. § 4-1 også gjelder for tilbakeføringssaker etter bvl. § 4-21 når det i denne paragrafen står ”*finne tiltak...*” og når tilbakeføring av omsorg dreier seg om å avslutte et tiltak.

Jensen (2007) analyserte omsorgsvedtak etter bvl. § 4-12 og fant at barnets beste ble lagt til grunn i beslutningene til fylkesnemndene. Hun fant også at forhold ved barnet, foreldrene og samspillet dem i mellom ble inkludert i vurderingen av barnets beste. Hofman (2010) fant imidlertid at barnets beste-vurderingen var lite fremtredende i omsorgsvedtakene fattet av fylkesnemnda. Dette gjaldt både i vurderingen av barnets kulturelle bakgrunn, men også i all generellhet.

Haugli (2000) fremhever at individuelle vurderinger vil påvirke defineringen av barnet beste. Videre sier hun at det i tillegg til stabilitet og kontinuitet må inkluderes en rekke andre forhold som ikke nevnes eksplisitt i loven. Noen forhold vil være aktuelt for alle barn, f. eks. grensesetting og stimulering, mens andre forhold vil være mer personavhengige og knytter seg til de spesielle behovene de ulike barna har. Haugli sier også at barnets beste må avveies opp mot andre hensyn, f. eks. foreldrene, fosterforeldre og organisatoriske forhold. Likevel presiseres det at dersom barnets behov ikke er forenelig med foreldrenes interesser, skal

barnets behov gå foran (Barne- og familiedepartementet, 2000). Fordi det synes så vanskelig å gi et konkret innhold til begrepet barnets beste sier Backe-Hansen (1995) at vi heller bør bruke begrepet ”det minst skadelige prinsippet”. Begrunnelsen for dette forslaget er at det er lettere å bli enige om hva som er skadelig for barn enn hva som er til deres beste.

Sett i lys av mitt forskningsarbeid handler denne oppgaven om å bidra til å øke kunnskapen om ett av barnevernets sentrale begreper, nemlig barnets beste. I den forbindelse har jeg valgt et spesielt område der dette synes å være lite forsket på, nemlig tilbakeføringssaker, jf. bvl. § 4-21. Ut fra dette vil jeg i denne masteroppgaven spesifikt belyse innholdet i *fylkesnemndenes* vurderinger knyttet til prinsippet om barnets beste og hvordan dette begrepet forstås og vurderes i saker om tilbakeføring, jf. bvl. § 4-21. Ut fra dette har jeg utarbeidet følgende problemstilling;

Barnets beste i tilbakeføringssaker. Hvordan forstås dette begrepet og hvilke vurderinger inngår i fylkesnemndsvedtak om spørsmål om tilbakeføring av barn i henhold til barnevernloven § 4-21?

1.2. Avgrensning

Som det fremgår av problemstillingen har jeg valgt å avgrense utvalget mitt til å bare gjelde tilbakeføringsvedtak etter bvl. § 4-21. Hovedgrunnen til at jeg valgte å konsentrere meg om én type sak var fordi jeg vurderte at det ville være vanskeligere å trekke konklusjoner rundt fylkesnemndenes forståelse av begrepet dersom flere typer saker var representert i datamaterialet. Jeg har videre valgt å konsentrere meg om fylkesnemndenes *slutninger*. Dette ble bl.a. gjort fordi jeg ikke hadde hatt kapasitet til å analysere like mange vedtak dersom jeg skulle tatt for meg vedtakene i sin helhet. At jeg valgte å undersøke slutningene var også fordi slutningene er ment å skulle inneholde de aller viktigste forholdene som legges til grunn for fylkesnemndas avgjørelser i saken.

1.3. Oppbygging av oppgaven

Jeg starter denne oppgaven med å redegjøre for fylkesnemnda for sosiale saker i *kapittel 2*. Her presenterer jeg også lovdatasystemet og jeg beskriver hvordan fylkesnemndsvedtakene er oppbygd. I *kapittel 3* presenteres relevante lovføringer og min teoretiske forankring. Her går

jeg nærmere inn på lovbestemmelser og teori knyttet til ”barnets beste”, ”barnets omsorgsbehov med særlig vekt på stabilitet, kontinuitet og tilknytning”, ”samvær”, ”makt” og ”hvordan fatte gode beslutninger til barnets beste”. *Kapittel 4* omhandler relevant forskning sett i forhold til min problemstilling. Studiene som jeg refererer til er både internasjonale og nasjonale og de favner ulike aspekter rundt barnets beste. I *kapittel 5* presenteres metode. I *kapittel 6* presenteres sentrale funn og drøftning, før det i *kapittel 7* gjøres en oppsummerende drøftning. I *kapittel 8* oppsummeres oppgaven. I tillegg til å påpeke hovedfunnene i studien gjør jeg også greie for implikasjoner for videre praksis og hva som vil være interessant å forske videre på.

2. RAMMEVERK

I dette kapitlet vil jeg først gjøre rede for fylkesnemnda for sosiale saker som beslutningsorgan. Her beskriver jeg kort de gamle barnevernsnemndene og hvorfor det ble besluttet å opprette *fylkesnemnder*. Videre forklarer jeg hvilke saker som legges frem for fylkesnemndene. Deretter beskriver jeg lovdatasystemet. Her redegjør jeg for formålet og praksisen med å offentliggjøre fylkesnemndsvedtak. Jeg forklarer også hvordan et fylkesnemndsvedtak er bygget opp.

2.1. Fylkesnemnda for sosiale saker

Opprettelsen av fylkesnemndene for sosiale saker kom bl. a. som en konsekvens av den kritikken de gamle barnevernsnemndene fikk. Kritikken gikk bl. a. ut på at barnevernsnemndene hadde rollene som både tjenesteyter og tvangsutøver. Videre var noen av disse barnevernsnemndene tilknyttet små kommuner, noe som kunne medføre uheldige konsekvenser for brukerne (Tjomsland, 1997). En annen kritikk var at det ble utført forskjellig praksis i de ulike barnevernsnemndene. Dette resulterte i at Sosiallovutvalget fremmet et forslag om at alle tvangssaker skulle avgjøres av en selvstendig og uavhengig avgjørelsesinstans, med en muntlig høring; et organ som besatt både faglig og juridisk innsikt, med innslag av legmannsskjønn (Kjønstad, 2002). Formålet med den nye ordningen var å øke rettssikkerheten til brukerne samtidig som den skulle nøytralisere kommunens rolle (Tjomsland, 1997).

De nye fylkesnemndene kom samtidig med at den nye barnevernloven av 1992 trådte i kraft (med virkning fra 1. januar 1993) og består av i alt 12 nemnder, fordelt på 19 fylker (regjeringen.no). Fylkesnemndene er forvaltningsorganer, men har et sterkt domstolspreg (Kjønstad, 2002). Fylkesnemnda for sosiale saker fungerer som en domstol hvor hver nemnd har én eller flere fylkesnemndsledere i tillegg til et utvalg sakkyndige (f. eks. psykologer, sosionomer og psykiatere) og alminnelige medlemmer (legfolk uten juridisk eller barnevernfaglig bakgrunn) (Tjomsland, 1997). Reglene om fylkesnemndas sammensetning finnes i sosialtjenesteloven § 9-2 og barnevernloven § 7-1. Barneverntjenesten representerer den offentlige part og er den som oftest fremmer sak for fylkesnemnda. Foreldrene og barnet representerer den private part og er som oftest representert med egen advokat i likhet med den

offentlige part. Barnet kan imidlertid selv opptre som privat part alene. Barnet må da være fylt 15 år og forstå hva saken gjelder, jf. bvl. § 6-3 annet ledd.

Sakene som legges frem for fylkesnemnda gjelder tvangsvedtak, samværsspørsmål og spørsmål om tilbakeføring. Når det kommer til hvor mange saker barneverntjenestene fremlegger for fylkesnemndene viser tallene at det har vært en jevn stigning siden opprettelsen av fylkesnemndene. I 2004 ble det totalt sett lagt frem 2970 saker, mens det i 2008 var 4132 saker, tilsvarende en økning på 39 % (regjeringen.no).

2.2. Lovdata-systemet

Lovdata er en privat stiftelse opprettet i 1981 av Justisdepartementet og av Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Formålet med denne nettsiden er å etablere, samt drive systemer for rettslig informasjon. Her finnes mange typer rettskilder som f. eks. lover, rundskriv, lovforarbeider, vedtak og internasjonale rettskilder (Lovdata). Her publiseres også fylkesnemndsvedtak. Disse vedtakene er tilgjengelige for alle unntatt noen dommer som krever en spesiell tilgang med passord. At fylkesnemndsvedtak skal gjøres offentlig ble bestemt av Barne- og familiedepartementet i 2002. Her ble det også bestemt at hvert femte vedtak skal offentliggjøres via lovdata sine nettsider. Disse vedtakene er anonymisert og vilkårlig trukket ut ved at hver femte sak skal sendes til lovdata, uavhengig av hvilken type sak det er. At dette er besluttet er ett av flere eksempler på tiltak for å bidra til et åpnere barnevern. Dette tiltaket har til hensikt å gi utenforstående mer informasjon om hvordan barnevernet jobber og hvilke vurderinger som gjøres. Et slikt tiltak har også som hensikt å bedre barnevernets legitimitet i samfunnet. Ved at fylkesnemndsvedtakene anonymiseres og oppsummeres i kortere vedtak som blir publisert gis det offentlige dermed innsyn i vurderinger som har stor samfunnsmessig betydning. Vedtakene som ligger ute på nettet er fra 2002 og frem til i dag, hvor fylkesnemndsvedtakene publiseres fortløpende. I kontakt med Fylkesnemnda for sosiale saker i Sogn og Fjordane og Hordaland ble jeg informert om at de p.g.a. sykdom lå på etterskudd i forhold til publiseringen av hvert femte vedtak. Antall publiserte vedtak er derfor noe lavere enn det egentlig skulle ha vært. Slike forsinkelser i publiseringen må også kunne antas å gjelde for de andre fylkesnemndene. Dette betyr at de vedtakene som er publisert ikke representerer hver femte sak som behandles av fylkesnemndene slik meningen var, noe som dermed også gjelder for datamaterialet mitt.

Fylkesnemndsvedtakene er i all hovedsak bygd opp på samme måte. Først presenteres informasjon om når og hvilken fylkesnemnd som har behandlet saken. Deretter kommer et kort sammendrag av saken, før det fremkommer hvem som er part i saken og hvem som har skrevet vedtaket. Så presenteres selve vedtaket. Her kommer det først en redegjørelse av sakens bakgrunn i hovedtrekk. Deretter presenteres det hva kommunen (barneverntjenesten) har anført i saken, og hvor det avsluttes med et forslag til vedtak. Videre blir privat parts anføringer gjort rede for. Noen ganger presenteres mor og fars anføringer hver for seg. Også privat part legger frem forslag til vedtak. Til slutt kommer fylkesnemndas bemerkninger og den endelige beslutningen i saken. Oppsummeringen til fylkesnemndene inneholder et utvalg av informasjon knyttet til det som har skjedd i forkant både fra sakspapirer og hva som er lagt frem for nemnda muntlig. Det som fremkommer i fylkesnemndenes slutninger er det som de vurderer som de viktigste forholdene i saken og som har hatt særlig stor betydning for utfallet.

3. LOVFORINGER OG TEORETISK FORANKRING

Med utgangspunkt i problemstillingen ”*Barnets beste i tilbakeføringssaker. Hvordan forstås dette begrepet og hvilke vurderinger inngår i fylkesnemndsvedtak om spørsmål om tilbakeføring av barn i henhold til barnevernloven § 4-21?*” har jeg valgt flere innfallsvinkler for å kaste lys over temaet. Innledningsvis gjør jeg rede for ulike måter å forstå begrepet barnets beste på. At begrepet er normativt og vanskelig å enes om er fremtredende i mye av litteraturen knyttet til temaet. Deretter tar jeg for meg hva barnevernloven og FNs barnekonvensjon sier om dette begrepet. Et relevant perspektiv for meg er også barnet som aktør og rettighetsbærer og hvordan dette endrede synet på barnet også påvirker en vurdering av hva som er barnets beste. Her trekker jeg bl. a. frem barnets uttalerett uttrykt i barnevernloven og i FNs barnekonvensjon. Videre presenterer jeg teori knyttet til barnets omsorgsbehov med særlig vekt på stabilitet, kontinuitet og tilknytning. Her sier jeg noe om barns generelle og særlige behov, før jeg nøyerer tar for meg behovene stabilitet, kontinuitet og tilknytning; tre behov som eksplisitt kommer til uttrykk i bvl. §§ 4-1 om barnets beste og i 4-21 om tilbakeføring av omsorg. Selv om samvær ikke nevnes i bvl. § 4-21 har jeg tatt med noe teori og forskning på samvær. Grunnen er at fylkesnemndene fokuserer mye på samvær i slutningene. Fordi fylkesnemnda er et beslutningsorgan blir også makt et relevant perspektiv. Fylkesnemnda er også et organ med klare deliberative trekk. Det deliberative perspektivet og beslutningsfatting i lys av en slik forståelse blir derfor også kort belyst i dette kapittelet.

3.1. Barnets beste

Barnets beste skal være utgangspunktet for de beslutninger som barneverntjenesten gjør og er slik et overordnet rettslig prinsipp. Stang (2007) sier at barnets beste også er et lovtolkningsprinsipp, et hensyn i skjønnsutøvelsen eller en avveiningsnorm og i noen tilfeller et lovbestemt vilkår. Spørsmålet om hva som er barnets beste er et normativt spørsmål som forandres over tid. Med dette menes at det ikke finnes noen fasit på hva som er til det enkelte barns beste. Forståelsen av begrepet barnets beste vil avhenge av svært mange forhold, deriblant samfunnets holdninger og verdier, egenskaper ved barnet selv, den konkrete sak, tilgjengelig fagkunnskap, samt hvem som skal avgjøre hva som er til barnets beste. Slik er det ikke snakk om et statisk begrep, men et begrep i kontinuerlig utvikling og forandring (Bunkholdt & Sandbæk, 2008). Nettopp fordi det knyttes stor usikkerhet til hva som legges i begrepet, hvordan man skal tolke det og hvilke prioriteringer man skal gjøre, er det vanskelig å definere hva barnets beste er i det enkelte tilfelle eller å bli enige om denne forståelsen

(Schiratzki, 2001). Fordi lovverket gir få føringer med henhold til hvordan begrepet kan forstås og fordi man vil måtte avveie mellom ulike alternativer og konsekvensen av disse, sier Skivenes (2002) at barnets beste i lovverket må forstås som et uttrykk for en etisk-politisk verdi og at staten har ansvar for å gi tydelige føringer for hva som skal legges i begrepet. Haugli & Havik (2010) mener at begrepet også må forstås som et empirisk spørsmål hvor man gjennom forskning vil kunne komme frem til mer og mer sikker kunnskap om hva som er barnets beste. Før jeg presenterer hva relevant lovverk sier om begrepet barnets beste vil jeg påpeke den gjensidige påvirkningen som skjer mellom samfunn og lovverk, hvor det som til enhver tid står i lovverket vil være preget av de normer og verdier som råder i samfunnet, samt anerkjent kunnskap på feltet. Tilsvarende vil normer og verdier i samfunnet preges av hva som står i lovverket.

3.1.1. Hva sier barnevernloven og FNs barnekonvensjon om barnets beste?

I bvl. § 4-1 står det følgende om hensynet til barnets beste ”*Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.*” Fordi det i lovteksten brukes ordet ”*herunder.*” signaliserer dette at det er flere forhold enn stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen som er viktig å inkludere i denne vurderingen. Hvilke vurderinger dette skal være nevnes ikke nettopp fordi man må foreta en individuell vurdering tilknyttet hvert enkelt barn. Selv om bvl. § 4-21 hører til samme kapittel som bvl. § 4-1 spør Sandberg (2003) om denne paragrafen også gjelder i forhold til tilbakeføringssaker. Grunnen til dette spørsmålet er fordi det i bvl. § 4-1 står ”*finne tiltak*”, noe som hun påpeker at ikke samsvarer med bvl. § 4-21, da dette gjelder oppheving av tiltak. Jeg har i denne oppgaven valgt å forstå bvl. § 4-1 som å også gjelde for tilbakeføringssaker.

Prinsippet om barnets beste har også en sentral plass i FNs barnekonvensjon. I artikkel 3 presiseres barnets beste som et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. Barn skal sikres beskyttelse og omsorg fra personer med det juridiske ansvaret for det enkelte barn, men også av ulike institusjoner og tjenester som har ansvar for barns omsorg eller beskyttelse. Slik blir det tydelig hvordan barnets beste også er et viktig og sentralt prinsipp i en større rettslig sammenheng.

I barnevernloven fremkommer det også flere overordnede prinsipper eller verdier. Det biologiske prinsipp er et prinsipp som implisitt sier noe om synet på hva som er til barnets beste og er et prinsipp som råder i vårt samfunn fordi familien er gitt en sterk posisjon. Prinsippet kommer ikke til uttrykk i noen egen paragraf, men er behandlet og diskutert i lovforarbeidene til barnevernloven (Barne- og familiedepartementet, 2002). I det biologiske prinsipp ligger det en forståelse og antakelse om at barn har det best når de bor hos sine biologiske foreldre. Stang (2007) sier at det biologiske prinsipp kan ses på som en forlengelse av hensynet til barnets beste. Lignende finner vi hos Sandberg (2003) som sier at det er vanskelig å løsrive en avgjørelse om barnets beste fra den enkeltes holdning eller verdi om det biologiske bånd. Stang (2007) sier imidlertid også at det biologiske prinsipp kan ses på som en *motsetning* til barnets beste. Foreldre har rett til sine barn, til å være foreldre og til å ha et familieliv. Barnet har på sin side rett og krav på en omsorg som er god, hvor det gis muligheter og rom for utvikling. Dette viser hvor vanskelig det i noen tilfeller er å skulle ivareta begge behovene samtidig.

Et annet relevant forhold som er viktig når vi diskuterer begrepet barnets beste er at det i bvl. § 4-1 står at behovene for stabilitet og kontinuitet skal vektlegges. De to behovene er generelle behov som alle barn trenger, men som er særlig viktige for barn i en vanskelig omsorgssituasjon. De to behovene ses på som særlig viktig for å avgjøre barnets beste (Barne- og familiedepartementet, 2000). I punkt 3.2.3. tar jeg nærmere for meg hva som kan ligge i de to begrepene.

For mitt prosjekt vil det også være særlig aktuelt å se på ordlyden i bvl. § 4-21 hva gjelder vurderingen av barnets beste. I paragrafens første ledd står det;

Fylkesnemnda skal oppheve et vedtak om omsorgsovertakelse når det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. Avgjørelsen skal likevel ikke oppheves dersom barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet. Før et vedtak om omsorgsovertakelse oppheves, skal barnets fosterforeldre gis rett til å uttale seg.

Her blir forsvarlig omsorg og tilknytning to sentrale vurderingstemaer når man skal vurdere hva som er til barnets beste i spørsmål om et barn skal tilbakeføres til sine biologiske foreldre. Utgangspunktet er at barn skal tilbakeføres til sine biologiske foreldre dersom de kan uttøve

forsvarlig omsorg sett i forhold til de behov som barnet måtte ha. Når man skal vurdere omsorgen til de biologiske foreldrene skal denne omsorgen ikke sammenlignes med fosterforeldrene sin omsorgsutøvelse. Det er heller ikke et krav om at omsorgen til de biologiske foreldrene skal være like god. Fokuset er på hvorvidt omsorgen er *god nok* i forhold til de behov barnet måtte ha. Dette synliggjør at det å vokse opp med biologiske foreldre anses å ha stor egenverdi i seg selv. Har barnet utviklet en tilknytning i sitt nye hjem som tilsier at en tilbakeføring til foreldrene vil medføre skade eller alvorlige problemer for barnet er forståelsen at det er til barnets beste at det forblir der det er. Ut fra dette ser vi hvordan bvl. § 4-21 eksplisitt tydeliggjør barnets behov for stabilitet som viktig for å ivareta barnets beste. Dette påpekes også av Sandberg (2003).

Som vi ser gir barnevernloven generelt eller bvl. § 4-21 spesielt ingen uttømmende liste over hvilke relevante faktorer som skal inngå i vurderingen av hva som er barnets beste. Ordlyden som er brukt i bvl. § 4-1 er ”herunder...” og gir slik den enkelte beslutningstaker en mulighet til å inkludere de forhold som synes relevante i den enkelte barnets beste-vurderingen. I forhold til bvl. § 4-21 fremkommer det ingen direkte henvisninger til begrepet barnets beste, men ut fra ordlyden kan man her indirekte forstå at barnets beste i utgangspunktet er å bo hos sine biologiske foreldre. Dersom dette ikke er mulig handler barnets beste om å oppleve en kontinuitet i den tilknytningen man har etablert, hvor det ikke bør skje flere brudd enn høyst nødvendig fordi dette kan medføre alvorlige problemer for barnet. Foruten dette kan vi også si at aspektet ”forvarlig omsorg” kan bidra til å gi retning til forståelsen av barnets beste.

3.1.2. Barnet som aktør og rettighetsbærer

Barn innehar i dag en langt sterkere posisjon i samfunnet enn tidligere. Dagens barn ses på som aktive og kompetente subjekter som er med på å påvirke eget liv og sin egen utviklingsprosess (Sommer, 2003). Angel (2010) går enda lengre og sier at barn er *ekspert* på eget liv og at det ikke bare er foreldre og barnevernet som f. eks. med sin fagkompetanse har ”monopol” på å vite hva som er til barnets beste. Dette barnesynet representerer den nye barndomssosiologien. Fra å bli sett og forstått ”utenfra” blir barn nå sett ”innenfra”. Barnets tanker, følelser og opplevelser står i sentrum (Stang, 2007).

Barns posisjon er styrket ved at de er tildelt egne rettigheter. I bvl. § 6-3 står det at barn som er fylt syv år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal gis

anledning til å uttale seg før det tas en avgjørelse i saker som berører ham eller henne. Barnets mening skal videre vektlegges i samsvar med dets alder og modenhet. I paragrafens andre ledd nevnes barnets partsrettigheter. Her står det at barn kan opptre som part i sak og gjøre partrettigheter gjeldende dersom det har fylt 15 år og forstår hva saken gjelder. Yngre barn kan gis partrettigheter i visse tilfeller. Gjelder saken tiltak for barn med atferdsvansker, regnes alle barn som part uansett alder. Barns uttalerett var først satt til tolv år, men etter at FNs barnekonvensjon ble inkorporert i norsk lov 1. oktober 2003, ble denne aldersgrensen senket. Barnets uttalerett står også omtalt i barnekonvensjonens artikkel 12. Økt tydeliggjøring av barnets rett til å uttale seg i egen sak understreker også en tydeligere holdning med henhold til at dette anses som et viktig element ved en barnets beste-vurdering (Lindboe, 2006). Barn skal derfor ikke lenger bare beskyttes mot farer (Bunkholdt & Sandbæk, 2008). Barn blir sett på som en verdi i seg selv og som en egen gruppe i samfunnet (Stang, 2007) og det tjuende århundre har derfor blitt kalt "barnets århundre".

Både Sandberg (2003) og Eekelaar (1994, ref. i Sandberg, 2003) tar utgangspunkt i barnets selv som aktør og rettighetsbærer når de diskuterer barnets beste. Eekelaar sier at ved å ta utgangspunkt i barnet selv, dets personlighet og dets erfaringsbakgrunn vil man komme frem til barnets beste. Han kaller denne metoden for "dynamic self-determinism" (dynamisk selvbestemmelse). Denne metoden ser han på som en motpol til vurderingene av barnets beste gitt fra ulike fagpersoner. Barnet gis en sterkere posisjon ved at det selv kan bidra til utfallet av avgjørelsen, men uten at den delegeres til barnet. Sentralt i denne metoden er altså at man i vurderinger av barnets beste vektlegger barnet i større grad og i mindre grad legger generelle antakelser fra fagpersoner til grunn.

Hvilket barneperspektiv man har vil ofte være styrende for hvordan man forstår begrepet barnets beste. Dette barneperspektivet avhenger mye av ens faglige ståsted. Stang (2007) nevner tre sentrale faglige barneperspektiv. Det psykologiske barneperspektivet har tradisjonelt sett gjerne vært problem- og behandlingsorientert og mindre opptatt av barnets ressurser og kompetanse. Barnets kompetanse, evner og muligheter blir mye tydeligere vektlagt innenfor det sosiologiske barneperspektivet. Innenfor det juridiske barneperspektivet er barnets rettigheter tydeligere i fokus mer enn barnets behov. Ens faglige ståsted og kontekst, i tillegg til bl. a. personlige verdier, syn på barn, barndom og tidligere erfaringer spiller derfor rolle for hvordan man vurderer hva som ligger i begrepet barnets beste og hva som vil vektes mest i ulike situasjoner, inkludert i saker om tilbakeføring etter bvl. § 4-21.

3.2. Barnets omsorgsbehov med særlig fokus på stabilitet, kontinuitet og tilknytning

3.2.1. Generelle behov

Alle barn har en rekke omsorgsbehov som må dekkes for å kunne sikre dem en positiv og hensiktsmessig utvikling. Bunkholdt & Sandbæk (2008) presenterer åtte generelle behov som det synes stor enighet om. Disse er fysisk omsorg og beskyttelse, kjærlighet og aksept, respekt for egenart og forutsetninger, oppdragelse og sosialisering, finne mening i å organisere erfaringer, tilknytning, stabilitet og kontinuitet.

At barnets behov skal være retningsgivende for å sikre barnets beste blir vektlagt av flere. Goldstein, Freud & Solnit (1980) sier at barnets behov må stå som et utgangspunktet og slik være en retningslinje til hva som er barnets beste. Hvilke behov det her er snakk om vil variere med bl. a. barnets alder, dets temperament og kontekst. Psykologiske teorier om barns behov vil ofte være sentral for slik forståelse. Sandberg (2003) vektlegger også barnets behov. I tillegg til å dra frem stabilitet og kontinuitet som sentrale behov i vurderingen av barnets beste nevner hun behovet for stimulering, spesiell oppfølging og grensesetting.

3.2.2. Særlige behov

Utover de generelle behovene som alle barn har er det også noen barn som har særlige behov. Disse særlige behovene kan enten være utviklet med utgangspunkt i tidligere omsorgssvikt eller med utgangspunkt i medfødte forhold (Haugli & Havik, 2010; Sandberg, 2003) og er slik tilfelle for mange barnevernsbarn. Disse barna omtales gjerne som å være mer sensitive og sårbare enn andre barn (Killén, 2007). I saker om tilbakeføring, jf. bvl. § 4-21, må de behovene som barnet har utviklet som en konsekvens av tidligere omsorgssvikt i særdeleshet vurderes. I vurderingen av om foreldrene, på det tidspunktet krav om tilbakeføring fremsettes, har en forsvarlig omsorgsevne i forhold til å kunne ivareta disse behovene skal det bl. a. tas hensyn til i hvilken grad bruk av hjelpetiltak vil kunne påvirke den totale omsorgsevnen (Sandberg, 2003). Havik (2003) vektlegger også behovet for å ta i bruk hjelpetiltak, og tydeliggjør hvordan bruk av hjelpetiltak kan være et virkemiddel for å ivareta barnets beste. Et eksempel på dette kan være at foreldrene mottar råd og veiledning slik at de klarer å sette tydeligere grenser for barnet eller at de mottar veiledning på hvordan de bør gå frem for å få til et mer hensiktsmessig samspill med barnet.

Holdepunktene vi har i forhold til barnets beste-vurderingen er klarest når vi snakker om barn generelt, om barn som har det bra og som har foreldre som fungerer. Havik (2003) fremholder imidlertid noen holdepunkter tilknyttet barn som ikke har det like bra. Det ene holdepunktet er kunnskapen vi har om at de langsiktige konsekvensene av en separasjon avhenger av hvordan barnet hadde det før separasjonen. Videre at omsorgsplasseringer må ha en retning slik at barnet kan falle til ro og slippe å være lenge i en venteposisjon. Samværsordningen må også støtte oppunder målsettingen med plasseringen. Foruten disse holdepunktene viser hun også til det barnevernloven sier om at barn skal motta god og stabil omsorg og oppleve kontinuitet for å sikre dets beste. Disse siste holdepunktene er aktuelle i forhold til saker om tilbakeføring etter bvl. § 4-21 fordi denne kunnskapen kan bidra til å sikre en god ivaretagelse av barnets beste.

3.2.3. Særlige behov etter bvl. § 4-21

Behovet for stabilitet og kontinuitet påpekes i bvl. § 4-1 og er behov som alle barn har, men som er spesielt viktig å fremheve når man snakker om barn som lever i en vanskelig omsorgssituasjon. Stabilitet blir definert som *”å ha en stabil og forutsigbar omsorgssituasjon, som varer over tid. Dette regnes også som viktig for barns identitetsutvikling, dessuten for oppbygging av andre psykologiske strukturer i personligheten.”* (Sandberg, 2002, s. 119). Behovet for stabilitet er særlig viktig å prioritere for de barna som har opplevd mye ustabilitet, f. eks. gjennom mange flyttinger (Haugli & Havik, 2010). Vurderingen av behovet for stabilitet er derfor særlig viktig i saker om tilbakeføring. Kontinuitet blir definert som *”å ha kontakt med sin opprinnelse og sine røtter i løpet av oppveksten, selv om barn skulle bo i lange perioder utenfor hjemmet. Dette regnes som viktig for barnets identitetsutvikling.”* (Sandberg, 2003, s. 119). Koblingen mellom barnets behov for kontinuitet og barnets muligheter til å utvikle en identitet påpekes også av andre (Haugli & Havik, 2010; Killén, 2007). Behovet for kontinuitet kan oppnås gjennom samvær med biologisk familie, brev- og telefonkontakt (Sandberg, 2003), men også gjennom bruk av livsbok (Strøm, 2000 ref. i Killén, 2007). Kontinuitet knyttes imidlertid ikke bare til biologisk familie, men knyttes også til barnets andre relasjoner. Har et barn vært langtids plassert i en fosterfamilie kan barnet ha et langt større behov for å opprettholde kontinuitet i kontakten med denne familien enn med sin biologiske familie.

I bvl. § 4-21 fremkommer tilknytning som et sentralt forhold som fylkesnemndene skal vurdere. Tilknytningsteorien ble utviklet av utviklingspsykologen Bowlby (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978) og er ikke bare en teori om utvikling av tilknytning, men også en teori om utvikling (Smith, 2002). Teorien om tilknytning går ut på at barnet, med utgangspunkt i dets erfaringer og relasjoner med sine nærmeste omsorgspersoner, utvikler en bestemt tilknytningsatferd. Denne atferden definerer han som ”*any form of behaviour that results in a person attaining or maintaining proximity to some other clearly identified individual who is conceived as better able to cope with the world.*” (Bowlby, 1988, s. 29). Barnets tilknytningsatferd utvikles tidlig, allerede i løpet av de første 12-18 månedene, en periode som omtales som å være særlig sensitiv. Tilknytningsatferden som utvikles skjer med utgangspunkt i den relasjonen som er mellom barnet og de primære omsorgspersonene (Bunkholdt, 2000). Denne atferden kommer til uttrykk på forskjellige måter og sier også noe om kvaliteten på tilknytningen. Avhengig av hvordan barn gir uttrykk for sin tilknytning har man identifisert fire typer av tilknytningsatferder (Ainsworth et al., 1978). Disse fire stilene omtales som b) trygg tilknytning, a) utrygg tilknytning, c) utrygg ambivalent tilknytning og d) desorganisert tilknytning (Kvello, 2008). Det er også viktig å påpeke at denne tilknytningsatferden ikke alltid er aktivert (Smith, 2002), men vil f. eks. kunne komme til uttrykk når barn opplever å bli plassert utenfor hjemmet, enten det skjer gjennom et akuttvedtak eller som en del av en planlagt plassering.

Sentralt i Bowlbys tenkning er også at barnet vil utvikle det han omtalte som ”indre arbeidsmodeller” på bakgrunn av de erfaringene barnet har med sine primære omsorgspersoner. De indre arbeidsmodellene er en mental forestilling bl. a. om hvem folk er, hvem som er til å stole på og hva barnet kan forvente. De indre arbeidsmodellene varierer ut fra de erfaringene barnet har gjort seg. Disse indre arbeidsmodellene er for Smith (2002) ikke fastlåste og satt for alltid, men foranderlige. I takt med at barnet blir eldre og utvikler relasjoner og tilknytning til andre mennesker utvikles de indre arbeidsmodellene.

For at et barn skal kunne utvikle en trygg tilknytning til sine primære omsorgspersoner betinges det at de voksne er sensitive for barnets signaler, er tilgjengelig på fysisk og psykisk plan, er stabile i sin omsorg, og opptrer på en slik måte at barnet opplever kontinuitet (Bunkholdt, 2000). Behovet for tilknytning og dens utvikling er slik avhengig av andre behov. Kvaliteten på barnets tilknytning gjenspeiler kvaliteten på omsorgsutøvelsen barnet har mottatt (Havik, Larsen, Nordstoga, & Veland, 2004). Dersom et barn stadig opplever brudd i

sin omsorgssituasjon ved mange flyttinger og nye omsorgspersoner kan dette gå utover tilknytningen til barnet og dets muligheter og ønske om å knytte seg til nye personer ved et senere tidspunkt.

3.3. Samvær

3.3.1. Retten til samvær

Samværsretten omtales i bvl. § 4-19. Hovedregelen er at barn og foreldre har rett til samvær med hverandre. Ved omsorgsovertakelser er det fylkesnemnda som avgjør omfanget på samværet. Fylkesnemnda kan også avgjøre at det ikke skal være samvær, av hensyn til barnet. Av samme hensyn kan fylkesnemnda nekte foreldre til å vite hvor barnet er. Fylkesnemnda gir hovedrammene for foreldrenes rett til samvær og kontakt med barnet, mens barneverntjenesten får i oppgave å avgjøre detaljene i praktiseringen av samværene (Lindboe, 2006). I bvl. § 4-19, annet ledd står det at andre som har ivaretatt omsorgen for barnet kan kreve at fylkesnemnda tar stilling til deres muligheter for samvær med barnet. I paragrafens tredje ledd omtales slektingers og andre som barnet har tilknytning til rett til å kreve samvær og omfang. I siste ledd står det at man ikke kan kreve at sak om samvær blir behandlet dersom saken har vært behandlet av fylkesnemnda eller domstolene de siste tolv måneder. Retten til samvær blir også behandlet av FNs barnekonvensjon, artikkel 9, nr. 3. Her står det at barn har rett til å opprettholde kontakt med begge foreldrene, såfremt dette ikke er i strid med barnets beste.

3.3.2. Hva sier faglitteratur og forskning om samvær?

Nyere forskning har vist at det er svært viktig for barn å opprettholde kontakt med sine biologiske foreldre når de er i fosterhjem (Lindboe, 2006). Samvær kan imidlertid fungere vidt forskjellig for forskjellige barn, i ulike situasjoner. For noen barn gir samvær med biologiske foreldrene mange positive opplevelser, mens det for andre barn oppleves vanskelig og til skade å skulle ha samvær med dem (Woldkind & Rushton, 1994, ref. i Haugli & Havik, 2010). Når det kommer til avgjørelser om samvær hevder Haugli & Havik (2010) at verken forskningsfunn eller teoretiske modeller kan gi oss klare svar på hva som er til barnets beste. Det forskning og teori imidlertid kan gi oss er økt kunnskap om hva som er viktig å reflektere rundt når avgjørelser om samvær fattes og hvordan samvær virker. Dette gir et bedre grunnlag for å foreta gode beslutninger.

Haugli & Havik (2010) sier at avgjørelser om samvær kjennetegnes ved at de er komplekse, utgjør en vedvarende prosess og involverer ulike faggrupper. At avgjørelsene er komplekse blir tydelig når forhold ved både barnet, foreldrene og plasseringsstedet må vurderes hver for seg og opp mot hverandre når man skal foreta en avgjørelse om samvær. Også en fortids-, nåtids- og fremtidsvurdering er nødvendig. I vurderingen skal det videre tas hensyn til sentrale samfunnsmessige verdier, lovbestemmelser og barnevernfaglig kunnskap. Det at det heller ikke alltid synes å være enighet om hva som er den riktige barnevernfaglige kunnskapen eller hvilke samfunnsmessige verdier som skal ha forrang, gjør avgjørelsen om samvær enda vanskeligere. Fordi situasjonen til personene som beslutningen angår er i stadig endring endres også behovet for samværet seg. I avgjørelsen vil bl. a. psykologer, ansatte fra barneverntjenesten, advokater og jurister i varierende grad påvirke omfanget av samværet. Ikke minst vil fylkesnemnda være en viktig aktør fordi det er de som tar den endelige beslutningen om samvær.

3.3.3. Viktige forhold å vurdere ved avgjørelse om samvær

For å kunne gjøre gode beslutninger om samvær må flere forhold inkluderes. Haugli & Havik (2010) fremholder at når man skal foreta en vurdering i forhold til barnet blir barnets alder, dets særegne behov og barnets reaksjoner ved samvær særlige viktig å ta hensyn til. I forhold til barnets reaksjoner på samværet sier Haugli (2000) at reaksjonene henger sammen med og må forstås i sammenheng med øvrige faktorer. Et eksempel på dette kan være barnets tidligere erfaringer med foreldrenes oppmøte og hvordan samværene tidligere har forløpt, altså hvordan innholdet på samværene har vært. Haugli & Havik (2010) tydeliggjør også behovet for å inkludere barnets egen mening når avgjørelser om samvær skal fattes. I den forbindelse sier Haugli (2000) at barnets syn på samværet ikke nødvendigvis trenger å fremkomme i direkte uttalelser, men like gjerne kan fanges opp ved å analysere barnets atferd og reaksjoner. Haugli & Havik (2010) sier at det i avgjørelser om samvær også er viktig å ta i betraktning ulike forhold ved foreldrene for å sikre at samværene får et best mulig innhold.

3.4. Makt

Jeg har valgt å ha med makt som en del av min teoretiske forankring fordi det knyttes mye makt til barnevernet generelt og til fylkesnemndene spesielt. Barnevernet skiller seg fra andre

profesjoner ved at barnevernet har hjemmel i barnevernloven til å utøve tvang dersom dette vurderes som nødvendig. Alle tvangsvedtak skal imidlertid fattes av en fylkesnemnd. Barnevernets rett til å gripe inn i samfunnsfæren viser hvilket samfunnsmandat barnevernet er gitt i forhold til å ivareta utsatte barn som ikke blir tatt godt nok hånd om av sine foreldre. Dette kollektive ansvaret begrunnes i at barn ikke bare ses på som en ressurs for foreldrene, men også for samfunnet (Lidén, 2004).

Både barnevernet som profesjon og den enkelte saksbehandler eller miljøterapeut besitter mange former for makt som på ulike stadier i en barnevernsak kan benyttes (Havik et al., 2004). Det samme vil være tilfelle for fylkesnemnda. Skau (2003) hevder at barnevernets makt er av både strukturell og individuell karakter. Med utgangspunkt i problemstillingen min vil jeg konsentrere meg om de formene for makt som synes særlig relevante. Disse er posisjonsmakt, profesjons og kunnskapsmakt, i tillegg til definisjonsmakt. Skau (2003) fremholder det som svært viktig at man ser de ulike maktypene i lys av hverandre, som en gjensidig dynamikk, fordi det er først da man får en fullstendig forståelse av den makten som barnevernet og fylkesnemnda sitter på. Før jeg redegjør for de tre typene av makt vil jeg først gå nærmere inn på begrepet makt og hvordan man kan forstå det.

3.4.1. Hva er makt?

Makt blir sett på som et begrep som det er vanskelig å definere, unnfange, studere eller måle. Én forklaring på dette problemet ligger i at ordet i seg selv er så mangfoldig eller omfattende. Andre forklarer det med at de ulike forståelsene av makt hører til forskjellige miljøer (Lukas, 2005). Tross disse vanskelighetene med å definere begrepet har Weber (1960, ref. i Skau, 2003, s. 44) kommet med følgende definisjon: *”sjansen til å få gjennomført sin vilje i en sosial relasjon, også ved motstand, uavhengig av hva denne sjansen er basert på”*.

Forståelsen av makt deler seg i to hovedgrupper eller perspektiver. Den kanskje vanligste forståelsen av dette begrepet er at makt er noe negativt, noe man forbinder sammen med ordet tvang, hvor tvangen utøves over et offer (Lukas, 2005). Makt blir slik noe man har eller ikke har. Den andre forståelsen av makt er langt mer positiv. Makt blir her forstått som noe som oppstår fordi noen gir lov å handle i deres navn (Arendt, 1970, ref. i Rasmussen & Rasmussen, 2010). Rasmussen & Rasmussen (2010) sammenfatter disse to forståelsene med å si at de er maktens dualitet. Makt er så vel produserende og mulighetsskapende som det er

innsnevrende og hemmende. Opprettelsen av landets fylkesnemnder er et eksempel på et system der man også legger vekt på å utjevne noen av den makten de kommunale barnevernsnemndene hadde.

3.4.2. Sentrale maktformer

Barnevernet innehar makt ut i fra den posisjon det har i samfunnet. Denne posisjonsmakten er knyttet til de rammene som barnevernet jobber innenfor. Dette gjelder spesielt den politiske og juridiske makten, hvor bl. a. barnevernloven står sentralt. I denne loven gis bl. a. fylkesnemndene rett til å fatte alle tvangsvedtak og barneverntjenesten en rett til å iverksette ulike typer hjelpetiltak, samt gjennomføre akuttplussinger. Slik vil ikke bare barnevernet som hele, men også den enkelte barnevernsarbeider inneha en posisjonsmakt ved at de tar i bruk dette lovverket (Havik et al., 2004). Slik er også posisjonsmakten knyttet til de oppgaver barnevernet har og den rollen de har i samfunnet (Haugland, 2007).

Profesjon og kunnskapsmakten er sterkt knyttet opp mot den utdanning barnevernarbeideren har og det språk som utvikles gjennom et slikt studie. I tillegg kobles denne makten til arbeidserfaring, stilling og tittel. Fordi de sakkyndige medlemmene i fylkesnemndene er f. eks. barnevernpedagoger og psykologer representerer også fylkesnemnda denne typen makt. Denne forståelsen av barnevernpedagoger og andre fagpersoner som eksperter på feltet har blitt problematisert de senere årene ved at brukerne av tjenestene nå dras frem som eksperter på eget liv, hvor man tenker at de besitter en type kompetanse som må ses på som like viktig (Havik et al., 2004). Haugland (2007) hevder profesjon og kunnskapsmakten er mer skjult og tvetydig enn de andre typene av makt. Hun hevder også at profesjonsmakten medfører en ubalanse dersom makten ikke blir brukt riktig. Dersom den profesjonelle ikke bruker makten sin til å gi brukerne økt kunnskap og å hjelpe dem til å ta egne valg utvikles det en avhengighet hos brukerne.

Definisjonsmakten er en type makt som gjør seg gjeldende innenfor flere andre makttyper, også innenfor de to makttypene som allerede nevnt. Denne makttypen er sentral innenfor alle ledd innenfor barnevernsarbeidet (Havik et al., 2004). Med utgangspunkt i den posisjons- og profesjonsmakten ansatte i barnevernet har, "gis de tillatelse til" å bl. a. definere hvilke saker som skal henlegges og hvilke det skal startes undersøkelsessak på, til å definere hva som er problemet, hvem som skal få uttale seg i saken og hvilke tiltak som skal benyttes. Denne

formen for makt er også svært sentral hos fylkesnemnda fordi de skal fatte den endelige beslutningen i tvangsvedtakene. Slik har de også det endelige ordet i å skulle si hva som anses å være til det beste for barnet og hvorfor, når krav om tilbakeføring er fremmet. Havik m. fl. (2004) hevder at definisjonsmakten er den viktigste typen makt barnvernarbeideren har.

3.5. Hvordan sikre gode beslutninger til barnets beste?

I lys av de nevnte forholdene og utfordringene ved begrepet barnets beste kommer Elster (1987) med en kraftig kritikk mot begrepet som et styrende prinsipp. Kritikken reiser han fordi han sier at prinsippet om barnets beste er ubestemmelig, urettferdig, selvødeleggende og at prinsippet i noen tilfeller må underkaste seg andre, mer generelle hensyn. Fordi begrepet er så ubestemmelig og tvetydig sier han at man ikke kan foreta rasjonelle valg med hensyn til å komme frem til hva som er riktig. Ut fra dette hevder han at det er et tydelig behov for å ta i bruk en mer mekanisk og automatisk avgjørelsesprosess.

Et svar til denne kritikken og en ”løsning” på hvordan man bør gå frem når man skal sikre gode beslutninger i viktige normative spørsmål finner vi i det deliberative perspektivet. Dette perspektivet springer ut fra diskursteorien og ser deliberasjon og prosedyre som helt nødvendige betingelser for å kunne avgjøre praktiske og normative spørsmål på en måte som oppleves legitimt (Skivenes, 2002). Habermas (1996) sier at innholdet i normative begreper eller spørsmål oppstår i lys av den språklige kommunikasjonen. Nøkkelen er altså å kommunisere og diskutere. Ut fra en slik tankegang må derfor alle berørte parter bli inkludert i en prosess hvor de kan uttrykke sine tanker, forslag eller forståelsesmåte om et gitt tema, problemstilling eller begrep. For at dette skal kunne gjøres mulig må prinsippene åpenhet og fri meningsutveksling ivaretas (Eriksen & Skivenes, 2001). Gjennom demokratiske prosesser, hvor alle deltakere får komme til vil man kunne oppnå et høyere nivå av forståelse (Habermas, 1996). Slik vil man kunne sikre bedre avgjørelser, også når det gjelder vurderingen av barnets beste. Dette skjer fordi man gjennom en slik deliberativ prosess får tilgang til flere typer syn og kunnskap om begrepet barnets beste, noe som igjen øker refleksjonsnivået hos deltakerne (Eriksen & Skivenes, 2001). I lys av dette økte refleksjonsnivået ligger det også en forståelse av at deltakerne skal endre sitt syn når bedre argumenter settes frem (Rawls, 1993 & Habermas, 1996, ref. i. Eriksen, 2001).

Noen av de positive konsekvensene ved bruk av deliberativt demokrati er altså at kunnskapsgrunnlaget forbedres gjennom gjensidig belysning av et saksfelt, at det kompenseres for begrenset rasjonalitet og at den kollektive læringen forbedres gjennom økt kunnskap om verdier, interesser og meninger (Eriksen, 2001). Eriksen mener også at en slik prosedyre frembringer kvalitativt gode beslutninger og at beslutningene rettferdiggjøres. Dette er også viktige mål innenfor barnevernet fordi det bl. a. kan bidra til større legitimitet i samfunnet. Opprettelsen av de nye fylkesnemndene, et organ som av samfunnet er gitt betydelig makt til å intervensere i privatsfæren, er også samtidig et organ som har tydeligere deliberative trekk enn de gamle barnevernsnemndene. Fylkesnemndene ble opprettet nettopp med det formål å fatte mer rettferdige beslutninger, ivareta alles rettssikkerhet samt å utjevne noe av den makten de gamle barnevernsnemndene hadde.

4. RELEVANT FORSKNING

I studien *”Forståelse og anvendelse av begrepet ”barnets beste” i barnevernet. En analyse av og refleksjon over seks vedtak, for 11 barn, i saker om omsorgsovertakelse fattet i ulike fylkesnemnder i 2007”* hadde Jensen (2007) som mål å fremskaffe informasjon om hvordan barnevernet forstår og anvender begrepet barnets beste. I studien gjennomførte hun kvalitative dybdeundersøkelser av elleve omsorgsvedtak, jf. bvl. § 4-12, hvor alle sakene dreide seg om alvorlig omsorgssvikt. Tilnærmingen hun brukte til datamaterialet var hermeneutisk. Gjennom analysen kom hun frem til at fylkesnemnda vektla både trekk og forhold ved barnet, foreldrene og samspillet i sin vurdering og beslutning. Nemnda hadde også et særlig fokus på observerte endringer hos barnet i forhold til dets utvikling og reaksjonsmønster. Disse endringene ble så forsøkt koblet til konkrete hendelser. I forhold til foreldrene var nemnda særlig opptatt av hvordan ulike sider ved foreldrene påvirket deres muligheter for å ivareta barna. Tilknytning var ett av flere forhold som ble aktualisert i forbindelse med vurderinger av samspillet mellom foreldrene og barna. I studien konkluderer hun med at hensynet til barnet gikk foran andre hensyn. Barnets beste ble derfor etter hennes syn lagt til grunn for beslutningene i de vedtakene som hun behandlet.

Hofman (2010) har i likhet med Jensen (2007) studert fylkesnemndssaker, men har i tillegg til dette også studert noen saker fra tings- og lagmannsretten. Formålet med studien hennes, *”Hensyn til kultur – til barnets beste? En analyse av 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn”*, var å undersøke hvordan barnets kulturelle bakgrunn ble brukt i vurderingen av vilkårene etter bvl. § 4-12 og i vurderingen av barnets beste. Hun analyserte 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn. Syv saker gjaldt innvandrerbarn, fem saker om flyktningbarn, én om nasjonale minoriteter (romfolk) og to om urfolk (samer). Ni av sakene var fra fylkesnemnda, to saker fra tingsretten og fem saker fra lagmannsretten. I studien fant hun at i de sakene hvor vilkårene i loven var oppfylt var en vurdering av barnets kulturelle bakgrunn ikke inkludert som en del av barnets beste-vurderingen. Ett kanskje enda viktigere funn var at det generelt sett var lite vurderinger rundt barnets beste i sakene som hun studerte. Vurderingen om barnets beste var f. eks. usynlig i spørsmål om valg av plasseringssted, dette på tross av at det i bvl. § 4-15 tydelig kommer frem at det skal tas hensyn til barnets kulturelle bakgrunn når et barn skal plasseres. Hensynet til barnets kulturelle bakgrunn ble gjerne vurdert, men vek lett for andre hensyn, som f. eks. barnets behov for et stabilt omsorgsmiljø.

Også Hart (2010) har studert hvordan begrepet barnets beste blir forstått. I studien ”*Children’s needs compromised in the construction of their ’best interests’*” var målet var å avdekke hvilken dominerende sosio-juridisk diskurs som var gjeldende hos dommere i familieretten i Australia. Studien bestod av at hun først gjennomførte en kvantitativ studie med i alt 784 saker. Deretter analyserte hun 20 saker kvalitativt, hvor funnene som her nevnes er fra denne kvalitative studien. I studien fokuserte Hart på hvilke behov barn i saker om vold synes å ha og hvordan kunnskap om disse behovene ble benyttet for å ivareta prinsippet om barnets beste. Det hun kom frem til var at vurderingen av barnets beste skjer gjennom en prosess karakterisert av flere kompromisser og ”tilfeldigheter”. I studien hevder hun også at familieretten synes å ha for dårlig informasjon til å kunne ytre seg om hva som er til barnets beste. Her påpeker hun bl. a. på familierettens manglende fokus på barnets konkrete behov og aktuelle risikofaktorer. Retten var mest opptatt av å avdekke om hvorvidt barna var utsatt for vold i hjemmet eller ikke enn å komme frem til svar på hva som var til disse barnas beste.

At det er et behov for å fokusere på barns grunnleggende behov for å kunne ivareta barnets beste kommer frem hos Rejmer (2001, ref. i Schiratzki, 2001) hvor det vises til en undersøkelse hvor profesjonelle aktører (familierettssekretærer, advokater og dommere) ble bedt om å uttale seg om barnets beste. Det primære svaret var at barnets grunnleggende behov må tilfredsstilles for å ivareta barnets beste. I dette ligger det en forståelse om at man må ta utgangspunkt i de behovene det enkelte barn har og imøtekomme disse for å kunne sikre barnets beste. Foruten dette ble bl. a. også barnets behov for kontakt med foreldre og søsken dratt frem som viktig. De profesjonelle nevnte også at det er til barnets beste at foreldrene løser eller lar seg hjelpe i å løse sine konflikter. At begrepet barnets beste er umulig å definere ble også nevnt.

Ottosen (2006) studerte hvordan barn og forskjellige antakelser om barn blir konstruert gjennom juridiske prosedyrer og beslutninger i studien ”*In the Name of The Father, The Child and the Holy Genes: Constructions of ‘The Child’s Best Interest’ In Legal Disputes Over Contact*”. Hun undersøkte 75 vilkårlige saker hvor skilte eller separerte foreldrene var uenige i samværsspørsmålet. Her stilte hun spørsmål ved om hvilke argumenter og vurderinger som får veie tyngst når det kommer til en vurdering av hva som er til barnets beste. I artikkelen fokuserer hun på hvordan velferdssystemet, via familieretten, konstruerer barnets beste. Tilnærmingen som er brukt er konstruktivistisk, hvor hun legger til grunn at barnets beste ikke

har et universelt innhold i en rettslig sammenheng. Her fremhever hun at "*The child's best interest' is basically an open and not especially well-defined concept, which allows the legal system the possibility to undertake a holistic judgement of the individual child's conditions.*" (s. 32). For henne handler det om en kulturell konstruksjon hvor det som til enhver tid er den dominerende forståelsen av barn, barndom og hva som er til deres beste vil være det som til enhver tid vil være "sannheten". I studien fant Ottosen at de to dominerende diskursene innenfor dette feltet tar i bruk forskjellige perspektiver når de bl. a. skal forstå hva som konstituerer barnets beste. Innenfor familierettsdiskursen konkluderte hun med at barnets beste er vagt definert og at dette bunner i at barn blir forstått generelt. Innenfor det hun omtaler som "psy"-diskursen blir barnets beste definert med utgangspunkt i det individuelle barnet.

At fagfolk sitter inne med forskjellig syn på barn kan også vanskeliggjøre prosessen med å skulle imøtekomme prinsippene om å ivareta barnets beste og samtidig sikre at barnets egen stemme får komme til uttrykk, jf. bvl. §§ 4-1 og 6-3. Bestrebelsen etter å skulle ivareta disse to prinsippene og problemene som dukker opp i den forbindelse er en sentral diskusjon i studien til Archard & Skivenes (2009), "*Balancing a Child's Best Interests and a Child's View*". Fordi de to forpliktelsene kan dra i forskjellig retning, ved at de voksne er satt til å foreta vurderingen av barnets beste mens retten til å uttale seg innebærer at barnet selv skal få uttale seg, var formålet med dette forskningsarbeidet å vise hvordan man kan forene de to forpliktelsene. Her tok de utgangspunkt i norsk og britisk praksis. Sakene de studerte fra Norge var fem barnevernssaker og tre saker hvor foreldreretten avgjøres, i tillegg til fem saker fra England som omhandler ulike medisinske spørsmål. Det ble foretatt dybdeundersøkelser av disse sakene. Gjennom å sammenligne saker fra England og Norge så de at landene imøtekom de to forpliktelsene forskjellig. Fordi hovedmålet med studien ikke var å foreta en sammenlignende studie mellom de to landene, men heller å gjennomføre en studie som kunne vise hvilke forhold man bør vurdere når man skal etterstrebe å forene disse to forpliktelsene, har de avslutningsvis med en sjekkliste med 14 relevante spørsmål som de vurderer som viktig å stille når de to forpliktelsene skal imøtekommes. I hovedsak dreier dette seg om spørsmål om bl. a. hvem og på hvilken måte en vurdering av barnets beste blir gjort, hvilke antagelser ligger til grunn for disse vurderingene, hvordan barnets egen mening blir ivaretatt på, hvordan beslutningstakerne forholder seg til "alder og modenhet", og hvordan prinsippene balanseres.

I studien til Havik, Hassel & Poulsson (2003) ”Hjem igjen? En analyse av fylkesnemndas vedtak etter barnevernlovens paragraf 4-21” analyserte de 139 tilbakeføringsvedtak, jf. bvl. § 4-21, fra året 2001. I disse sakene var det i alt 179 barn. Målet med studien var å skaffe til veie mer kunnskap om hva som kjennetegner tilbakeføringssaker generelt. Materialet ble i hovedsak behandlet kvalitativt, mens kjerneinformasjon fra vedtakene ble behandlet gjennom statistikkprogrammet SPSS som er et kvantitativt dataprogram som foretar beregninger. I forbindelse med barnets rett til å uttale seg fant de at barnets mening ble tillagt særlig vekt i de sakene hvor foreldrene og kommunen var enige om å tilbakeføre barnet til forskjell fra de sakene hvor fylkesnemnda besluttet at barnet skulle forbli der det var plassert. Ottosen (2006) fant på sin side at det var de eldste barna som i størst grad fikk uttale seg og slik påvirke vurderingen av hva som er til deres beste.

Foruten dette funnet om barnets rett til å uttale seg kom Havik, Hassel & Poulsson (2003) også frem til viktige funn i forhold til sentrale begreper i lovteksten, jf. bvl. § 4-21. Disse funnene tenker jeg er spesielt interessante fordi jeg selv fokuserer på disse begrepene i min studie. I forhold til kriteriet ”forsvarlig omsorg” fant de at dette var det kriteriet de fleste sakene ble besluttet etter. Forsvarlig omsorg ble imidlertid definert forskjellig, med utgangspunkt i hvorvidt det var en enighet mellom foreldrene og kommunen. Kriteriet ”tilknytning til mennesker og miljø der barnet er” ble bare besluttet etter i to saker. Dette vektla Havik, Hassel & Poulsson som et særlig overraskende funn hvor de stilte seg undrende til hvorfor dette kriteriet ikke ble vektlagt og drøftet mer. I forbindelse med vurderingen av barnets tilknytning fant Jensen (2007) at fylkesnemndene fokuserte på dette forholdet, men at det som oftest var som et moment i en beslutning om samværsspørsmålet. Havik, Hassen & Poulsson (2003) fant også at fylkesnemndene står i et dilemma mellom å trygge barn på hvor det skal være og hvor det hører til på den ene siden og på å ivareta foreldrenes rettssikkerhet på den andre siden. I den sammenheng er også funnet deres om at nemnda *utvider* samværsordningen, dette på tross av at barnet viser negative reaksjoner og/eller at omsorgsovertakelsen er vurdert til å være varig, et sentralt funn fordi det kan vanskeliggjøre barnets muligheter til å falle til ro og få oversikt over fremtiden.

5. METODE

Metode er læren om hvilke verktøy man kan ta i bruk for å samle inn informasjon. Metode er imidlertid noe mer enn undersøkelsesteknikker fordi den omhandler læren om å samle inn, organisere, bearbeide, analysere og tolke på en systematisk måte som muliggjør etterprøvbarehet (Halvorsen, 2008). Metode kan ut fra dette forstås som en planmessig framgangsmåte for å oppnå bestemte mål (Grønmo, 2004).

Fordi enhver forskningsmetode innehar sine vitenskapsteoretiske perspektiver og forståelser av verden, samt syn på kunnskapsutvikling, medfører dette at man som forsker vil fange opp forskjellig type kunnskap ved bruk av ulike typer forskningsmetoder (Halvorsen, 2008). Med utgangspunkt i mitt undersøkelsesopplegg, dokumentanalyse av fylkesnemndsvedtak, er perspektivene sosialkonstruktivisme og hermeneutikk særlig relevante. Før jeg redegjør for disse vitenskapsteoretiske perspektivene vil jeg først si noe om hvordan dette kapitlet er oppbygd. Jeg starter med å redegjøre for mitt kunnskapssyn. Deretter går jeg inn på hva dokumentanalyse er, hvilke nødvendige refleksjoner man som forsker bør gjøre seg når man skal benytte seg av dokumenter i forskning, i tillegg til at jeg forklarer de valg jeg har gjort innenfor denne forskningsmetoden. Videre gjør jeg rede for utvalget og de valg som er gjort her. Etter utvalget presenteres analysearbeidet. Her beskriver jeg hvordan jeg har tilnærmet meg datamaterialet og hvordan jeg har valgt å gå frem når jeg har tolket dette materialet. Avslutningsvis behandler jeg begrepene validitet, reliabilitet og overførbarhet, samt forskningsetiske refleksjoner.

5.1. Bakgrunn for metodisk tilnærming

Hva som regnes som begrunnelse for metodisk tilnærming vil kunne variere etter hvem man spør. Halvorsen (2008) sier at utforming av problemstillingen kan ses på som et utgangspunkt i forskningen og at den gir retning til resten av forskningsprosessen. En problemstilling definerer han som ”*spørsmål som blir stilt med et bestemt formål og på en så presis måte at de lar seg belyse gjennom bruk av samfunnsvitenskaplige metoder.*” (s. 35). Grønmo (2004) fremholder også betydningen av problemstillingen fordi den kan ses på som et fast holdepunkt i en ellers fleksibel og til tider kaotisk forskningsprosess. Hovedmålsettingen med problemstillingen er at den med utgangspunkt i tidligere forskning skal lede frem til ny og relevant kunnskap om et gitt tema.

Til forskjell fra Halvorsens (2008) og Grønmos (2004) syn på forskningsprosessens utgangspunkt tydeliggjør Hatch (2002) viktigheten av å klargjøre ens ontologiske (læren om verden, virkeligheten og hvordan den er konstruert) og epistemologiske (læren om kunnskap) ståsted. Hva som til enhver til oppfattes som den riktige eller dominerende arbeids- og tenkemåten innenfor en gitt vitenskap vil variere med tid og hvilket paradigme man er i (Halvorsen, 2008). I takt med at man tilegner seg ny kunnskap og endrer oppfatning om fenomener rundt oss utvikles det nye paradigmer. Hatch (20002) hevder at svarene på disse oppfatningene skal bane vei for det videre arbeidet. Først etter en slik tydeliggjøring av eget perspektiv kan forskeren velge om han skal foreta en kvalitativ eller kvantitativ forskningstilnærming. Selv om Hatch ikke ser på problemstillingen som sitt ”starting point” mener han likevel at problemstillingen spiller en viktig rolle i forskningen.

For meg har også problemstillingen min vært styrende for valg av metodisk tilnærming. Selve formuleringen av problemstillingen har likevel endret seg underveis i takt med arbeidet med denne oppgaven. Med utgangspunkt i at jeg søker kunnskap om hvordan fylkesnemndene forstår begrepet barnets beste i saker om krav om tilbakeføring, jf. bvl. § 4-21, har jeg valgt å bruke kvalitativ metode. Dette er fordi kvalitativ metode kjennetegnes ved søken etter bl. a. dybdeforståelse og nyanser. Jeg vil nå presentere de to vitenskapsteoretiske perspektivene som utgjør min vitenskapsteoretiske plattform.

5.2 Vitenskapsteoretiske refleksjoner

Det kunnskapssynet man sitter inne med påvirker hvordan man tar innover seg og behandler informasjon. Som forsker er det derfor viktig at jeg reflekterer rundt eget perspektiv på kunnskapsutvikling og gjør dette eksplisitt for leseren. Dette gjør at leseren lettere kan forstå hvorfor jeg har gjort som jeg har gjort, samt forstå resultatene og konklusjonene mine bedre. I den forbindelse vil jeg nå redegjøre for de to perspektivene sosialkonstruktivisme og hermeneutikk.

Burr (2003) sier at det er vanskelig å skulle definere sosialkonstruktivisme. Dette begrunner hun med at det finnes så mange variasjoner innenfor dette perspektivet. Det finnes likevel noen forhold som kan være med på å beskrive hva det sosialkonstruktivistiske perspektivet er. Det ene forholdet er at hva som oppfattes som virkelig er verken objektiv eller endelig og danner slik en motpol til det positivistiske perspektivet som mener at det fins en objektiv

sannhet. Kunnskap er dermed ikke noe fastlåst som man tar for gitt. Sosialkonstruktivismen fokuserer også på viktigheten av å se kritisk på egen forforståelse; både når det gjelder forståelser om verden og om oss selv (Burr, 2003). En annen viktig dimensjon ved sosialkonstruktivismen som Burr trekker frem er at de antakelser og forståelser vi har er direkte knyttet til den konkrete historiske og kulturelle konteksten som vi befinner oss i. Slik kobles mennesket og dets sosiale verden sammen, hvor det skjer en gjensidig interaksjon dem i mellom (Berger & Luckmann, 1966). Hva som til enhver tid regnes som barnets beste vil derfor variere med hvem som foretar vurderingen, tidsperiode og kontekst. Nettopp fordi sosialkonstruktivismen tar i betraktning disse tre forholdene er dette perspektivet en særlig nyttig forståelsesramme når jeg skal forstå hvordan fylkesnemndene vurderer og forstår begrepet barnets beste i saker om krav om tilbakeføring etter bvl. § 4-21.

Et siste kjennetegn ved sosialkonstruktivismen som jeg ønsker å nevne her er at forståelsene av verden og fenomener ikke ensidig er tilknyttet enkeltindivider, men forholder seg som intersubjektive forståelser mellom en gruppe mennesker, utviklet gjennom sosiale prosesser (Burr, 2003). En slik gruppe kan f. eks. være et barnevernkontor eller en fylkesnemnd. Fordi det er snakk om intersubjektive forståelser mellom mennesker gir dette rom for at man gjennom samhandling kan reflektere og undre sammen, noe som igjen kan gi grobunn for nye forståelser og måter å handle på.

Begrepet hermeneutikk er opprinnelig gresk og betyr forklaringskunst (Gilje & Grimen, 1993). ”*Hermeneutikk er primært opptatt av hvordan mennesket innenfor språkets rammer og i språklig formidlede sammenhenger forstår den mening og de intensjoner som andre mennesker uttrykker gjennom handlinger, ord og i relasjonelle sammenhenger*” (Nortvedt & Grimen, 2004, s. 39). Denne vitenskapelige retningen har sitt utspring i humanistiske fag og fokuset er på forståelse, meninger og refleksjoner (Befring, 2007). Grunntanken i hermeneutikken er at vi alltid forstår noe på grunnlag av visse forutsetninger. Dette kan f. eks. være tidligere erfaringer, menneskesyn og holdninger. Disse forutsetningene blir av Gadamer (ref. i Gilje & Grimen, 1993) omtalt som forforståelse. Denne forforståelsen består av tre forhold. Det første omhandler språk og begreper. Tanken er at ens eget språk og bruk av begreper vil fremheve visse aspekter ved fenomenet, mens andre vil være skjult. Språket vil altså fargelegge ens egen forståelsesmåte (Gilje & Grimen, 1993). Dette vil også medføre at ulike aktører eller forskere med utgangspunkt i eget språk – som gjerne er utviklet gjennom utdanning og personlige erfaringer, vil forstå ett og samme fenomen forskjellig. Det andre

forholdet til Gadamer omhandler trosoppfatninger og forestillinger i forforståelsen og er forhold som påvirker hva en tar for gitt og hva en finner problematisk. At personlige erfaringer påvirker forforståelsen er det tredje forholdet (Gilje & Grimen, 1993). Fordi de tre forholdene gjensidig påvirker hverandre bør de ses i sammenheng med hverandre og ikke bare hver for seg.

En annen viktig dimensjon ved hermeneutikken er at fenomenene som fortolkes er bare forståelige i den kontekst eller sammenheng fenomenet forekommer i (Gilje & Grimen, 1993). Slik kan vi se likhetstrekk mellom sosialkonstruktivismen og hermeneutikken. For å kunne uttale meg om innholdet i vurderingene av barnets beste i fylkesnemndsvedtakene i tilbakeføringssakene etter bvl. § 4-21 trenger jeg å kunne noe om konteksten som disse vurderingene blir gjort innenfor, for på den måte å sikre en best mulig forståelse. Dette ble gjort i kapittel 2.

Den hermeneutiske sirkel kan sies å være en billedlig forklaring på hvordan kunnskap blir til innenfor den hermeneutiske forståelsesrammen. Tanken er at ved bevege seg mellom helheten og delene (fenomenet, forforståelsen og konteksten) oppnår man ny kunnskap (Gilje & Grimen, 1993). Hvordan dette konkret har blitt gjennomført i denne dokumentanalysen sier jeg noe om i analysen i punkt 5.6. Jeg vil nå redegjøre for bruk av dokumenter i forskning.

5.3. Bruk av dokumenter i forskning og generelt om dokumentanalyse

Jeg har valgt å gjøre en dokumentanalyse. Dokumentanalyse som forskningsdesign kan ha ulik form og ulikt innhold. Den vanligste formen er å ta i bruk skriftlige dokumenter som er tilfelle for mitt forskningsarbeid. Fylkesnemndenes slutninger i saker om tilbakeføring, jf. bvl. § 4-21, er det som utgjør mine dokumenter. Disse dokumentene er som nevnt innledningsvis tilgjengelige på lovdata sine nettsider. Det som skiller bruk av dokumenter som informasjonskilde fra de to andre typene (muntlig og visuell fremstilling) er mulighetene til å innhente informasjon over langt større avstander i tid og rom. I tillegg til dette kan de skriftlige dokumentene også gi informasjon om utviklingsforløp og endringsprosesser på en bedre måte. Videre kan dokumentene inneholde både meningsytringer og faktainformasjon (Grønmo, 2004). Dokumentene er derfor kildene mine mens dokumentanalyse er forskningsdesignet. Tar man i bruk dokumenter som kilder kan man foreta innholdsanalyser.

Ettersom innholdsanalyse er det samme som dokumentanalyse (Thagaard, 2003) velger jeg konsekvent å ta i bruk sistnevnte betegnelse.

Når jeg velger å ta i bruk allerede tilgjengelige dokumenter som kilder er det viktig at jeg forstår hvorfor tekstene er skrevet, med hvilket formål, hvem sin(e) fremstillinger som kommer frem, i hvilken kontekst tekstene er blitt utformet i, og for hvem tekstene er skrevet for. I tillegg til at jeg skrev noe om dette i kapittel 2 tar jeg også for meg dette i punkt 5.7.1. om validitet.

I likhet med andre forskningsmetoder finnes det mange veier å gå innenfor dokumentanalysen. Diskusjonen om hvorvidt dokumentanalysene bør være kvalitative eller kvantitative har vært og er fremdeles underlagt diskusjoner (Holsti, 1969). Tar vi utgangspunkt i Berelsons definisjon som sier at dokumentanalyse er "*a research technique for the objective, systematic and quantitative description of the manifest content of the communication*" (1952, ref. i Krippendorff, 2004, s. 19) blir det tydelig at Berelson tydeliggjør behovet for objektivitet og at han viderekobler denne metoden til den kvantitative forskningstradisjonen. Holme & Solvang (1996) kobler på sin side dokumentanalyse til kvalitative metoder. Krippendorff (2004) kan sies å komme i en midtposisjon mellom disse. I stedet for å nevne en metode fremfor en annen sier han at alle dokumentanalyser deler en prosedural logikk som trenger å bli forsvart gjennom noen sosialt aksepterte kriterier. Han definerer dokumentanalysen som "*... a research technique for making replicable and valid inferences from texts (or other meaningful matter) to the contexts of their use*" (s. 18). Krippendorff tydeliggjør også viktigheten av å knytte analysen til den aktuelle konteksten. Dette samsvarer med fokuset i mitt forskningsarbeid fordi jeg undersøkte hvordan fylkesnemndene vurderer begrepet barnets beste i tilbakeføringssaker, i perioden 2005-2008 (se tabell 1, s. 33).

Krippendorff (2004) presenterer tre typer innfallsvinkler ved bruk av dokumentanalyse. Forskeren kan ha utgangspunkt i det han omtaler som den tekstbaserte, problembaserte og/eller den metodebaserte dokumentanalysen. For mitt vedkommende var det særlig den problembaserte og den metodebaserte som gjorde seg gjeldende. Årsaken til dette var at jeg både var motivert for å forske på fenomener vi trenger å få mer kunnskap om og fordi jeg ønsket å ta bruk denne forskningsmetoden fordi den virket svært spennende.

5.4. Kvalitativ dokumentanalyse

Fordi problemstillingen min er knyttet til hvilke *forståelser og vurderinger* fylkesnemnda gjør seg om prinsippet om barnets beste i tilbakeføringssaker vil den kvalitative innholdsanalysen være særlig hensiktsmessig. I tillegg vil jeg også ta i bruk enkelte elementer fra den kvantitative tilnærmingen. Dette blir spesielt tydelig i resultatene mine fordi jeg her bl. a. presenterer de vurderingene som går oftest igjen og de vurderingene som skiller seg fra de andre. Noe av fokuset er altså på hyppighet av ulike fenomener i stedet for et ensidig fokus på en mer dypere forståelse av enkeltbegreper og vurderinger som kjenner den kvalitative dokumentanalysen. Ut fra dette vil man kunne si at jeg benytter meg av metodetriangulering, med fokus på kvalitativ tilnærming.

Krippendorff (2004) hevder at det finnes fem typer av kvalitativ dokumentanalyse. I forhold til min problemstilling vil særlig det han omtaler som den *sosialkonstruktivistiske* dokumentanalysen være den mest aktuelle. Den sosialkonstruktivistiske diskursen fokuserer på å forstå hvordan virkeligheten blir skapt og forstått i tid og kontekst og hvordan dette kommer til uttrykk gjennom menneskelige handlinger og språk, inkludert det skrevne.

5.5. Gjennomføring av utvalg og utvalgets størrelse

Halvorsen (2008) presenterer to hovedretninger av måter å gjøre et utvalg på. Den ene hovedretningen kalles for sannsynlighetsutvalg og den andre for ikke-sannsynlighetsutvalg. Den første typen utvalg er vanlig innenfor kvantitativ metode og muliggjør generalisering fra utvalg til populasjon. Fellesnevneren for de tre utvalgsmetodene er at hele datamaterialet har like stor sjanse for å bli en del av utvalget (Krippendorff, 2004). Dette forutsetter imidlertid at man har oversikt over hele populasjonen. Tar man i bruk ikke-sannsynlighetsutvalg har man ikke mulighet til å generalisere slik som ved bruk av sannsynlighetsutvalg. Karakteristisk for denne typen utvalg er at man gjerne ikke kan avgrense det teoretiske universet, populasjonen. Denne typen utvalg er også mindre kostnads- og tidkrevende og utvalget er langt mindre. (Halvorsen, 2008). Halvorsen hevder denne hovedretningen representerer langt flere svakheter. Mye av dette henspiles tilbake til at forskeren gis langt større rom når utvalget skal gjøres ved at forskeren kan påvirke hvilke enheter som skal bli trukket ut. Noen eksempler på dette er at forskeren kan velge å inkludere de informantene forskeren opplevde å være mest lik, ha best kjemi med, eller at forskeren velger ut saker som vedkommende selv opplever som mest spennende.

Når man skal gjøre en dokumentanalyse er det vanlig å velge dokumenter etter hvor relevante de er (Grønmo, 2004). I forhold til fylkesnemndsvedtak generelt sitter jeg inne med en forforståelse om at alle vedtakene inneholder en vurdering av barnets beste. Denne forforståelsen bunner i at det i bvl. § 4-1 (som omhandler barnets beste) står at denne paragrafen skal gjøre seg gjeldende innenfor *alle* bestemmelsene i kapittel 4, noe som også inkluderer tilbakeføringsspørsmålet etter bvl. § 4-21. Med utgangspunkt i denne forforståelsen la jeg derfor ingen føringer på hvilke tilbakeføringsvedtak som skulle tas med eller ikke. Slik kunne noen vedtak tenkes å inneholde flere og mer fyldige vurderinger av begrepet barnets beste enn andre vedtak. For å sikre meg at de vedtakene som ble inkludert i utvalget faktisk var tilbakeføringssaker jf. bvl. § 4-21, leste jeg introduksjonene til vedtakene i forkant. Utvalget av vedtak kunne derfor være forskjellige typer tilbakeføringssaker med henblikk på bl. a. barnas alder og hvor lenge omsorgsovertakelsen hadde vart. Da jeg foretok utvalget fant jeg at det til sammen var 55 tilbakeføringsvedtak tilgjengelig på lovdata sine nettsider, i perioden 2002-2010.

Fordi jeg ønsket å studere mest mulig aktuelle tilbakeføringsvedtak fant jeg ut at jeg kunne ta for meg vedtakene i perioden 2005-2008. Som nevnt i kapittel 2 skal fylkesnemndene oversende hvert femte fylkesnemndsvedtak til lovdata som så publiseres på lovdata sine nettsider. Fordi fylkesnemndene ikke alltid greier å gjennomføre det medfører dette at vedtakene på nettet ikke er et tilfeldig utvalg av vedtak, men heller representerer de vedtakene som fylkesnemndene faktisk har sendt inn. Året 2009 ble ikke tatt med fordi jeg var åpen for at tregheten i systemet med å oversende disse vedtakene til lovdata, som nevnt i kapittel 2, kunne være tilfelle også for dette året. Jeg benyttet meg derfor av de siste årene, hvor det var stor sannsynlighet for at alle tilbakeføringsvedtakene som skulle publiseres var blitt publisert. I denne perioden, fra 2005-2008, var det til sammen 24 vedtak. En slik størrelse på utvalget tenkte jeg og veilederne var håndterlig i forhold til tidsrommet som var gitt på å skrive denne oppgaven, samtidig som det også ville gi meg en mulighet til å fange opp forskjeller og nyanser i fylkesnemndenes vurderinger av begrepet barnets beste i tilbakeføringssaker. Fordi jeg valgte å inkludere alle de 24 vedtakene utgjorde dette utvalget hele populasjonen for alle saker etter bvl. § 4-21 publisert på lovdata i denne perioden. Nedenfor vises listen over de 24 vedtakene fra utvalget mitt.¹

Tabell 1 - Utvalg fra perioden 2005-2008

2005	Navn på vedtak	Utvalg nr.
1	FNV-2005-181-ROG	1
2	FNV-2005-163-ROG	2
3	FNV-2005-39-ROG	3
4	FNV-2004-279-ROG	4
5	FNV-2004-159-NOR	5
2006	Navn på vedtak	Utvalg nr.
1	FNV-2006-122-TRO	6
2	FNV-2006-118-TRL	7
3	FNV-2006-64-AGD	8
4	FNV-2006-78-HSF	9
5	FNV-2005-252-HSF	10
2007	Navn på vedtak	Utvalg nr.
1	FNV-2007-251-HSF	11
2	FNV-2007-118-MRO	12
3	FNV-2007-41-ROG	13
4	FNV-2006-329-ROG	14
5	FNV-2006-315-HSF	15
6	FNV-2006-230-ROG	16
2008	Navn på vedtak	Utvalg nr.
1	FNV-2008-83-MRO	17
2	FNV-2008-91-MRO	18
3	FNV-2008-128-ROG	19
4	FNV-2008-141-OSL	20
5	FNV-2008-76-OSL	21
6	FNV-2007-802-OSL	22
7	FNV-2008-87-OSL	23
8	FNV-2008-13-OPP	24

Vedtakene er skrevet ned systematisk, i den rekkefølgen de hadde på resultatlista da jeg foretok utvalget mitt, fra topp til bunn.

5.5.1. Kjennetegn ved utvalget

De 24 vedtakene utgjør til sammen 190 sider, men fordi jeg har valgt å bare fokusere på fylkesnemndas slutninger er det totale datamaterialet mitt på 67 sider. Lengden på vedtakene varierer fra to til syv sider. Dette gjør at hvert vedtak i gjennomsnitt inneholder rett i underkant av 3 sider. Av i alt 12 fylkesnemnder her til lands er det ni fylkesnemnder som er representert i utvalget mitt.

I tabell 2 og 3 har jeg laget en oversikt hvor jeg viser hvor gamle barna var da krav om tilbakeføring ble fremmet og hvor lenge plasseringen hadde vart før dette tilbakeføringskravet kom. Av tabellene ser vi at det var flere barn enn vedtak. Dette har sin naturlige årsak i at foreldrene i noen saker krevde omsorgen tilbake for flere av sine barn. Ut fra tabellene ser vi også at hovedtendensen er at de fleste barna er mellom syv og tolv år gamle når foreldrene krever omsorgen tilbake. I over halvparten av sakene har barna vært plassert opp mot to år når tilbakeføringskravet skjer. For rundt en femtedel av barna har de vært plassert så lenge som i syv og åtte år når foreldrene krever omsorgen tilbake.

Tabell 2: Barnets alder ved tilbakeføringskravet

Alderskategorier	0-1 år	2-6 år	7-12 år	13-18 år
Antall barn	0	7	15	6
% andel av total, tilnærmet	0 %	25 %	54 %	21 %

N= 28 barn

To av de 28 barna var plassert på behandlingsinstitusjon da foreldrene la frem krav om tilbakeføring av omsorgen for fylkesnemnda. Resten var plassert i fosterhjem. I stedet for å skulle benevne dette hver gang i oppgaven har jeg konsekvent bare skrevet ”fosterforeldrene” eller ”fosterhjemmet”.

Tabell 3: Hvor lenge hadde plasseringen vart da krav om tilbakeføring skjedde

Plasseringsvarighet	0-2 år	3-4 år	5-6 år	7-8 år
Antall vedtak	13	4	2	5
% andel av total, tilnærmet	54 %	17 %	8 %	21 %

N=24, antall totale vedtak i utvalget. Prosentene er rundet av til hele prosent.

Av de til sammen 24 vedtakene var det bare i to saker at fylkesnemnda besluttet å tilbakeføre barnet til sine biologiske foreldre.

5.6. Analyse og tolkning av data

I likhet med når forskeren skal foreta utvalget sitt finnes det flere muligheter eller veier å gå når man skal analysere og tolke dataene. Dette synes spesielt aktuelt innen kvalitativ forskning (Halvorsen, 2008). Jeg vil nå redegjøre for hvordan jeg har tilnærmet meg datamaterialet.

5.6.1. Analytisk tilnærming

Når det kommer til å foreta slutninger er det innen dokumentanalyser karakteristisk at slutningene ligger gjemt i de prosessene som skjer når forskeren foretar kodingen av materialet (Krippendorff, 2004). Innholdet i slutningene vil dermed variere med hvordan forskeren analyserer; hvordan han tilnærmer seg, forstår og behandler materialet. Innen forskning generelt finner vi tre typer slutninger. Disse er deduktive, induktive og abduktive slutninger, hvor sistnevnte er den typen slutninger som gjør seg mest gjeldende innenfor dokumentanalyser (Krippendorff, 2004). Jeg har i mitt forskningsarbeid brukt abduktive slutninger. Fordi de abduktive slutningene er en kombinasjon av induktive og deduktive slutninger vil jeg først kort redegjøre for disse.

Deduktive slutninger innebærer at forskeren, med et gitt teoretisk utgangspunkt, leter etter f. eks. klare sitater, ord eller beskrivelser. Motsatt har vi *induktive* slutninger. Utgangspunktet for denne typen slutninger er gjerne et opplevd problem, en idé eller ønske om å se nærmere på et spesielt område (Befring, 2007). Målet er å studere virkeligheten forutsetningsløst selv om dette er vanskelig i praksis fordi man nesten alltid besitter en forforståelse (Halvorsen, 2008). Forskjellig fra den deduktive metode utvikles det her teorier på grunnlag av egne observasjoner. Som Hatch (2002) sier det; "*Inductive thinking proceeds from the specific to the general*" (s. 161). Den tredje typen av slutninger kalles for *abduktive* slutninger. Abduksjon defineres som "*a reasoning process invoked to explain a puzzling observation*" (Aliseda, 2006, s. 28). Videre sier hun at "*Abduction is thinking from evidence to explanation, a type of reasoning characteristic of many different situations with incomplete information.*" (s. 28). For å kunne belyse problemstillingen trenger forskeren å ta i bruk flere typer kunnskap som f. eks. forskningsbasert kunnskap, ulike teorier, erfaring og intuisjon. Først ved å kombinere flere typer kunnskap kan uobserverte fenomenene komme frem (Krippendorff, 2004).

De kategoriene jeg endte opp, for å få belyst problemstillingen min, med var både et resultat av en deduktiv og induktiv tilnærming, altså en abduktiv tilnærming. Sett i lys av den deduktive tilnærmingen trakk jeg ut sentrale vurderingstema fra bvl. §§ 4-1, 4-21 og 6-3, f. eks. forsvarlig omsorg og tilknytning. Andre kategorier ble valgt ut fra en induktiv tilnærming

hvor datamaterialet i seg selv belyste enkelttemaer, f. eks. samvær. Kategoriene vil bli presentert når jeg legger frem resultatene i kapittel 6.

Før jeg gikk i gang med denne kategoriseringen leste jeg først gjennom alle vedtakene. Her leste jeg ikke bare fylkesnemndenes slutninger, men vedtakene i sin helhet. Målet var her å få en oversikt over sakene og å forstå slutningene i en større sammenheng, jf. den hermeneutiske forståelsen. Etter dette gikk jeg mer i dybden av hvert enkelt vedtak hvor jeg merket ut avsnitt og setninger i fylkesnemndenes slutninger som jeg mente indirekte eller direkte viste til begrepet barnets beste. Fordi slutninger inneholder det fylkesnemndene finner mest relevant for saken betyr dette at slutningene gjerne tar med seg forhold som er nevnt i f. eks. privat parts anmerkninger eller som en del av introduksjonen av vedtaket. Fylkesnemndas vurderinger eller slutninger kan derfor ikke forstås isolert. Slik tydeliggjøres den hermeneutiske tankegangen. Dette har medført at jeg ved enkelte tilfeller har måtte lest de andre delene i vedtaket for å få en bedre forståelse av innholdet i slutningene. Dette var aktuelt i de tilfeller hvor fylkesnemnda i sine slutninger bare henviste til det den sakkyndige hadde lagt fram eller at informasjonen var gitt innledningsvis i vedtaket, hvor de ikke gjentok dette i selve slutningen. Samtidig med denne registreringen begynte også arbeidet med å velge hvilke kategorier og underkategorier som skulle belyse problemstillingen min, som nevnt i forrige avsnitt.

Når jeg har valgt å analysere fylkesnemndenes slutninger er det viktig å tydeliggjøre at innholdet i disse slutningene er et *utvalg* av det fylkesnemndene mener bør legges vekt på i saken. Videre er det viktig å påpeke at fylkesnemndene besitter masse opplysninger fra sakspapirer, samt at det ofte kan ha vært en muntlig forhandling i forkant av selve saken, der mye informasjon kan ha fremkommet – også informasjon som er relevant i forhold til barnets beste-vurderingen. Dette medfører at når jeg i denne studien skal prøve å forstå hva fylkesnemndene legger i barnets beste-begrepet i disse sakene vil funnene mine bare gjenspeile det som faktisk fremkommer i slutningene. Jeg kunne altså ha endt opp med andre funn dersom jeg hadde hatt tilgang til all den informasjon som fylkesnemndene totalt besitter.

5.7. Metodens kvalitet

Alt forskningsarbeid må underlegges et kritisk blikk. Viktige vurderinger blir her hvordan man som forsker kan ha påvirket resultatene og hva som har kjennetegnet

forskningsprosessen. Målet med slike vurderinger er å avdekke hvor troverdig og tillitsvekkende forskningen er. Hvorvidt forskningsresultatet oppnår tillit eller ei vil avhenge av om validiteten og reliabiliteten vurderes til å være høy eller lav (Befring, 2007). Slike vurderinger blir imidlertid enda viktigere når man velger å gjøre en type forskning som jeg har gjort. Dette nettopp fordi mennesker leser og forstår tekster forskjellig. I tillegg til dette forandrer vi gjerne mening og meningene vi har er uløselig tilknyttet den konteksten vi er en del av (Krippendorff & Bock, 2009). Validiteten og reliabiliteten vil derfor direkte påvirke mulighetene forskningsresultatet har til å influere senere forskning og derigjennom også praksis.

5.7.1. Validitet

Validitet omhandler gyldighet og relevans (Halvorsen, 2008) og er et begrep som defineres som “... *that quality of research results that leads us to accept them as true, as speaking about the real world of people, phenomena, events, experiences, and actions*” (Krippendorff, 2004, s. 313). Sett i lys av den kvalitative tilnærmingen handler validitet om metoden er egnet til å undersøke det den sier den skal undersøke (Kvale & Brinkmann, 2009). Spørsmålet blir da om analysen av fylkesnemndsvedtakene faktisk belyser problemstillingen eller ikke. Validitet handler derfor også om man har undersøkt det man har sagt at man skal undersøke.

Innenfor kvalitativ forskning vil man gjennom å være saklig og pålitelig i arbeidet med datainnsamlingen og analysen av dataene sikre seg høy validitet (Halvorsen, 2008).

Forskningens validitet styrkes også ved at forskeren undersøker aktuelle feilkilder. Med feilkilder menes like mye hvordan egne fortolkninger og perspektiver påvirker forskningen på en slik måte at resultatene inneholder selektiv forståelse og skjev fortolkning, som feilkilder knyttet til datamaterialet/informantene (Aliseda, 2006; Kvale & Brinkmann, 2009). Jeg har derfor vært bevisst min egen rolle som barnevernspedagog og det at jeg forsker på eget felt. I dette arbeidet har jeg vært oppmerksom på den kunnskapen jeg sitter inne med og da spesielt min egen antagelse om hva barnets beste er og hvordan barnevernet generelt forstår dette begrepet. Disse refleksjonene og denne bevisstgjøringen mener jeg styrker validiteten i mitt prosjekt.

Et annet forhold som kan styrke validiteten er ved å foreta noen kildekritiske vurderinger. Grønmo (2004) presenterer fire typer av kildekritiske vurderinger. Disse er tilgjengelighet,

relevans, autentisitet og troverdighet. Ettersom barnevernet jobber med svært sensitive opplysninger er tilgjengeligheten på barnevernfaglige dokumenter relativt liten. For å forsikre meg om at mitt valg av kilder tok for seg temaet jeg ønsket å forske på gikk jeg og veilederne derfor gjennom noen vedtak i forkant. Slik fikk jeg også vurdert vedtakenes relevans for problemstillingen min. Når man skal vurdere om kildene er autentiske eller ekte påpeker Grønmo at dette er spesielt viktig å gjøre der hvor kildene inneholder meninger eller ytringer fra konkrete aktører. Fordi fylkesnemndsvedtakene jeg undersøker er tilgjengelige på en offentlig nettside som lovdata.no, og fordi et viktig mål med publiseringen av vedtakene bl.a. er å bidra til større legitimitet til barnevernet, tenker jeg at kildene mine er autentiske. Troverdigheten handler om hvorvidt vi har tillit til de kildene vi tar i bruk. I forhold til dokumenter kan disse inneholde feilaktig informasjon og slik svekke troverdigheten. Informasjonen som fremkommer i fylkesnemndsvedtakene som er offentliggjort er skrevet av en dommer etter rådføring med resten av nemndsmedlemmene. Dette inngir tillit. På den annen side vil informasjonen som presenteres i vedtakene allerede være fortolket og bearbeidet før utenforstående kan få tilgang til de. Troverdigheten til disse dokumentene kan ut fra dette også ses med et kritisk blikk fordi noen vurderinger kan ha fått større plass enn andre og noe kan være utelatt. Samtidig kan troverdigheten også styrkes ved at det er flere personer som har fortolket informasjonen som har fremkommet i sakene.

5.7.2. Reliabilitet

Reliabilitet sier noe om forskningens konsistens og pålitelighet (Halvorsen, 2008). Krippendorff (2004) viser til Kaplan & Goldsen når han redegjør for reliabilitet. ”*Reliable data, by definition, are data that remain constant throughout variations in the measuring process.*” (s. 211). Målet er troverdige og bekreftbare resultater, uten feilkilder. Høy reliabilitet betyr at dataene inneholder små tilfeldige målefeil. Er dataene preget av systematiske målefeil går dette utover validiteten til dataene (Halvorsen, 2008). Målet om troverdighet synes imidlertid mer problematisk innenfor dokumentanalyser enn andre typer forskning (Krippendorff & Bock, 2009), f. eks. innen kvantitativ forskning generelt (Silverman, 2006). I den sammenheng fokuserer Bock & Krippendorff (2009) på at forskere leser én og samme tekst forskjellig, og at det å utarbeide og definere kategorier er preget av tvetydighet. Videre nevner de at forskerne kan bli slitne underveis i arbeidet og at dette vil kunne medføre at viktige aspekter og forhold ikke blir inkludert i analysen og resultatene fordi man rett og slett ikke får det med seg. I den forbindelse har jeg brukt en del tid på å bli

kjent med datamaterialet mitt. Her har ett av målene mine vært å få kunnskap om hvilken informasjon som faktisk fremkommer i disse vedtakene. Jeg har også gått gjennom slutningene flere ganger for å i størst mulig grad sikre meg at jeg har fått med meg relevant informasjon og vurderinger. I tillegg til dette har jeg også diskutert med veilederne mine og en medstudent som også har gjort en kvalitativ dokumentanalyse. Her har jeg gjort rede for hvordan jeg har forstått innholdet i slutningene. I lys av de spørsmålene jeg har fått har jeg blitt tvunget til å være åpen for alternative måter å forstå dette innholdet på. At forskeren detaljert beskriver hva som er blitt gjort til enhver tid og hvorfor, samt tydeliggjør det teoretiske (og vitenskaplige) perspektivet som er benyttet er med på å sikre seg mot lav reliabilitet (Silverman, 2006). Denne tydeliggjøringen er også helt nødvendig å gjøre for at leserne skal kunne forstå forskningsresultatene fullt ut. Jeg har derfor presentert mitt kunnskapssyn og redegjort for de valg jeg har gjort i dette metodekapittelet.

Fordi fylkesnemndsvedtakene er hentet fra lovdata sine nettsider, uten at det kreves noen spesiell tilgang, har leseren også tilgang til vedtakene som jeg har analysert. At jeg i oppgaven har tatt i bruk sluttnoter og vist til hvilke vedtak sitatene hører til øker dette reliabiliteten ved at leseren selv kan søke opp de enkelte vedtakene dersom leseren ønsker å dobbeltsjekke informasjonen jeg presenterer i oppgaven eller for å forstå sitatene i en større sammenheng.

5.7.3. Overførbarhet

Overførbarhet handler om hvorvidt resultatene som fremkommer er av lokal interesse eller om de kan overføres til andre personer og situasjoner (Kvale & Brinkmann, 2009).

Overførbarheten handler altså om hvorvidt de funn jeg ender opp med har gyldighet utover de 24 vedtakene som er benyttet i analysen. Overførbarhet blir også kalt for ekstern validitet (Campbell & Stanley, 1963, ref. i Robson, 2002).

Mulighetene for å overføre kunnskap blir i hovedsak knyttet opp mot kvantitativ forskning. Hovedargumentet for dette er at kvalitativ forskning tar utgangspunkt i et langt mindre utvalg, hvor en gjerne bare tar for seg noen få caser, noe som vanskeliggjør en slik overføring (Silverman, 2006). Flybjerg (2004, ref. i Silverman, 2006) hevder imidlertid at denne forståelsen av overføring bunner i grunnleggende misforståelser. I den forbindelse sier han bl. a. at det ligger en misforståelse i å tro at jo lengre vekk fra virkeligheten man kommer, jo

lettere er det å oppnå valid kunnskap. I følge han vil man best fange opp valid kunnskap ved å gå i dybden i enkeltpersoners virkelighet og forståelse.

Datamaterialet mitt består av 24 vedtak fra perioden 2005-2008. Fordi det ikke var flere enn disse 24 vedtakene i denne perioden har jeg derfor analysert hele populasjonen av det som faktisk var publisert av vedtak etter bvl. § 4-21 på Lovdata i denne perioden. De funnene jeg endte opp med i denne studien mener jeg har overføringsverdi fordi ni av totalt 12 fylkesnemnder er representert og fordi jeg har analysert alle de publiserte vedtakene i denne perioden. I tillegg utgjør disse 24 vedtakene tilnærmet 44 % av det *totale* antallet publiserte tilbakeføringsvedtak i perioden 2002-2010 da utvalget ble gjort.

5.8. Forskningsetiske refleksjoner

Begrepet etikk har sitt opphav i Hellas og kommer fra ordet ethos som betyr ”skikk og bruk”, ”sedvane” (Aadland, 1998). Etikk handler om de regler og kjennetegn som vi tar i bruk når vi skal foreta moralske vurderinger (Christoffersen, 2005). De etiske spørsmålene vi stiller oss handler også om oss selv, hvem vi er og hvem vi vil være (Christoffersen, 2005).

For å styrke et forskningsarbeid er det også viktig å foreta forskningsetiske refleksjoner. I den forbindelse gikk jeg bl. a. gjennom de forskningsetiske retningslinjene som gjelder for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Målet med disse retningslinjene er at de skal hjelpe meg som forsker til å reflektere over egne holdninger og etiske oppfatninger, bevisstgjøre normkonflikter, styrke skjønnsvurderinger, samt styrke evnen til å treffe valg ved motstridende hensyn. Slik skal retningslinjene sikre resultater som er til å stole på (etikkom.no, 2006). Retningslinjene skal også bidra til å styrke respekten til de grupper og tjenester som forskningen er ment å tjene for (Befring, 2007). Forskningsetikk blir i disse retningslinjene definert som ”*et mangfold sett av verdier, normer og institusjonelle ordninger som bidrar til å konstituere og regulere vitenskaplig virksomhet.*” (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), 2006, s. 5)

De forskningsetiske refleksjonene må også ses i lys av den metoden jeg har valgt å gjennomføre. Fordi jeg har valgt å foreta en analyse av allerede tilgjengelige dokumenter – dokumenter som er anonymisert på forhånd, medførte dette at jeg ikke trengte å melde prosjektet inn til personvernombudet, NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste). At

jeg har valgt å forske på dokumenter har også medført at jeg ikke har måtte ta hensyn til de ”typiske” etiske spørsmålene ved kvalitativ forskning, som f. eks. informert samtykke. I forhold til mitt forskningsprosjekt har særlig forholdet med å være etterrettelig i alle ledd av forskningen vært viktig. I den forbindelse har jeg vært bevisst min egen rolle som forsker og hvordan dette kan påvirke resultatene. Som forsker på eget felt kan man komme til å være blind for deler av en praksis, væremåter eller prosedyrer som andre forskere med en annen bakgrunn ville ha stilt spørsmål ved. Fordi jeg imidlertid mangler praksiserfaring fra barneverntjenesten og fordi jeg har forholdsvis lite praksis fra barnevernet generelt mener jeg at denne blindheten ikke er tilfelle i den grad den kunne ha vært dersom jeg hadde hatt lang erfaring fra praksisfeltet. Det kan derfor tenkes at jeg stiller meg mer åpen og kritisk til vurderingene som fremkommer i slutningene enn andre forskere som er og har vært nærmere knyttet til praksisfeltet enn meg. Jeg vil likevel si at forforståelsen min om hva gjelder barnets beste med stor sannsynlighet har blitt påvirket av diskusjoner i ulike fora, gjennom studiet, litteratur og aktuell forskning. Med dette som utgangspunkt har jeg derfor stilt spørsmål og undret meg sammen med veilederne og medstudenten om hva som faktisk fremkommer i slutningene. Målet har her vært å redusere eventuelle bias knyttet til min forforståelse. I tillegg til dette har jeg også benyttet meg av sluttnoter.

Å gjennomføre et forskningsprosjekt skal heller ikke skje for enhver pris. Som forsker må man under hele forskningsprosessen reflektere rundt ulike verdispørsmål. Et viktig mål er at forskning ikke skal medføre mer skade enn hva det gis av ny og viktig kunnskap. Disse spørsmålene tenker jeg bør knyttes opp mot to forhold. Det ene forholdet omhandler de personene som deltar i forskningen. Fordi kildene mine er dokumenter er ikke dette så relevant i forhold til mitt forskningsprosjekt. Det andre forholdet tenker jeg knytter seg opp mot den metodiske fremgangsmåten og er for meg høyst relevant. Jeg har i den forbindelse tilegnet meg kunnskap om dokumentanalyse som metode gjennom relevant litteratur for å unngå de store fallgruvene og slik opptre rederlig. Jeg må imidlertid tilstrebe og kjenne den konteksten som dommerne skriver vedtakene innenfor og hva hensikten med disse publiserte vedtakene er, jf. kapittel 2.

6. SENTRALE FUNN OG DRØFTNING

Målet med studien min er å få belyst problemstillingen ”*Barnets beste i tilbakeføringssaker. Hvordan forstås dette begrepet og hvilke vurderinger inngår i fylkesnemndsvedtak om spørsmål om tilbakeføring av barn i henhold til barnevernloven § 4-21?*”. I denne delen av oppgaven presenteres sentrale funn fra studien i tillegg til en drøftning rundt hovedfunnene.

For å få belyst problemstillingen ble materialet (fylkesnemndas slutninger) kategorisert. Kategori 1, ”*Forsvarlig omsorg – barnets behov*”, inneholder temaene ”foreldrenes endringspotensiale”, ”barnets sårbarhet og krav til omsorg” i tillegg til ”bruk av hjelpetiltak for å sikre forsvarlig omsorg”. Kategori 2 er ”*Tilknytning og alvorlige problemer*”. I kategori 3, ”*Samvær og dens kvalitet*”, ser jeg først på foreldrenes oppfølging og innhold på samværene før jeg ser nærmere på fylkesnemndenes beskrivelser av barnets reaksjoner på samværene. Denne kategorien har jeg valgt å ta med fordi temaet fremstår som et viktig element i fylkesnemndens vurderinger i saker om tilbakeføring, jf. bvl. § 4-21. Omfang og kvalitet på samvær vil dessuten ofte kunne påvirke tilknytningen mellom biologiske foreldrene og barnet, i tillegg til barnets muligheter for å utvikle en god tilknytning til sine fosterforeldre. I kategori 4, ”*Barnets rett til å bli hørt*”, trekker jeg frem uttalelser fra barna formidlet gjennom talsperson og andre personer, og hvilken plass disse ytringene får i fylkesnemndenes totale vurdering rundt kravene om tilbakeføring. Kategori 5, ”*Fosterforeldrenes rett til å uttale seg*”, omhandler fosterforeldrene sin stemme i fylkesnemndenes slutninger i saker om tilbakeføring etter bvl. § 4-21. Funnene vil bli presentert i rekkefølgen som presentert ovenfor. Jeg drøfter resultatene underveis i hver kategori, med en oppsummerende drøftning til slutt.

6.1. Forsvarlig omsorg – barnets behov

6.1.1. Foreldrenes endringspotensiale

Et viktig fokus hos meg vil være å undersøke om og på hvilken måte fylkesnemndene vurderer foreldrenes endringspotensiale når de skal beslutte om et barn skal tilbakeføres eller ikke. Funnene mine viser at fylkesnemndene i ti av 24 saker drøftet foreldrenes problemkompleks og deres endringspotensiale. Foreldrenes muligheter for endring i forhold til deres omsorgskompetanse vil, slik fylkesnemndene beskrev det, i stor grad avhenge av hvor alvorlige problemer foreldrene har.

6.1.1.1. Problemenes art og mulighetene for endring

I analysen fant jeg at fylkesnemndene vurderte hvor alvorlige problemer foreldrene hadde, hvor lenge de hadde hatt disse problemene og hvorvidt det hadde skjedd endringer i omsorgen. I tillegg til dette fant jeg at forsvarlig omsorg og barnets behov ble nøye knyttet sammen. I de ti vedtakene² hvor foreldrenes endringspotensiale nevnes av fylkesnemndene beskrives det to hovedgrupper av problemer hos foreldrene. Den ene hovedgruppen er rusmisbrukende foreldre og den andre hovedgruppen er foreldre med psykiske problemer eller lidelser. I begge gruppene vurderes problemene i varierende grad. I noen av vurderingene til fylkesnemndene trekkes det tydelig frem hvordan foreldrenes problemkompleks har preget dem selv og barna *over tid*, f. eks. i forhold til gjentatte innleggelser på sykehus eller ved husbråk hvor politiet har blitt tilkalt. Problemene beskrives da som alvorlige. I andre tilfeller vurderer fylkesnemnda at problemkomplekset ikke er så omfattende. Der hvor dette er tilfelle kommer ikke vurderingene like tydelig frem i slutningen. I følgende sitat har vi et eksempel på hvor fylkesnemnda vurderer at foreldrene har gjennomgått en slik endring som er nødvendig for å kunne få barnet sitt tilbakeført.

Flertallet finner at mor og far kan gi gutt A og gutt B forsvarlig omsorg og at det tidligere vedtak om omsorgsovertagelse derfor må oppheves. Flertallet mener at det er entydig dokumentert at både mor og far totalt har endret levesett. Det har skjedd en bemerkelsesverdig endring. Det er klart dokumentert, og ubestridt, at ingen av foreldrene har ruset seg på langt over ett år. Flertallet viser her til at det er ett pillemisbruk mor og far har hatt. Det er altså ikke den tradisjonelle type rusmisbrukere man her står ovenfor. Dette kan forklare at det har lyktes for mor og far og komme seg ut av misbruket på så kort tid. (Vedtak 2)

Fylkesnemnda fokuserer her på den positive endringen som har skjedd i forhold til rusmisbruket til foreldrene. Det vises til at foreldrene ikke har ruset seg på over ett år og at de har ”*totalt endret levesett*”. Hvorvidt det er snakk om andre positive endringer foruten rusbruket fremkommer ikke selv om ”*totalt endret levesett*” kan gi noen signaler i den retning.

I andre tilfeller vurderer fylkesnemnda at foreldrene ikke har gjennomgått de nødvendige endringene som må til for å få barnet tilbakeført. I sitatet nedenfor vurderer fylkesnemnda problemene som så alvorlige at det synes vanskelig å tro at moren vil kunne klare å utøve en forsvarlig omsorg for barna, også langt frem i tid.

Mors manglende evne til å se barnas behov og prioritere dem, er noe som er blitt påpekt av samtlige av de sakkyndige som har vurdert henne. 7, som har foretatt de siste vurderingene av mor, uttalte i 1999 at « Mor framstår som en umoden, impulsiv og emosjonelt sterkt ustabil person. Disse personlighetstrekkene har karakterisert henne gjennom en årrekke, og er ikke å betrakte som temporære, stressrelaterte fenomener. Prognosen med henblikk på eventuell behandling er dårlig.» I vurdering av 2000 uttalte hun at « Jeg vurderer Mors væremåte som så umoden, uforutsigbar og ustabil at hun er ute av stand til å ivareta barns omsorgsbehov i alminnelighet.» I 2005 uttalte hun at hun ikke fant at mor hadde endret seg m.h.t. væremåte, og at hun anså et eventuelt endringspotensiale for å være minimalt. (Vedtak 14)

Eksempelet tydeliggjør koblingen mellom forsvarlig omsorg og barnas behov tydeligere enn i det første eksempelet. Foruten å si noe om hvordan morens omsorg har vært tydeliggjøres også fremtidsperspektivet og mulighetene for endring. I den sammenheng vises det til sitater fra sakkyndige som har vurdert moren tidligere. Av sitatene kan det synes som at morens atferd og omsorg ovenfor barna bunnar i mer eller mindre stabile personlighetstrekk og at mulighetene for endring er små. Her gis et mye tydeligere bilde av fylkesnemndas vurdering av morens omsorgskompetanse og endringsmuligheter.

I enkelte saker blir det også tydelig at fylkesnemnda har delt seg med tanke på hvilken informasjon de velger å legge avgjørende vekt på når de skal vurdere om foreldrene har gjennomgått nødvendige endringer eller ikke. Vedtak 10 er et eksempel på dette.

B (vitne). mener at mor har et stort bedringspotensiale når man ser hvordan hun fungerer idag med de tiltak som har vært satt inn: Mor har brutt barrierer, fått sosiale kontakter og føler å ha et meningsfullt liv. Etter B.s oppfatning vil mor kunne klare å ha omsorgen for Gutt med adekvate støttetiltak.

Den sakkyndige, psykolog A., har en annen oppfatning. Ut fra sine observasjoner og komparente opplysninger, mener han at det er utilrådelig å tilbakeføre barnet til mor. Han peker på at hun har en generell lav omomsorgskompetanse og at hennes omsorgspraksis ikke er god nok. (...) Etter hans oppfatning vil det være en risiko for psykisk tilbakefall. Det vises til mors forhistorie og ulike stressfaktorer som kan utløse tilbakefall.

Av sitatene fremkommer det to beskrivelser der morens endringspotensiale vurderes forskjellig. Vitnet hevder moren har gjennomgått endringer og at omsorgen hennes vil være

forsvarlig dersom det settes inn støttetiltak. Psykologen mener derimot at omsorgen er uforsvarlig og at det er stor risiko for psykisk tilbakefall dersom det skjer en tilbakeføring. Flertallet i fylkesnemnda støttet den siste beskrivelsen og omsorgen ble derfor ikke tilbakeført.

6.1.1.2. Behandling av foreldrenes problemer

Fylkesnemndene fokuserte i slutningene sine i liten grad på hvorvidt foreldrene hadde gjennomgått noen former for behandling for sine problemer når de skulle vurdere foreldrenes nåværende omsorgskompetanse. Det gis lite informasjon om foreldrenes fremtidsprognose i forhold til omsorgsutøvelsen. Dette gjelder også i forhold til deres muligheter til å få barnet tilbakeført ved et senere tidspunkt.

Av de ti vedtakene hvor fylkesnemnda diskuterer foreldrenes endringspotensiale fremkommer det svært lite informasjon om foreldrene har gjennomgått behandling av sine problemer. I seks vedtak³ fremkommer det ingen informasjon i slutningene om foreldrene har mottatt eller gjennomført noen former for behandling for sine problemer. Hvorvidt foreldrene har avslått eventuelle tilbud eller at de ikke på eget initiativ har startet noen behandling fremkommer heller ikke. Foruten disse seks vedtakene fremkommer det i ett vedtak⁴ informasjon om at foreldrene har gjennomgått nødvendig endring på egen hånd at det ikke synes behov for behandling. I én sak⁵ opplyses det om at moren har avslått tilbud om å få behandling for sin bruk av alkohol. I de to gjenværende vedtakene har foreldrene gjennomført behandling. I den ene saken (vedtak 8) hadde faren startet behandling av sitt rusproblem da han krevde omsorgen tilbake, men sprakk kort tid etter oppstart. Det andre tilfellet (vedtak 12) gjaldt en mor som gikk til støttesamtaler hos en psykiatrisk sykepleier. Omsorgen ble bare tilbakeført i saken hvor foreldrene hadde gjennomgått endringer på egen hånd, som nevnt ovenfor.

6.1.1.3. Drøftning

For at et barn skal kunne tilbakeføres til sine biologiske foreldre setter bvl. § 4-21 som krav at omsorgen som foreldrene utøver skal være *forsvarlig*. Når fylkesnemndene skal vurdere om omsorgen er forsvarlig er det et sentralt fokus om det har skjedd *vesentlige og sentrale endringer* i den omsorgen som medførte omsorgsovertakelsen, jf. bvl. § 4-12.

Ett sentralt funn er at fylkesnemndene i en rekke slutninger fokuserte på om det hadde skjedd endringer i omsorgen til de biologiske foreldrene. Dette fremkom i ti av de 24 slutningene jeg analyserte. Når fylkesnemndene vurderte om det hadde skjedd en positiv endring ble disse vurderinger tydelig knyttet opp mot aktuell problematikk, som i de sakene som utgjør min empiri er knyttet til enten rusproblemer eller psykiske problemer og lidelser. Fylkesnemndene knytter også sammen barnets behov og forsvarlig omsorg i disse vurderingene. Et sentralt fokus er hvor alvorlige problemene er og hvordan mulighetene for endring er i lys av disse problemene. Av vurderingene til fylkesnemndene blir det også tydelig at disse endringene må ha vedvart over tid før en tilbakeføring blir ansett som aktuelt. Fylkesnemndene synes videre å ha et fremtidsfokus når de skal foreta en vurdering om tilbakeføring. Her vurderer de hvordan omsorgen til foreldrene vil være frem i tid, når foreldrene f. eks. utsettes for forskjellige typer belastninger. Fylkesnemndene skal vurdere hvorvidt denne omsorgen antas å være stabil og om den vil kunne vare over tid (Sandberg, 2003). Avgjørende, slik fylkesnemndene ser ut til å vurdere det, er at barnet ikke skal oppleve en ny omsorgsovertakelse ved at foreldrene ved et senere tidspunkt f. eks. ikke imøtekommer de behovene barnet får når de f. eks. blir større. Av vurderingene ovenfor blir det tydelig at innholdet i forsvarlig omsorg ikke er gitt på forhånd (Sandberg, 2003) og at fylkesnemndene inkluderer mange forhold i denne vurderingen, hvor spesielt ivaretagelse av barnets individuelle behov fremheves som viktig for å sikre barnets beste (Goldstein et al., 1980).

Jeg fant også at fylkesnemndene i sine slutninger fokuserte lite på behovet for behandling av foreldrenes problemer. Det at fylkesnemndene i liten grad tar for seg dette temaet i sine slutninger i tilbakeføringssaker medfører at kunnskapen om biologiske foreldres liv ikke fremkommer særlig her. Dette kan tyde på at fylkesnemndene har et mindre tydelig fokus på foreldrene når de skal foreta en vurdering av barnets beste i slike saker og at innholdet i slutningene i større grad gjenspeiler et barneperspektiv med barnet i fokus. En annen årsak til at fylkesnemnda gir mindre plass til dette temaet kan være fordi disse sakene i utgangspunktet omhandler svært alvorlige omsorgssaker der foreldrenes manglende omsorgskompetanse er godt dokumentert og at fylkesnemndene gir mer plass i slutningene til andre viktige vurderinger.

Av funnene ovenfor ble det imidlertid også tydelig at fylkesnemndene mener det nødvendigvis ikke er nok at foreldrene gjennomgår ulike former for behandling. Foreldrene

må også dra nytte av denne behandlingen på en positiv måte slik at omsorgen deres vurderes forsvarlig i forhold til barnets konkrete behov og også frem i tid (se f. eks. vedtak 10). Dette betyr at de biologiske foreldrene kan oppleve å ikke få barnet tilbakeført selv om de har bedret sin omsorgskompetanse ved bruk av ulike tiltak. Dette kan enten være fordi barnet har utviklet nye behov i løpet av plasseringen som fylkesnemnda vurderer at foreldre ikke vil kunne imøtekomme eller fordi fylkesnemnda vurderer at omsorgen likevel ikke er forsvarlig tatt i betraktning barnets behov. Vedtak 12 er et eksempel på det siste. Her kom det frem at mor gikk til støttesamtaler hos en psykiatrisk sykepleier, men at fylkesnemnda vurderte at det ikke var nok da omsorgskompetansen hennes fremdeler ikke hadde bedret seg siden omsorgsvedtaket. Der hvor barn ikke blir tilbakeført selv om foreldrene har gjennomgått positive endringer i forhold til deres omsorgskompetanse kan være et eksempel på at hva som regnes som forsvarlig kan vurderes enda strengere enn etter vilkårene i bvl. § 4-12 (Sandberg, 2003).

6.1.2. Barnets sårbarhet og krav til omsorg

Innunder fylkesnemndenes vurderinger av forsvarlig omsorg og barnets behov blir barnets sårbarhet og krav til omsorg i stor grad behandlet. At dette er et viktig fokus blir tydelig ved at fylkesnemnda behandler det i hele 22 av 24 vedtak⁶. Sentralt i disse vurderingene er at barn har flere typer behov som trenger å bli tilfredsstilt. Behovet for forutsigbarhet, trygghet og rammer er de behovene som påpekes oftest. Koblingen mellom barnets behov og kravene til omsorg blir uttrykt på flere måter, f. eks. med utgangspunkt i sårbarheten til barnet eller i lys av hvem foreldrene er.

6.1.2.1. Barnets behov

Når fylkesnemndene foretar vurderinger av barnets behov er et sentralt fokus det at barn har noen *primære behov* og noen *psykologiske behov* som begge trengs å bli ivaretatt. Innunder primære behov nevner fylkesnemndene behovet for klær, husly, mat og oppfølging i forhold til skole og fritidsaktiviteter. De psykologiske behovene som nevnes er i hovedsak barnets behov for følelsesmessig kontakt og trygghet.

Barna i disse tilbakeføringssakene blir av fylkesnemndene i mange saker beskrevet som sårbare barn. At barnet er sårbart kommer også ofte til uttrykk flere ganger i løpet av én og

samme slutning, samt at sårbarheten medfører noen behov hos barna. Denne koblingen kommer frem i følgende sitat; *”Fylkesnemnda legger til grunn at A er et svært sårbart barn som trenger faste, stabile, forutsigbare og trygge rammer.”* (Vedtak 7). I noen tilfeller blir det aktuelle barnet også sammenlignet med andre barn. *”Kommunen har hevdet at barnet er mer sårbart enn andre barn og at det som en følge av dette, er særskilt omsorgskrevende”* (Vedtak 19). Barnets sårbarhet kan også uttrykkes mer konkret ved at sårbarheten knyttes til psykisk sykdom som vi ser i sitatet nedenfor.

Gutten har også en genetisk sårbarhet for psykisk sykdom. Mor har schizofreni og far har Tourettes syndrom, noe som gjør ham høyere disponert for disse sykdommene enn andre barn. Symptomer på disse lidelsene vil kunne slå ut på et senere tidspunkt og gjøre omsorgsoppgaven enda vanskeligere for mor. (Vedtak 10)

Fylkesnemndene omtaler også barnas omsorgsbehov i stor grad. Barna blir gjerne omtalt som å ha ”særlige behov”, ”særlige omsorgsbehov”, ”spesielle behov” eller ”særskilte behov”. Dette påpekes i halvparten av de 22 vedtakene som tar for seg barnets sårbarhet og krav til omsorg. Etter en gjennomgang av vedtakene er det noen behov som går igjen. Barns behov for forutsigbarhet blir nevnt av fylkesnemnda i seks vedtak. I like mange vedtak blir trygghet nevnt som et viktig behov for barna. Den typen behov som blir nevnt flest ganger er behovene for grenser, rammer, struktur og oppfølging. Selv om disse behovene gjerne blir omtalt hver for seg har jeg valgt å omtale de sammen. Et eksempel kan her vises. *”Slik Fylkesnemnda ser det har A behov for klare rammer, struktur, stabilitet og forutsigbarhet ikke bare på skolen, men også hjemme og i sosiale sammenhenger ellers. Han en gutt som krever oppmerksomhet, tilsyn og oppfølging på det meste.”* (Vedtak 17). I vedtak 8 skriver fylkesnemnda et avsnitt som får frem alle disse påpekte behovene:

Først vil nemnda peke på at C har et omsorgsbehov som i vesentlig grad atskiller seg fra det normale. Dette stiller spesielle krav til guttens omsorgspersoner. De foreliggende saksopplysninger godtgjør at C er helt avhengig av trygge voksenpersoner, rammer, grenser og struktur i hverdagen for å fungere tilfredsstillende ut fra sine forutsetninger. Han trenger en meget høy grad av forutsigbarhet og trygghet for å kunne samhandle på en god måte med barn og voksne, og han er meget sårbar for tilbakegang i læring og atferd ved mangel på trygghet, struktur og opplevd kontroll.

6.1.2.2. Barnets krav til omsorg

I vedtakene synliggjør fylkesnemndene tydelig sammenhengen mellom barnets behov og de krav som settes til omsorgen til foreldrene. Fylkesnemnda diskuterer dette forholdet i tolv vedtak⁷ og fremstår slik som et hovedfunn i forhold til dette temaet. Fylkesnemndene synes også å være opptatt av varig endring i forhold til foreldrenes omsorg, samt hvordan foreldrene opptrer og forstår egen og barnets situasjon. I forhold til koblingen mellom barnets behov og kravene til omsorg fremkommer det i noen av vedtakene generelle uttalelser. I andre vedtak kobler fylkesnemnda de to forholdene tydeligere sammen. To eksempler kan illustrere dette.

Om foreldrene kan gi forsvarlig omsorg skal vurderes ut fra spørsmålet om de kan tilfredsstill barnets primære behov for mat, klær, husly osv. Foreldrene må også kunne ivareta barnets behov for kontakt og trygghet på en forsvarlig måte. Omsorgsevnen må være tilstrekkelig til å ivareta det aktuelle barns omsorgsbehov. Dersom barnet har særlige omsorgsbehov, f.eks. på grunn av tidligere omsorgssvikt eller andre forhold, vil dette få betydning for hvilke krav som må stilles til foreldrenes omsorgsevne. Lovens uttrykk « forsvarlig omsorg » skal relateres til de utfordringer det konkrete tilfelle reiser - altså hvor omsorgskrevende barnet er, jfr. [Rt-1997-170](#). (Vedtak 19)

Mor har påpekt at hun i dag bor i bolig på H med ektefelle, og mottar uføretrygd. Fylkesnemnda finner at de rent materielle sider ved omsorgssituasjonen synes å være ivaretatt. Det er imidlertid ikke dette som har vært hovedbekymringen i forhold til mor. Innvendingene i forhold til mors omsorgsevne har i det vesentlige vært knyttet til hennes manglende evne til å se barnas behov og prioritere dem, og det var også dette som i hovedsak var begrunnelsen for at omsorgen for A ble overtatt av det offentlige i 1999.

(...)

A har selv diagnosen « Forstyrrelse av aktivitet og oppmerksomhet ». Dette gjør at han har et særlig stort behov for struktur og oppfølging fra de som skal ha omsorgen for ham. En forutsetning for at A skal få den hjelp han har behov for, er også at de som har omsorgen for ham, evner å samarbeide med skole, barnevern og andre. Fylkesnemnda finner at mor ikke vil kunne ivareta de behov A har. (Vedtak 14)

En annen sentral vurdering som fylkesnemndene gjør når de skal uttale seg om foreldrene kan tilby barnet forsvarlig omsorg, som jeg også viste til tidligere, er om hvorvidt denne positive endringen med henholdt til omsorgskompetansen vurderes å være varig. ”*Ved avgjørelsen må det foretas en vurdering av om det har inntrådt tilstrekkelig endring i foreldrenes omsorgsevne til at foreldrene, både på kort og lang sikt, vil kunne gi barnet forsvarlig*

omsorg.” (Vedtak 15) er et typisk eksempel på hvordan fylkesnemnda inkluderer tidsperspektivet på omsorgen. Et annet eksempel finner vi i vedtak 13. ”*Evnen til å gi forsvarlig omsorg må være varig i den forstand at den må kunne forventes å være til stede til barnet er voksent.*” Når fylkesnemndene inkluderer dette tidsperspektivet tar de i noen tilfeller også hensyn til barnets framtidige behov, samt aktuelle forhold ved foreldrene slik som f. eks. sykdomsbilde.

Det er gledelig at mor pr. idag fungerer så bra som opplysningene tyder på. Spørsmålet blir imidlertid om hun vil være i stand til å gi Gutt forsvarlig omsorg ut fra hans behov for kontakt, trygghet og stabilitet idag og årene fremover.

(...)

På bakgrunn av mors psykiske sykehistorie med risiko for tilbakefall, finner fylkesnevnden det uforsvarlig å tilbakeføre gutten til mor. Fylkesnevnden mener det er gått for kort tid til å konstatere at mor har oppnådd en slik stabilitet og kompetanse som gjør at hun kan innfri barnets behov på kort og lengre sikt. (Vedtak 10)

En annen innfallsvinkel som brukes for å si noe om foreldrenes omsorgskompetanse, og hvorvidt denne omsorgen passer overens med de behovene som barnet har, er ved å beskrive hvem foreldrene er og hva som kjennetegner de. Jeg tenker her på beskrivelser på hvordan foreldrene opptrer og forstår deres egen og barnet situasjon.

Slik Fylkesnemnda vurderer det, viser mor ikke god nok forståelse av omfanget av As særskilte omsorgsbehov. Hun er ikke realistisk i forhold til dagens utfordringer eller i forhold til de utfordringer som vil oppstå etter hvert som han blir eldre. Nemnda mener videre at hun har problemer med å gi A de rammer og den struktur og forutberegnlighet han trenger i hverdagen, og hun vil ikke klare å være i forkant av situasjoner som vil oppstå. Mor viser heller ikke forståelse for hvilke konsekvenser det har for barna at hun involverer dem i følelser knyttet til eget savn eller sin bekymring for hvordan fosterfamilien tar vare på A. (Vedtak 17)

Far fremstår fortsatt som umoden. Det er også noen utsikkerhet forbundet med foreldrenes rusbruk. Far erkjenner å ha hatt noen befatning med hasjbruk, og sosialkontoret hadde mistanke om at mors tannskader hadde sammenheng med rusbruk. Ifølge opplysninger fra politiet v/ -.-.politidistrikt av -.-.08 har de i 2007 mottatt tips om at mor og far bruker hasj og amfetamin, og at de også har solgt narkotika. (Vedtak 23)

Disse siste beskrivelsene gir oss en type informasjon som ikke direkte sier noe om deres omsorgskompetanse, men heller forteller hvem foreldrene er og hvordan dette vil kunne påvirke deres omsorg og kvaliteten på denne, slik fylkesnemndene ser det. Beskrivelsene gir oss også informasjon om hva fylkesnemndene mener barn trenger, som f. eks. rammer, struktur og at foreldrene er realistiske i forhold til barnets behov.

6.1.2.3. Drøftning

Av ordlyden i bvl. § 4-21 skal et barn tilbakeføres til sine biologiske foreldre når ”*foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg*”. Det er naturlig og forventet at fylkesnemndene derfor fokuserer på dette og at det er det enkelte barn og de behovene som det har som står i fokus. Dette blir også gjort i de fleste slutninger, noe også Havik, Hassel & Poulsson (2003) fant. Fordi fylkesnemndene også inkluderer et fremtidsperspektiv i sine vurderinger betyr dette at de også tar høyde for de behov som barnet måtte utvikle ved et senere tidspunkt, altså barnets *fremtidige* behov. Slik blir det tydelig at omsorgskompetansen må ses i forhold til det enkelte barns behov (Sandberg, 2003).

Av fylkesnemndenes vurderinger kommer det frem at barn har primære og psykologiske behov som begge trengs å ivaretas. I tillegg til dette fokuserer fylkesnemndene mye på at disse barna har særskilte behov som gjerne er utviklet med utgangspunkt i tidligere omsorgserfaringer eller som en konsekvens av selve bruddet med biologisk familie eller ved utilsiktede flyttinger. Behovet for forutsigbarhet, trygghet, rammer og oppfølging er de behovene som påpekes oftest. Koblingen mellom barnets behov og kravene til omsorgen blir uttrykt med utgangspunkt i barnets sårbarhet og i lys av hvem foreldrene er. Barnets behov, sårbarhet og krav til omsorg blir behandlet av fylkesnemndene i så mange som 22 av 24 saker og er det elementet av barnets beste som nesten alltid vurderes. Selv om beskrivelsene av foreldrene ofte ikke sier noe direkte om omsorgskompetansen deres gir den likevel relevant informasjon om hvem de er som foreldre og hvordan dette kan påvirke deres omsorg.

Ut fra vurderingene leser jeg at fylkesnemndene mener at det er best for barn å skulle motta en omsorg som først og fremst imøtekommer de konkrete behovene som barna måtte ha. En slik forståelse samsvarer også med hva Goldstein, Freud & Solnit (1980) og Rejmer (2001, ref. i Schiratzki, 2001) mener bør være retningsgivende for vurderinger av barnets beste. Fylkesnemndene vurderte også at denne omsorgen må være av en slik karakter at den kan

utvikle seg i takt med de behovene som barna utvikler med tiden. I slutningene fremhevet fylkesnemndene at omsorgspersonene må være realistiske og ha fokus på barnet. Funnene ovenfor viser at foreldrene i de fleste av disse sakene ikke klarer å imøtekomme de behovene som barna har på en hensiktsmessig måte. For å forstå dette kan vi ta utgangspunkt i problemene til foreldrene som i hovedsak er karakterisert ved omfattende rusbruk og psykiske lidelser. Denne typen problemer svekker foreldrefunksjoner som å se barnet, akseptere det, engasjere seg positivt i barnet, prioritere barnets behov og å ha realistiske forventninger til det (Killén & Olofsson, 2003). Ved å skjerme barna fra disse alvorlige problemene kan man bidra til å sikre barnets beste.

Nettopp fordi disse barna har levd i omsorgssvikt og gjerne utviklet betydelige senskader kan foreldreomsorg som vurderes som forsvarlig i forhold til andre barn vurderes som å ikke være god nok i forhold til disse barna. Kravene til foreldrenes omsorg må derfor ta hensyn til det enkelte barns behov. Er barnet særlig sårbart, f. eks. p.g.a. tidligere omsorgserfaringer eller psykiske lidelser må kravene til foreldrenes omsorg være større (Sandberg, 2003). Slike vurderinger fremkommer i flere av slutningene og i sitatene ovenfor. En ivaretagelse av barnets beste slik fylkesnemndene ser det blir lettere oppnådd ved at man sikrer barnets en omsorg som tar høyde for de tidligere negative omsorgserfaringene de har. I dette ligger det at foreldrene må ha ressurser og kompetanse til å hjelpe barnet og til å takle de reaksjonene som barnet måtte få ved en tilbakeføring.

6.1.3. Bruk av hjelpetiltak for å sikre forsvarlig omsorg

Fylkesnemndene sier noe om bruk av hjelpetiltak i 17 av 24 vedtak⁸. I noen slutninger sies det bare at hjelpetiltak skal vurderes ved krav om tilbakeføring, mens det i de fleste vedtakene fremkommer vurderinger bl. a. i forhold til hvilke tiltak som kan egne seg, hvorfor bruk av hjelpetiltak eventuelt vurderes nytteløst og hvordan bruk av hjelpetiltak har fungert tidligere.

6.1.3.1. Til nytte eller ikke?

I 14 av de 17 vedtakene⁹ kommer det frem vurderinger om hvorvidt bruk av hjelpetiltak vil kunne være til hjelp ved en tilbakeføring av omsorgen. De resterende tre vedtakene påpeker bare at hjelpetiltak skal vurderes i disse sakene. Resultatene viser at fylkesnemndene, i de aller fleste sakene, vurderer at bruk av hjelpetiltak ikke vil bidra positivt på foreldrenes

omsorgsutøvelse. De fleste begrunnelsene for hvorfor hjelpetiltak vurderes som nyttesløs kobles til forhold ved foreldrene selv. Eksempler kan her være at mor eller far er alvorlig syk, at manglene i omsorgen er så omfattende at det vil måtte trenge svært omfattende hjelpetiltak – noe som med vil medføre en omsorg preget av sterk institusjonalisering, eller at de ikke erkjenner at det er problemer eller mangler ved deres omsorg. Ut fra vurderingene til fylkesnemndene hva gjelder bruk av hjelpetiltak blir det i all hovedsak tydelig at de vurderer at omsorgen til foreldrene likevel ikke vil kunne komme på et forsvarlig nivå i forhold til behovene som barnet har. Et eksempel kan her vises.

Kommunen har over flere år iverksatt omfattende hjelpetiltak for å hjelpe foreldrene til å mestre omsorgssituasjonen bedre, uten at dette førte til nødvendig endring i barnas situasjon. Fylkesnemnda har vurdert at hjelpetiltak i dagens situasjon - selv om de nå formelt skal rettes mot far - ikke vil være tilstrekkelig til å gi barna en tilstrekkelig god omsorgssituasjon. (Vedtak 23)

I fire vedtak¹⁰ kommer det frem at hjelpetiltak er blitt prøvd tidligere, uten at dette har medført positive endringer for omsorgen til foreldrene. Bare i to tilfeller vurderer fylkesnemndene at bruk av hjelpetiltak vil være til nytte. I det ene saken (vedtak 9) vurderer fylkesnemnda at fars omsorg ikke er fullgod, men at hjelpetiltak vil sørge for at omsorgen blir god nok. I den andre saken (vedtak 18) vurderer fylkesnemnda at hele familien vil være sårbar når barnet tilbakeføres og at det derfor er behov for hjelpetiltak.

6.1.3.2. Hvilke hjelpetiltak vurderes?

Som vi så i punktet ovenfor er det bare i vedtak 9 og 18 at fylkesnemnda konkluderer med at bruk av hjelpetiltak vil være til nytte for å sikre at omsorgen til foreldrene blir forsvarlig og være til barnets beste. Selv om fylkesnemnda bare vurderte det som nyttig å ta i bruk hjelpetiltak i to saker fremkommer det likevel ulike forslag og vurderinger rundt bruk av ulike typer tiltak i de andre sakene. I åtte saker foretar fylkesnemnda en vurdering rundt hvilke tiltak som ville kunne tenkes å være hensiktsmessig. Tiltakene som her blir nevnt er råd og veiledning, barnehage, ansvarsgruppemøte, oppfølging av psykisk helsevern, urinprøvetaking og mulighetene for samtale med psykolog/familierapeut. I de tilfeller hvor fylkesnemnda vurderer bruk av hjelpetiltak er det altså i all hovedsak snakk om støttende og kompenserende hjelpetiltak. Det eneste unntaket er urinprøvetaking som er et kontrolltiltak.

6.1.3.3. Drøftning

Når fylkesnemndene foretar en vurdering av om omsorgen kan tilbakeføres til de biologiske foreldrene skal de i denne vurderingen også se på den mulighet ulike typer hjelpetiltak har til å kunne gjøre at omsorgen blir forsvarlig, jf. bvl. § 4-12. Selv om det ikke står noe om bruk av hjelpetiltak i bvl. § 4-21 hevder Sandberg (2003) at dette likevel bør være et naturlig vurderingstema. Av funnene ovenfor fremkom det at fylkesnemndene i de fleste sakene, 17 av 24, vurderte mulighetene for å bedre omsorgen med hjelpetiltak, men at det bare i to saker ble besluttet å iverksette hjelpetiltak. Dette viser at fylkesnemndene vektlegger dette elementet inn i vurderingen av barnets beste. Hvor inngående fylkesnemndene var i denne vurderingen varierte. I noen saker nevnte fylkesnemndene bare at hjelpetiltak skulle vurderes, mens det i andre saker ble gjennomført grundige vurderinger og redegjørelser.

Hovedtendensen var altså at fylkesnemndene i de aller fleste sakene vurderte at bruk av hjelpetiltak ikke ville være tilstrekkelig for å sikre at foreldrene vil kunne utøve en forsvarlig omsorg til det beste for barnet. Dette ble begrunnet med utgangspunkt i forhold ved foreldrene selv. Et eksempel på dette var at fylkesnemndene vurderte at foreldrene hadde så alvorlige problemer at det vil nødvendig med *omfattende* hjelpetiltak for å klare å sikre en god nok omsorg for barnet. Bruk av hjelpetiltak synes her å ikke imøtekomme kravet om barnets beste nettopp fordi foreldrene har så omfattende problemer at hjelpetiltak ikke vil kunne bøte på de skadene disse problemene ville ha påført barnet dersom det ble tilbakeført (Sandberg, 2003). En mulig årsak til at det i de fleste sakene fremkommer denne typen vurderinger rundt bruk av hjelpetiltak kan være p.g.a. alvorlighetsgraden i disse sakene og at det vurderes som nyttesløs å skulle iverksette hjelpetiltak når det har vært, og en vil kunne forvente fortsatt omfattende omsorgssvikt. At fylkesnemnda i bare er to saker tilbakefører barnet til sine biologiske foreldre støtter en slik konklusjon.

Der hvor fylkesnemndene vurderer at bruk av hjelpetiltak vil være til nytte er det i all hovedsak snakk om hjelpetiltak som ikke er spesielt omfattende eller inngripende. Tiltakene som foreslås er i all hovedtrekk støttende og kompenserende tiltak som f. eks. råd og veiledning, barnehage og ansvarsgruppemøter. Hvorfor foreslår fylkesnemndene slike typer tiltak? Sandberg (2003) peker på at i de tilfeller hvor foreldrene har alvorlige problemer på det følelsesmessige plan, hvor foreldrene opptrer ovenfor barnet på en lite hensiktsmessig måte, vil hjelpetiltak ofte ikke bøte på problemene. Videre sier hun at slike foreldre vil trenge omfattende psykologisk behandling over tid. Som vi har sett av funnene frem til nå er svært

mange av foreldrene i disse sakene preget av problemer av denne karakter. De har omfattende rusproblemer og psykiske lidelser som mest sannsynlig ikke gjør dem i stand til å ivareta barnet på en god måte, heller ikke på sikt. Med utgangspunkt i dette kan det se ut som at fylkesnemndene ikke tilbyr mer omfattende hjelpetiltak enn det de gjør fordi de er av den oppfatning at dersom problemene er av en slik grad at omfattende hjelpetiltak trengs, er problemene fremdeles så alvorlige at en tilbakeføring ikke bør skje.

6.2. Tilknytning og alvorlige problemer

6.2.1 Tilknytning til fosterforeldre og miljøet rundt

I til sammen ti vedtak¹¹ tar fylkesnemndene for seg barnets tilknytning til fosterforeldrene. Denne tilknytningen blir beskrevet med ord som trygg, god, gjensidig, nær og sterk. I tillegg til dette bruker fylkesnemndene begrepene ”psykologiske foreldre”, ”hans psykologiske mor”, ”primære omsorgspersoner” og ”primær tilknytning” ved flere tilfeller. Når fylkesnemndene bruker et slikt begrep sammen med f. eks. ordene ”god”, ”sterk” og ”nær” tydeliggjøres den positive tilknytningen mellom barnet og fosterforeldrene i enda større grad. Vedtak 10 er et eksempel på dette. Her skriver fylkesnemnda følgende om tilknytningen gutten har til sine fosterforeldre. *”Han er nært knyttet til sine fosterforeldre, særlig fostermor som er hans psykologiske mor.”*, *”Et brudd i primær tilknytning vil resultere i en krisesituasjon for barnet, ifølge psykolog A.”* og *” Ved å utvide til ett samvær i måneden ser ikke fylkesnevnden at det skulle svekke båndene til fosterhjemmet, i og med at tilknytningen allerede er så sterk.”* I én sak¹² påpeker fylkesnemnda at barnet har en tilknytning til fosterforeldrene, men uten å peke på i hvilken retning innholdet i tilknytning har. Barnet beskrives imidlertid som å ha slått seg ro, noe man kan forstå som at tilknytningen er positiv for barnet.

Fylkesnemndene tar også i sine vurderinger for seg barnets tilknytning til miljøet der hvor det er plassert, slik det også fremkommer i loven at skal vurderes;

Nemnda vil likevel peke på den noe passive holdning han har utvist, særlig de første årene etter at moren ble syk og datteren trengte en annen omsorgsbasis. Dette har medført at hun gjennom den viktige førskolealderen har knyttet seg til andre personer og miljøet rundt dem. (Vedtak 5)

For nemnda synes det helt klart at B har optimale betingelser der han er i dag. Etter systematisk arbeid fra både fosterhjem, skole og barneverntjeneste fremstår B i dag som godt fungerende

og som et barn som gir uttrykk for stor trivsel i hverdagen. Etter nemndas syn har han allerede knyttet seg til sine fosterforeldre, deres familie og skolemiljøet. (Vedtak 6)

Fylkesnemndene synes med dette å forstå tilknytning i vid forstand når de tar for seg barnets tilknytning til fosterforeldrene. Barnet er ikke bare tilknyttet fosterforeldrene, men har i mange tilfeller også utviklet relasjoner i nærmiljøet og en tilhørighet til skolen. Negative konsekvenser av brudd med det livet de har med venner, skole og et helt nærmiljø vil derfor i følge fylkesnemndene være en viktig del av barnets beste-vurderingen.

6.2.1.1. Drøftning

Når det reises krav om tilbakeføring etter et omsorgsvedtak, jf. bvl. § 4-21 er tilknytning et sentralt vurderingstema. I bvl. § 4-21, 2. punktum står det at *”Avgjørelsen skal likevel ikke oppheves dersom barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet.”*

Tilknytningen det her er snakk om er barnets tilknytning til fosterforeldrene eller andre voksenpersoner og miljø som barnet forholdet seg til ved en bortplassering.

Funnene mine viser at fylkesnemndene tar for seg barnets tilknytning til fosterforeldrene i til sammen ti saker. Tilknytningen blir beskrevet positivt med ord som trygg, god, gjensidig og nær i alle sakene. I flere av beskrivelsene bruker fylkesnemndene også begrepet ”psykologiske foreldre”. Fylkesnemndene beskriver også hvordan barnets tilknytning er til miljøet rundt. Her nevnes bl. a. skolemiljø, venner, naboer og øvrig familie. Det at fylkesnemndene i sine slutninger tar for seg barnets tilknytning til fosterforeldrene og miljøet rundt i under halvpartene av sakene jeg har undersøkt er noe overraskende fordi det i bvl. § 4-21 kommer klart frem at fylkesnemndene skal vurdere denne tilknytningen som en viktig del av beslutningsgrunnlaget. At fylkesnemndene i saker etter bvl. § 4-21 i begrenset grad tar for seg dette vurderingstemaet fant også Havik, Hassel & Poulsson (2003). Når vi i tillegg til dette vet at barnets tilknytning legger føringer for dets generelle utvikling (Bunkholdt & Sandbæk, 2008; Haugli, 2000; Smith, 2002) var det også å forvente at tilknytning i større grad ble inkludert og tydeliggjort som vurderingsgrunnlag i fylkesnemndenes slutninger. Foruten å benevne barnets tilknytning til fosterforeldrene og miljøet rundt blir det ikke tydelig i slutningene hvordan fylkesnemndene forstår tilknytningen eller hva de mer konkret legger i dette og hvilken betydning den har for barnet i et utvidet perspektiv.

6.2.2. Tilknytning til biologiske foreldre

Fylkesnemndene drøftet også barnets tilknytning til sine biologiske foreldre i slutningene. Dette fremkommer i til sammen ni av 24 vedtak¹³. Fylkesnemndene behandler altså barnets tilknytning til biologiske foreldre og fosterforeldre så og si like mange ganger i slutningene. Til forskjell fra vurderingen rundt tilknytningen til fosterforeldrene er det i forbindelse med denne tilknytningen bare i ett vedtak at fylkesnemnda beskriver tilknytningen som positiv. I vedtak 5 står det: *”De beskriver en god tilknytning mellom jenta og moren, og til morens øvrige familie på X.”*, *”Psykolog G vurderte i sin skriftlige rapport at jenta kunne flyttes, særlig med bakgrunn i den nære tilknytningen hun observerte mellom far og datter.”*, og *”G beskriver et godt samspill og en god tilknytning mellom far og datter.”* Her dras tilknytningen frem som god og nær, hvor det er et godt samspill mellom datteren og foreldrene.

I forhold til de åtte andre vedtakene ser jeg flere ”typer” av vurderinger som fylkesnemndene har gjort rundt barnets tilknytning til sine biologiske foreldre. I tre vedtak¹⁴ kommer det frem at barnet har reaktiv tilknytningsforstyrrelse, tilknytningsskade eller tilknytningsproblemer. Disse sitatene blir alle koblet til omsorgen de mottok før de ble flyttet til fosterforeldrene. Selv om fylkesnemndene i disse tilfellene ikke uttrykker seg konkret i forhold til barnets tilknytning til biologiske foreldrene ligger det likevel en implisitt vurdering av at denne tilknytningen er negativ eller uheldig for barna nettopp fordi barna har utviklet negative tilknytningsmønstre. I to vedtak¹⁵ beskriver fylkesnemnda at det ikke er noen følelsesmessig eller psykologisk tilknytning til de biologiske foreldrene. Her er et eksempel; *”Jenta har aldri bodd sammen med sin biologiske far, men har hatt samvær med ham i tre timer seks ganger i året etter fosterhjems plasseringen. Jenta har derfor ingen psykologisk tilknytning til sin far.”* (Vedtak 20). I de tre siste vedtakene¹⁶ kommer det frem av fylkesnemndenes vurderinger at barnet er tilknyttet de biologiske foreldrene, eller at tilknytningen er sterk, men fylkesnemnda sier ingenting om selve innholdet i denne tilknytningen slik som vi så i de tre første vedtakene. *”Han er knyttet til sin mor, og oppfatter det nok som vanskelig at han ikke bor hos henne.”* (Vedtak 6). *”Selv om det nå er fosterforeldrene som ivaretar den daglige omsorgen for henne, vil Jente 1 alltid ha en tilknytning og føle tilhørighet til sine biologiske foreldre.”* (Vedtak 21). Vurderingene til fylkesnemndene sier i disse tilfellene altså ingenting om hvorvidt tilknytningen er positiv eller negativ for barna.

6.2.2.1. Drøftning

Som nevnt i forrige drøftning fremkommer tilknytning som et sentralt hensyn i bvl. § 4-21, hvor denne tilknytningen knyttes til fosterforeldrene og miljøet rundt. Barnets tilknytning til biologiske foreldrene blir ikke nevnt her, men vil kunne inngå som en del av vurderingen knyttet til forsvarlig omsorg og barnets behov. Datamaterialet viser imidlertid at fylkesnemndene i en rekke saker også vurderer denne tilknytningen i sine slutninger. Funnene viser at det ble gjort tilnærmet like mange vurderinger rundt denne tilknytningen som til tilknytningen til fosterforeldrene, i henholdsvis ni og ti saker. Utover dette gis det også her lite utfyllende informasjon om hva fylkesnemndene legger i begrepet og den konkrete betydning tilknytning har for barnet i disse tilfellene.

I likhet med en manglende tydeliggjøring av tilknytningen til fosterforeldrene, som del av beslutningsgrunlaget i disse tilbakeføringssakene, kan det stilles spørsmål om hvorfor fylkesnemndene ikke belyser tilknytningen til biologiske foreldre mer her og hva dette kan være et uttrykk for. Selv om det ikke fremkommer i bvl. § 4-21 at fylkesnemndene skal inkludere en slik vurdering i saker om tilbakeføring spesifikt, mener jeg at det likevel bør være et sentralt vurderingstema nettopp fordi tilknytning og utvikling hører nøye sammen (Smith, 2002) og slik er et viktig forhold å inkludere for å sikre barnets beste, etter bvl. § 4-1. At en vurdering av barnets tilknytning til biologiske foreldre i så liten grad blir inkludert i fylkesnemndenes slutninger mener jeg kan forstås med at fylkesnemndene i ulike saker vektlegger ulike elementer i sine slutninger. I forhold til tilbakeføringssaker etter bvl. § 4-21 omhandler dette som oftest de aller mest utsatte foreldrene, og hvor gjerne tilknytningen til biologiske foreldre ikke alltid blir blant de viktigste temaene i en barnets beste-vurdering. Fordi tilbakeføringssaker er svært inngripende i forhold til barns og foreldres liv mener jeg dette også tydeliggjør behovet for å synliggjøre denne tilknytningen mer enn hva som fremkommer i disse slutningene.

I de sakene der fylkesnemndene vurderer begge tilknytningsforholdene kan dette forstås som et uttrykk for en anerkjennelse av at barnet kan ha flere tilknytningsforhold og oppleve å ha flere tilknytningspersoner (Smith, 2002). En annen årsak til at fylkesnemndene tar i betraktning barnets tilknytning til biologiske foreldrene i sine slutninger kan også være fordi denne tilknytningen vurderes som særlig aktuelt når spørsmål om samvær behandles, noe som gjelder for 22 av 24 saker (se punkt 6.3).

6.2.3. Alvorlige problemer

6.2.3.1. Fare for alvorlige problemer ved nytt brudd

I datamaterialet fant jeg til sammen 19 sitater fra fylkesnemndene hvor de redegjør for alvorlige problemer. De 19 sitatene var fordelt på åtte av 24 vedtak¹⁷. Seks av disse 19 sitatene omhandler alvorlige problemer sett i lys av barnets tilknytning til fosterforeldrene og miljøet der, slik også koblingen er i lovteksten. I vedtakene knytter fylkesnemndene barnets problemer opp mot dets tilknytning til fosterforeldrene og miljøet rundt på forskjellig måte. Forhold som barnets alder, hvor lenge plasseringen har vart og kvaliteten på barnets tilknytning til fosterforeldrene nevnes spesielt. Jeg viser til tre eksempler. *”Etter nemndas syn vil begge barna få store problemer ved en tilbakeflytting til moren, både på grunn av skifte av hjemmemiljø, omsorgspersoner og skole/klassekamerater. De vil trenge tett oppfølging og mye omsorg dersom en slik tilbakeføring skal skje”*. (Vedtak 6). *”På bakgrunn av barnets alder ved plassering, sammenholdt med plasseringstidens lengde, vil fylkesnemnda mene at en flytting fra den kjente omsorgsbasen til en ny nå uansett ville innebære store påkjenninger og sorgreaksjoner for jenta.”* (Vedtak 4).

Han mener videre at der er en risiko for at gutten vil bli påført skade ved å flytte fra fosterhjemmet. Han peker på at Gutt praktisk talt hele sitt liv har bodd i fosterhjemmet hvor han har fått en god og nær tilknytning til fosterforeldrene. (Vedtak 10)

Eksemplene ovenfor viser hvordan fylkesnemndene vurderer mulighetene for å utvikle alvorlige problemene ved en eventuell tilbakeflytting. Vi ser også at alle tre eksemplene viser til fosterhjemmet (hjemmemiljø og omsorgsbasis), fosterforeldrene (omsorgspersoner) og miljøet rundt (skole/klassekamerater). Det som tydeligst skiller eksemplene fra hverandre er at fylkesnemnda i vedtak 10 formulerer seg på en slik måte at de alvorlige problemene og tilknytningen knyttes mye tydeligere sammen. Ut fra eksemplene ser vi også hvordan fylkesnemndene beskriver problemene på forskjellig måte. Ord som her ble brukt var *”store problemer”*, *”store påkjenninger og sorgreaksjoner”*, samt *”risiko for at gutten vil bli påført skade”*. Foruten disse beskrivelsene tar fylkesnemndene også i bruk ordene problemer, skade, påkjenninger, sorgreaksjoner, krisesituasjon og psykisk skade som på hver sin måte beskriver svært forskjellige typer skader.

6.2.3.2. Fare for alvorlige problemer på bakgrunn av andre forhold

Fylkesnemndenes beskrivelser av alvorlige problemer knyttes også opp mot egenskaper ved barnet og forhold ved foreldrene. Det biologiske prinsipp blir også nevnt når fylkesnemndene drøfter alvorlige problemer. Vurderinger av alvorlige problemer som tar for seg egenskaper ved barnet selv kommer frem i seks av til sammen 19 sitater fra fylkesnemndene.

Nemnda har funnet at barnas sammensatte problemer gjør dem ekstra sårbare for endringer i omsorgssituasjonen og at de dermed er særlig utsatt for å få alvorlige problemer på lang sikt i sin emosjonelle utvikling dersom de må flytte fra fosterhjemmet. (Vedtak 13)

Fylkesnemnda vurderer i dette tilfellet at barna vil oppleve alvorlige problemer dersom de flyttes tilbake til sine biologiske foreldre på bakgrunn av deres sårbarhet i forhold til endringer. Et annet eksempel på at alvorlige problemer blir knyttet opp mot egenskaper ved barnet ser vi i vedtak 5. ”*Jenta blir blant annet beskrevet som oppmerksomhetskrevende, utrygg, avhengig av faste rutiner og faste voksenpersoner rundt seg. Hun har et stort behov for forutsigbarhet og stabilitet, og må anses å være særlig sårbar for endringer.*” Å skulle flytte tilbake til sine biologiske foreldre tenker jeg her faller innunder ”endringer”.

Avveininger knyttet til det biologiske prinsipp finnes det flere eksempler på i slutningene til fylkesnemndene. Ett eksempel på dette finner vi når fylkesnemndene vurderer mulighetene for at barnet utvikler alvorlige problemer.

Etter nemndas syn er det åpenbart at en flytting fra fosterhjemmet og til et - for henne - fremmed hjem, ville føre til alvorlige problemer for henne. På bakgrunn av Jentas reguleringsvansker og store sensitivitet for forandringer, samt det forhold at hun allerede har opplevd to brudd fra nære omsorgspersoner i tidlig alder, er det overveiende sannsynlig at en flytting vil påføre henne betydelig skade også i et lengre tidsperspektiv. Slik nemnda ser det vil egenverdien for Jenta ved å vokse opp hos sin biologiske far ikke veie opp for disse skadevirkningene - selv om det tas i betraktning at Jenta har en annen etnisk bakgrunn enn sin fosterfamilie. (Vedtak 20)

Fylkesnemnda er etter en total vurdering kommet til at hensynet til jenta og hennes utvikling tilsier at hun bør være der hun er, og at det er reell fare for skade på hennes utvikling dersom hun flyttes pr. i dag. Nemnda er derfor også av den oppfatning at det biologiske prinsipp må vike av hensyn til den bestående situasjon som foreligger. (Vedtak 5)

Et annet forhold fylkesnemndene nevner når de drøfter alvorlige problemer er forhold ved foreldrene eller deres omsorgskompetanse. I vedtak 22 skriver fylkesnemnda: *”Fylkesnemnda har forståelse for at mor ønsker omsorgen tilbakeført til seg, men mener det er overveiende sannsynlig at det vil oppstå en situasjon med alvorlig omsorgssvikt hvis gutten skulle flytte hjem til henne nå.”* Et annet eksempel er når fylkesnemnda siterer den sakkyndige i vedtak 10 som fraråder barnet å bli tilbakeført til sin mor. Dette begrunner den sakkyndige på bakgrunn av sine observasjoner, hvor han peker på at moren har en lav omsorgskompetanse og at omsorgen hun praktiserer ikke er god nok for barnet. I disse eksemplene ser vi hvorledes foreldrenes omsorgskompetanse blir vurdert som en sentral faktor for at barnet vil kunne utvikle alvorlige problemer.

6.2.3.3. Drøftning

Om alvorlige problemer står det i bvl. § 4-21 som allerede vist at *”Avgjørelsen skal likevel ikke oppheves dersom barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet”*. Funnene viste imidlertid at alvorlige problemer også blir knyttet til andre forhold.

I åtte av 24 saker sier fylkesnemndene noe om alvorlige problemer. Det at alvorlige problemer ikke blir nevnt flere ganger enn dette mener jeg kan forstås i sammenheng med at fylkesnemndene heller ikke behandlet tilknytning særlig mer, jf. formuleringen i bvl. § 4-21. Funnene viser også til at fylkesnemndene ordlegger seg forskjellig med henhold til disse problemene. Selv om ordene *”alvorlige problemer”* nevnes, blir ord som f. eks. *”risiko”*, *”skade”*, *”påkjenninger”*, *”psykisk skade”* og *”krisesituasjon”* også brukt av fylkesnemndene.

I sitatene kommer det også frem hvordan de alvorlige problemene avhenger av hvor lenge plasseringen har vart og hvor gammel barnet var da det ble plassert. Med utgangspunkt i at fylkesnemndene også fokuserer på forhold ved barnet og foreldrene blir forståelsen av alvorlige problemer også knyttet opp mot de særlige behovene og sårbarheten som barnet har, og mangler og negative forhold ved omsorgsutøvelsene til foreldrene. Vi ser dermed at fylkesnemndene også i forbindelse med vurderinger rundt alvorlige problemer fokuserer på

barnets behov og forsvarligheten ved foreldrenes omsorg for å ivareta barnets beste, i likhet med drøftningen til kategori 1.

Som vi så i funndelen ble også det biologiske prinsipp og alvorlige problemer vurdert i sammenheng. I vedtak 20 ble det vurdert at barnet ville utvikle alvorlige problemer dersom det ble tilbakeført til sine biologiske foreldre, på tross av at det i det biologiske prinsipp ligger en antakelse og forståelse av at det er til barnets beste å bo med biologisk familie, selv om det er mangler ved hjemmet (Lindboe, 2003; Sundt, 2010). I dette tilfellet ser vi at fylkesnemnda i større grad vektlegger ivaretakelse av barnet og dets beste enn det biologiske prinsipp. En slik prioritering av ulike hensyn fant også Jensen (2007).

6.3. Samvær og dens kvalitet

Denne kategorien er som sagt inkludert fordi temaet fremstår som et viktig element i fylkesnemndenes vurderinger i spørsmål om tilbakeføring, jf. bvl. § 4-21. I så mange som 22 av 24 saker blir samvær som tema behandlet. Dette er fordi fylkesnemndene i bare to saker tilbakefører barnet til sine biologiske foreldre og fordi foreldrene i kravet om tilbakeføring også legger frem påstand nr. 2 om samvær. De tre temaene som er valgt innunder denne kategorien er valgt på bakgrunn av at de fanger opp ulike aspekter ved samværsspørsmålet som har betydning for barnets beste-vurderingen slik dette fremkommer i fylkesnemndenes slutninger. Først tar jeg for meg foreldrenes oppfølging av og innhold på samværene. Deretter tar jeg for meg barnets reaksjoner på samværene. Barnets egne ytringer om samværet vil bli behandlet innunder kategori 4, om barnets uttalerett.

6.3.1. Foreldrenes oppfølging av og innhold på samværene

Foreldrenes oppfølging og innholdet på samværet fremkommer som et vurderingstema i slutningene. I 15 av de 24 vedtakene¹⁸ fremkommer det beskrivelser på hvordan innholdet på samværene er. Beskrivelsene til fylkesnemndene er både av positiv og negativ karakter, men de fleste er negative (ti vedtak). Karakteristisk for samværene som vurderes som negative er at de oppleves som uforutsigbare og utrygge for barna. Foreldrene uteblir fra samvær og de har manglende fokus på barnet når de først møter til samvær. I forhold til samværene som vurderes som bra for barnet fremkommer det ikke en eneste detaljert vurdering på *hvorfor*

samværene vurderes slik. Vi får dermed mest informasjon om hvilke typer samvær som i følge fylkesnemndene ikke er til barns beste.

De negative beskrivelsene på samværene varierer fra svært kortfattede beskrivelser som *”Begrunnelsen fra barneverntjenestens side for å foreslå en slik reduksjon, er at samværene ikke har vært forutsigbare og trygge for Gutt 1.”* (Vedtak 3) til mer omfattende og detaljerte:

Foreldrenes praktisering av samværene frem til i dag gjør at de fremstår som lite fleksible og de ivaretar ikke den forutsigbarheten som A er avhengig av. Psykologspesialist 1 har forklart at det er viktig for A at samværene er regelmessige og oversiktlige og at det er tydelig for henne hva som skal skje. Foreldrene har uteblitt fra samvær og det er fremkommet at foreldrene under samværene er lite flinke til å ivareta A ved å følge hennes ønsker og vise interesse for hennes hverdag. A legger mye arbeid ned i forkant av samværene i forhold til hvordan hun ønsker at de skal være. (Vedtak 7)

I disse to eksemplene beskrives samværene som uforutsigbare og utrygge for barna. Foreldrene uteblir noen ganger fra samvær og når det først er samvær har foreldrene bl. a. for lite fokus på barnet. At fylkesnemnda fokuserer på det enkelte barn og de behovene som det har, og hvor innholdet i samværet ikke gjenspeiler disse behovene, er spesielt tydelig i det siste eksempelet.

I bare fem vedtak beskriver fylkesnemnda samværene som positive. Disse beskrivelsene er alle forholdsvis korte og gir ikke så mye informasjon om hva som rent konkret gjør at disse samværene blir vurdert som positive. Noen eksempler kan vises. *”Det er heller ingen tvil om at jenta setter pris på samværene med faren og hans samboer.”* (Vedtak 5) og *”Jente 1 og foreldrene har hatt samvær i henhold til vedtatt samværsordning. De mener alle tre at samværene går fint.”* (Vedtak 21). Et sitat fra vedtak 17 påpeker tydeligere det positive ved selve innholdet på samværet. *”Med bakgrunn i sakens opplysninger legger Fylkesnemnda til grunn at mor er flink til å legge til rette for at samværene skal være positive og opplevelsesrike.”*

I vedtak 10, 17 og 20 vurderer fylkesnemnda innholdet på samværene som både positivt og negativt. I vedtak 20 vurderes samværene med far slik; *”Tvert i mot synes det å være enighet om at det er et godt samarbeid mellom faren og fosterforeldrene, og at faren lojalt har*

gjennomført samtlige samvær i tråd med det som er vedtatt og avtalt.” Samvær med mor vurderes motsatt.

Når det gjelder samvær mellom Jenta og moren, har fylkesnemnda kommet til at det ikke er grunnlag for å gjøre endringer i gjeldende samværsordning. Moren har i dag rett til samvær med Jenta to ganger i året, men samværsordningen er ikke fulgt opp. Som begrunnelse har moren vist til at hun ikke har tillit til kommunens saksbehandler, som fører tilsyn under samværene.

6.3.1.2. Drøftning

Det fremkommer som sagt ingenting spesifikt om samvær i bvl. § 4-21. Bvl. § 4-19 tar imidlertid for seg denne retten. I paragrafens 2. ledd står det bl. a. følgende om samvær; *”Når det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse, skal fylkesnemnda ta standpunkt til omfanget av samværsretten, men kan også bestemme at det av hensyn til barnet ikke skal være samvær.”* I slutningene som jeg har analysert blir samværs betydning for barnets muligheter til å utvikle et godt tilknytningsforhold til sine fosterforeldre påpekt, noe som også Haugli (2000) fremholder.

I datamaterialet beskrives samværene i hovedsak som negative for barnet. Dette fremkommer i ti av 15 beskrivelser av samværene. Noen av beskrivelsene er kortfattede, mens andre er mer detaljrike. Der hvor fylkesnemndene beskriver positive samvær er beskrivelsene langt mer kortfattede og gir i grunnen lite informasjon om hva det er som gjør at fylkesnemndene vurderer at samværene er bra for barna. Bare vedtak 17 kan ses på som et mulig bidrag til hvordan fylkesnemndene vurderer gode samvær. Her ble samværene med mor beskrevet som positive fordi moren var flink til å legge til rette for at samværene skal være positive og opplevelsesrike. Det fremkommer imidlertid ikke noe mer konkret informasjon enn dette. Selv om det i slutningene fremkom svært lite informasjon om hva gode samvær er og inneholder, kan en slik type informasjon også fanges opp ved å ta utgangspunkt i fylkesnemndenes beskrivelser av de negative samværene.

Ut fra sitatene som ble presentert forstår fylkesnemndene negative samvær med at de gjør barn utrygge. Samværene er da også lite forutsigbare, foreldrene møter ikke alltid opp og barnets ønsker og interesser blir ikke møtt på en konstruktiv måte av foreldrene. At foreldrene ikke møter opp på avtalte samvær og heller ikke fokuserer på barnet når det møter til samvær

kan være med på å opprettholde et bilde hos barnet av seg selv som uviktige og uten verdi (Havik et al., 2004). Når barnet i tillegg til dette ikke opplever at foreldrene imøtekommer de behovene som de har, står deres utvikling i fare. Her ser vi hvorledes fylkesnemndene beskriver forhold ved foreldrene for å tydeliggjøre hvilke konsekvenser det får for barnets utvikling. Slik fremkommer det også implisitt informasjon om hva fylkesnemndene mener er til barnets beste. Samvær som er gode, som ivaretar prinsippet om barnets beste, skal ut fra dette gi barnet den trygghet og forutsigbarhet som det trenger. Foreldrene må ha barnets behov i fokus, vise at de ser det og slik vise interesse i barnet.

Som vi ser gir funnene mest informasjon om hvordan fylkesnemndene forstår negative samvær, om hva som ikke er bra for barn og til barns beste, selv om også denne informasjonen er noe kortfattet. Men hvorfor blir de negative reaksjonene fremhevet? En måte å forstå dette på er at det skyldes at samværene nettopp har vært uheldige for barnet. Det faktum at det i 22 av 24 saker blir besluttet at barnet *ikke* skal tilbakeføres til sine biologiske foreldre gir grunnlag for en slik forståelse.

6.3.2. Barnets reaksjoner i forbindelse med samvær

Fylkesnemndenes beskrivelser av hvordan barnet opplever samværene kommer til i hovedsak til uttrykk ved at det vises til hvilke *reaksjoner* barnet har. Reaksjonene kommer enten til uttrykk i forkant av samværene, underveis i samværene, i etterkant av samværene, eller reaksjonene kan komme til uttrykk ved flere anledninger. I 13 av de 24 vedtakene¹⁹ viser fylkesnemndene til disse reaksjonene. Felles for de fleste vurderingene er at de presenteres på en generell, oppsummerende og overordnet måte. Et eksempel på en dette finner vi i vedtak 13. ”*Det er opplyst at Gutt 1, etter at mor døde, har vært mer urolig både i forkant og etterkant av samværene med far.*” I de resterende elleve vedtakene ble ikke barnets opplevelse av samværene nevnt, verken på den ene eller den andre måten.

Av i alt 20 sitater om barnets reaksjoner, fordelt på 13 vedtak, er hovedvekten av reaksjonene som nevnes i slutningene negative, med til sammen ti sitater. Foruten disse negative vurderingene rundt barnets reaksjoner på samværene er det bare tre tilfeller hvor det fremkommer positive vurderinger. Av de syv siste sitatene påpekes det at de negative reaksjonene har avtatt eller er redusert, at det ikke er noen reaksjoner, reaksjonen som nevnes knyttes til tidligere saker, eller reaksjoner påpekes uten å nevne om de er positive eller

negative. Med negative sitater mener jeg beskrivelser av reaksjoner og opplevelser som forstås som uheldig, mindre positivt og skadelig for barn. Noen av disse sitatene er imidlertid mer negative enn andre ved at reaksjonene til barnet synes mer fremtredende og alvorlige.

Ut på høsten 2006, da samværet var startet opp igjen, så skolen en tilbakegang hos Jente. Jente ga uttrykk for at hun var redd. Moren hadde fortalt at politiet ville komme og hente henne. Jente slo seg ikke til ro før hun hadde fått snakket med politiet og fått forklart at de ikke ville komme og hente henne. (Vedtak 15)

I vedtak 6 finner vi en langt mer kortfattet og mindre informasjonsrikt vurdering; ”*Det er observert at han har det vanskelig de første dagene etter samvær, og det kan synes som om han kan være i en uheldig lojalitetskonflikt.*” Sitatet fra vedtak 15 er også et eksempel på en type sitat som inkluderer en konkret beskrivelse av en gitt hendelse. Dette forekommer i fire av de 20 sitatene, hvor to av disse omhandler samme hendelse. Jeg presenterer derfor bare de to andre sitatene. ”*Det er for så vidt betegnende at C etter et samvær viste fosterforeldrene gjenstander de kunne bruke til å slå faren med dersom han kom for å ta gutten med seg.*” (Vedtak 8). Nedenfor har vi en lengre beskrivelse.

I et ansvarsgruppemøte den 05.02.08 fortalte fostermor at A de siste månedene hadde kastet opp 80 % av gangene etter at han kom fra mor. Hun har også fortalt om problemer med å «hanke ham inn» etter samvær. Klassekontakten sa i sin vitneforklaring at A som regel er sliten på mandager etter samvær. Han er da ofte sur og vanskelig å få i gang. Etter et lengre samvær hos mor i sommer var han veldig urolig, hadde et forferdelig språk og eksploderte flere ganger i løpet av dagen. Det førte til at skolen flere ganger måtte ringe hjemmet. I tillegg måtte skolen gi forklaringer til andre elevers foreldre da som As oppførsel gikk utover medelever. (Vedtak 17)

Med positive reaksjoner tenker jeg på ytringer eller signaler fra barnet om at det trives eller at det setter pris på samværene. De tre positive sitatene er alle svært kortfattet. ”*Gutten viser glede når mor kommer på besøk.*” (Vedtak 10), ”*Barna gleder seg til samværene.*” (Vedtak 13), og ”*Ellers gleder både han og A seg til samvær med mor. Gjensynsgleden er stor ved hvert samvær.*” (Vedtak 17). Eksempler på sitater fra den siste kategorien er ”*Jente 1 har ikke vist store reaksjoner, verken før eller etter samværene.*” (Vedtak 21) og ”*Det er vist til at barnet har hatt reaksjoner i barnehagen og hos fosterforeldrene i for og etterkant av samvær.*” (Vedtak 19).

6.3.2.1. Drøftning

Barnets reaksjoner i forbindelse med hvordan det har opplevd samværene kommer frem i litt over halvparten av sakene (13 av 24 vedtak). Dersom avgjørelser rundt samvær skal treffes på bakgrunn av en barnets beste-vurdering hevder Haugli (2003) at barnets reaksjoner må tydeliggjøres mer enn hva som fremkommer i praksis. Selv om jeg bare tar for meg barnets *reaksjoner* slik disse beskrives i fylkesnemndenes slutninger, er det viktig å være klar over at reaksjoner er like viktige som verbale ytringer fordi reaksjonene også gir verdifull informasjon (Fahlberg, 1994; Lefevre, Tanner, & Luckock, 2008).

Reaksjonene som nevnes kommer til uttrykk i forkant, i etterkant eller under samværet eller i en kombinasjon av disse. De kan være av kroppslig eller atferdsmessig karakter og de kan medføre endringer hos barnet over tid. Funnene viser at fylkesnemndene mener at samvær ikke skal skape frykt hos barn. Barn skal kjenne seg trygge på samvær og foreldrene skal beskytte dem hvis de blir redde. Store lojalitetskonflikter gjør at fylkesnemndene vurderer samværene som uheldige for barna. Funnene viser også at fylkesnemndenes vurderinger rundt disse reaksjonene ofte er formulert på en generell og overordnet måte. Videre har halvparten av de til sammen 20 sitatene om barnets reaksjoner et innhold av negativ karakter og i bare tre sitater fremkommer det positive reaksjoner fra barnet. At det fremkommer visse negative reaksjoner hos barnet i forbindelse med samvær hevder Haugli (2003) at må aksepteres fordi lovens grunnsyn er at samvær med biologiske foreldre er per se viktige for barn. Ut fra en slik forståelse vil barnets negative reaksjoner ikke blir forstått som like alvorlige nettopp fordi noen av disse reaksjonene må aksepteres. At hun også sier at negative reaksjoner både kan uttrykke at det er for lite samvær og at samværene er belastende for barnet vil også kunne gjøre at vi modererer oss når vi leser funnene ovenfor. De resterende syv resultatene er enten nøytrale, omhandler tidligere saker eller betegner en reduisering i negative reaksjoner. At det bare fremkommer tre sitater med positive reaksjoner på samværene kan som nevnt tidligere forstås i lys av alvorlighetsgraden i de problemer som foreldrene har.

Fordi barna i disse vedtakene beskrives som å være særlige sårbare med utgangspunkt i omsorgssvikten de har levd under, og fordi man må ta høyde for et barns sårbarhet for å begrense ytterligere belastninger som et samvær kan medføre (Haugli, 2000), etterlyser jeg mer fokus på barnets reaksjoner på samvær i fylkesnemndenes slutninger. Man kan videre spørre om barnas reaksjoner i forhold til deres opplevelser av samværene, som et indirekte

uttrykk for deres mening, har fått sin rettsmessige plass her, jf. bvl. § 6-3 og barnekonvensjonen artikkel 12. Et annet spørsmål er om fylkesnemndene ville hatt et enda bedre grunnlag for fatte beslutninger til barnets beste, dersom barnets opplevelser, uttrykt gjennom disse reaksjonene, hadde fått mer plass og dermed også vært mer fremtredende i slutningene (Eekelaar, 1994, ref. i Sandberg, 2003). En annen årsak til at det fremkommer lite om barnets reaksjoner på samværene i disse slutningene kan også være fordi det har vært lite samvær i det store og det hele, bl. a. fordi disse sakene vurderes til å være så alvorlige.

6.4. Barnets rett til å bli hørt

6.4.1. Barnets rett til å bli hørt

Fylkesnemndene tar for seg barnets rett til å bli hørt i 17 av 24 vedtak²⁰ og til sammen har jeg 38 sitater. Hvor omfattende fylkesnemndene er når de tar for seg denne retten er veldig varierende. I noen saker viser fylkesnemnda bare kort til bvl. § 6-3, mens fylkesnemnda i andre saker redegjør for barnets egne uttalelser og ønsker. Med utgangspunkt i formuleringene i slutningene blir barnas meninger uttrykt gjennom talsperson og andre personer rundt barnet. Noen ganger er formuleringen også slik at det gis inntrykk av at barnet har uttalt seg i saken direkte for dommeren eller de andre nemndsmedlemmene. Hvorvidt dette er tilfelle kommer ikke eksplisitt frem i slutningene. Barnets meninger skal også, med utgangspunkt i bvl. § 6-3 og FNs barnekonvensjon artikkel 12, tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet. Funnene mine viser at det varierer i hvor stor fylkesnemndene tydeliggjør hvilke avveininger som er gjort med henholdt til barnets innspill.

6.4.1.1 Uttalelser fra barnet formidlet gjennom talsperson og andre

Uttalelsene fra barna omhandler ønsker å flytte hjem til sine biologiske foreldre, spørsmål om samvær og om deres trivsel i fosterhjemmet. Den største gruppen av meninger som fremkommer i slutningene til fylkesnemndene er om hvorvidt barna ønsker å flytte tilbake til sine biologiske foreldre eller ikke. Her fant jeg ti meninger. De fleste av disse barna ønsker å flytte tilbake til sine foreldre.

Hun har i denne perioden bodd på institusjonen G i K kommune. Det gikk bra i starten, men hun begynte etter hvert å mistrives, noe som synes å ha flere årsaker. Hun opplevde seg også

mobbet i denne perioden. Hun har derfor lenge gitt uttrykk for at hun ønsket å flytte hjem til moren igjen. (Vedtak 17)

Jente har overfor sin talsperson, overfor barneverntjenesten og overfor fosterforeldrene gitt tydelig uttrykk for at hun ønsker å flytte til sin far. Fosteremor forklarte i fylkesnemnda at jente viste fortvilelse ved tanken på at hun ikke skulle få flytte til sin far. (Vedtak 9)

Jeg fant også at det i fylkesnemndenes slutninger fremkommer seks uttalelser fra barna som tar for seg samværsspørsmålet. ”A har sagt at dersom en begjæring om opphevelse av vedtaket om omsorgsovertakelse ikke blir tatt til følge, ønsker han mer samvær med mor. Han har nedlagt påstand om at samvær skal fastsettes etter fylkesnemndas skjønn.” (Vedtak 16). Et annet barn er imidlertid ikke like tydelig på hva han mener om samvær med sin mor.

As advokat har forklart at A til henne har sagt at det er det samme for ham hva samværet blir. Samtidig sier hun hun inntrykk av at dette er noe han sier for å tøffe seg litt. KB fra tiltaksgruppen i Vestfold har sagt at A ikke har etterlyst kontakt med mor. Til fosterfar har A sagt at samvær ikke er noe å stresse med, og at han ønsker minimal kontakt med mor. (Vedtak 14).

I tillegg til dette fant jeg fem uttaler hva angikk barnas trivsel i fosterfamilien og livet der. Fem andre uttalelser fra fylkesnemndenes slutninger går ut på at barna ønsker å forbli i fosterhjemmene.

Nemnda har nøye vurdert barnas synspunkter på en flytting til mor. I følge talspersonene ønsker begge barna å flytte til moren. Nemnda er av den oppfatning at særlig B synes å gi signaler om at han trives der han er, og uttaler blant annet at han godt kan bli lenger i fosterhjemmet. C er mer klar i sine uttalelser, men hans alder og modenhet tilsier at han ikke fullt ut kan forutse hva en flytting til moren kan medføre for han. Nemnda er derfor kommet til at barnas uttalelser ikke kan få avgjørende betydning. (Vedtak 6).

6.4.1.2. I hvilken grad blir barnets meninger tillagt vekt?

Fylkesnemndene skal også gjøre seg opp en mening om hvorvidt barnets meninger og ønsker om samvær og bosituasjon skal bli hørt og tillagt vekt i sakene, jf. bvl. § 6-3 og barnekonvensjonen artikkel 12.

I fire vedtak (6, 12, 16 og 21) skrev fylkesnemnda at barnets mening *ikke kan tillegges avgjørende vekt*. I disse sakene var barna åtte og tolv, ni, 16 ½ og 14 ½ år gamle. I vedtak 12 har gutten på ni år sagt til sin talsperson at han ønsker feriesamvær med mor, i tillegg til at han også ønsker å flytte hjem. ”A har gitt uttrykk til barnets talsperson at han også ønsker feriesamvær. Det er imidlertid ikke tillagt avgjørende vekt.” (Vedtak 12). Av fylkesnemndas vurdering fremkommer det ingen begrunnelse for hvorfor hans mening ikke blir tillagt vekt. En slik begrunnelse fremkom bare i vedtak 6 og 16. I vedtak 6 begrunnet fylkesnemnda med at barnets alder og modenhet ikke tilsa at han fullt ut ville kunne forutse hva en flytting til mor ville medføre for han. Gutten var åtte år. I vedtak 16 skriver fylkesnemnda;

A har møtt som part i saken. Han har ved flere anledninger gitt uttrykk for at han vil flytte hjem til mor. I henhold til bvl. § 6-3 skal barnets mening tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. A er i dag 16 ½ år. Selv om fylkesnemnda skal legge vekt på hans mening, betyr ikke det at den skal tillegges avgjørende vekt. Omsorgen for A ble overtatt av det offentlige da A var 9 år gammel. Han har forklart at han ikke kan huske å ha sett moren beruset. Fosteremor har forklart at han til henne har sagt at grunnen til at han ønsker å flytte hjem, er at da hadde ikke moren rust seg. Fylkesnemnda fester lit til at A har sagt dette til sin fosteremor. Dette gjør at det kan stilles spørsmål ved hva som er den egentlige motivasjonen for at A sier han vil hjem. Selv om han er gjort kjent med den dokumentasjon som foreligger i saken, mener fylkesnemnda at han ikke kan ha fullstendig innsikt i hva en tilbakeføring vil innebære, samt hvilke konsekvenser dette kan få for hans utvikling. Dette, samt at fylkesnemnda har kommet til at det fortsatt er alvorlige mangler ved Mors omsorgsovertakelse, gjør at fylkesnemnda ikke finner å kunne legge avgjørende vekt på As mening i denne saken.

Her ser vi at fylkesnemnda i overveiende grad i sin vurdering fokuserer på guttens manglende evne til å skjønne hva en tilbakeføring vil kunne medføre for han. Vi ser også av disse vedtakene at en vurdering rundt ”alder og modenhet” tydelig inneholder en skjønsmessig vurdering fra fylkesnemndenes side da både et barn på ni år og et barn på snart 17 vurderes til å ikke være moden nok eller i stand til å forstå hva ønskene deres vil medføre dersom fylkesnemnda tar deres ønsker til etterretning.

I noen tilfeller vurderer fylkesnemndene at barna har en slik lojalitet til sine foreldre at deres mening bare kan gis *begrenset vekt*. Ingen av disse barna blir tilbakeført til sine biologiske foreldre. I tre saker kommer det eksplisitt frem at fylkesnemnda vurderer at barnets uttalelser *skal tillegges vekt*. Dette skjer i vedtak 14, 15 og 17, hvor barna er henholdsvis 15, ni og elleve år gamle. Alle barna ønsker å forbli i fosterhjemmet, noe som også vedtas av

fylkesnemnda. I vedtak 14 blir også bvl. § 4-1 om barnets beste inkludert i denne begrunnelsen.

Fylkesnemnda finner ikke grunn til å trekke i tvil at dette er As mening. A er nå i et fosterhjem der han gir uttrykk for å trives. Dette er et forsterket fosterhjem, hvor fosterfar er mye hjemme for å ta seg av ham. Fosterfar følger også opp As interesse i forhold til jakt, fiske og moped. Fylkesnemnda finner at både hensynet til barnets beste, jf. bvl. § 4-1, samt at barnets mening skal tillegges vekt, tilsier at kravet om tilbakeføring ikke kan føre frem.

Foruten disse tre sakene kommer det i noen andre saker også frem at barnets mening blir tillagt vekt, men hva dette består i kommer ikke like tydelig frem. Vedtak 5 er et eksempel på det.

Jenta har reagert sterkt på en mulig flytting til faren, og har gitt klare synspunkter på sin situasjon og sine ønsker. Det kan etter nemndas oppfatning ikke være tvil om hva hun mener, og en tilbakeflytting mot hennes vilje vil derfor påføre henne store belastninger. Det er etter nemndas syn heller ikke tvil om at det er til jentas beste at hun får bli i fosterhjemmet, jf bvl § 4-1.

Videre kommer det i vedtak 9 og 18 frem at barna har gitt uttrykk for at de ønsker å flytte hjem. I disse sakene blir barna tilbakeført, men i selve slutningene begrunner fylkesnemndene denne tilbakeføring bare med at foreldrene kan gi barna forsvarlig omsorg. At beslutningen sammenfaller med barnas egne ønsker fremkommer ikke slik slutningen er formulert.

6.4.1.3. Drøftning

Barnets rett til å bli hørt fremkommer i bvl. § 6-3 og i barnekonvensjonen artikkel 12. I barnekonvensjonen fremkommer det ikke en nedre aldersgrense for denne retten, mens det i barnevernloven står at barn helt ned til syv år, og yngre barn som er i stand til å danne seg en mening, skal informeres og gis anledning til å uttale seg. Både barnevernloven og barnekonvensjonen påpeker at barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Funnene mine viser at fylkesnemndene tar for seg denne retten i nesten alle sakene som jeg har undersøkt (17 av 24). Det varierer imidlertid hvor inngående fylkesnemndene er i forhold til vurderinger rundt denne rettigheten. Ved flere tilfeller vises det bare til barnets uttalerett.

Der hvor det fremkommer uttalelser fra barna omhandler disse ønsker om å flytte hjem til sine biologiske foreldre, om samværene og om deres trivsel i fosterhjemmet. Funnene ovenfor viste at fylkesnemnda besluttet å ikke legge avgjørende vekt på barnets mening i fire saker, men bare to av disse avgjørelsene ble begrunnet. I tre saker ble det besluttet at barnets mening skulle tillegges vekt. Heller ikke her kommer det tydelig frem en begrunnelse fra fylkesnemndenes side. I andre slutninger kommer det frem at barnet har ytret sin mening, men vi får ikke informasjon om hvordan fylkesnemndene har vurdert denne informasjonen og hvorfor denne meningen er tillagt vekt eller ikke. Vi kan derfor si at barnets uttalerettigheter fremkommer i de aller fleste slutningene, mens barnets ønsker og meninger i sin helhet ikke kommer tydelig frem i slutningene. Det fremkommer sjelden en begrunnelse for hvorfor fylkesnemndene mener at barnets stemme skal vektlegges eller ikke

Ser vi disse funnene i lys av at det var så mange som 15 barn i alderen syv til tolv år og seks barn i alderen 13-18 år da fylkesnemndene behandlet kravet om tilbakeføring (se figur 2, s. 34) kunne man forventet at mer plass var viet til barnets ytringer i slutningene, selv om fylkesnemnda ikke alltid velger å legge særlig vekt på disse i sin beslutning om tilbakeføringskravet. Funnene viser at fylkesnemndene inkluderer barnets stemme, men vi får i liten grad konkrete opplysninger om hvordan fylkesnemndene har avveiet barnets stemme i forhold til andre forhold. En måte å forstå dette på er ved å ta utgangspunkt i kritikken Skivenes (2002) retter mot utformingen av barnevernloven. Hun sier at slik loven er utformet blir det svært uklart hva som er grunnlaget for barns uttalrett og hvilke faktorer som skal gjelde for at et barn skal ha rett til å uttale seg i denne typen saker. Det må imidlertid også sies at det i bvl. § 6-3 også pekes på at barnets uttalelser skal *tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet*. Barn over syv år kan derfor vurderes som å ikke være moden nok til at deres meninger blir tillagt vekt. En slik vurdering kom også frem i datamaterialet.

I forhold til alder og modenhet kan vi med utgangspunkt i vedtak 14, 15 og 16 se hvorledes aspektet ”*alder og modenhet*” blir forstått forskjellig av fylkesnemndene når de kommer til å vektlegge barnas mening. I vedtak 16 ble den 16 ½ år guttens ønske om å flytte hjem ikke tillagt særlig vekt i fylkesnemndas beslutning. I vedtak 14 og 15 var barna henholdsvis 15 og ni år gamle. Også de ønsket hjem, men til forskjell fra den første saken besluttet fylkesnemnda å tilbakeføre de to barna til sine biologiske foreldre, i tråd med deres ønske. At fylkesnemndene foretar disse vurderingene må også forstås i lys av at hjemmesituasjonen til disse tre guttene kan ha blitt vurdert forskjellig og at modenhet ikke alltid følger barnets alder.

Ser vi nøyere på noen av vurderingene til fylkesnemndene blir det tydelig hvordan andre hensyn og andres vurderinger i disse sakene synes å få en større plass enn barnets mening. Hvilke hensyn det her er snakk om er f. eks. omsorgskompetansen til foreldrene og hvilke alvorlige problemer og skader andre mener kan påføres barnet dersom det skjer en tilbakeføring. Fylkesnemndene synes ut fra dette å mene at det er viktig at barnets stemme blir hørt, men at retten i noen saker må underlegges andre, mer viktige hensyn, noe som også Jensen (2007) kom frem til. Et eksempel på dette kan være hensynet til barnets beste, jf. bvl. § 4-1 og barnekonvensjonen artikkel 3. Dette viser videre hvordan barnets beste-vurderingen er en skjønnsvurdering (Stang, 2007) hvor en må foreta avveininger. At fylkesnemnda i vedtak 16 ikke vektla barnets mening fordi de mente at en tilbakeføring vil medføre problemer for guttens utvikling er et eksempel på at vurderingen av barnets beste også kan forstås som et empirisk spørsmål, fordi det i dette tilfelle implisitt tas i bruk forskningsbasert kunnskap om hva som er bra for barn og ikke (Haugli & Havik, 2010).

Når vi skal forstå hvorfor det er avsatt lite plass til barnets meninger og tydelig informasjon om hva som er vektlagt når barnets ønsker ikke er tatt hensyn til i fylkesnemndenes slutninger mener jeg at det foruten å inkludere forholdet ”*alder og modenhet*” også er viktig å nevne at det ved flere undersøkelser er kommet frem at barnevernet snakker for lite med barn (Skauge, 2010). Når barneverntjenesten snakker for lite med barn vil dette også medføre at lite informasjon om barnas egne ønsker og refleksjoner blir videreformidlet til fylkesnemndene. At dette kan ha vært tilfelle for de sakene som jeg har undersøkt må derfor tas høyde for. Men at fylkesnemndene på tross av disse forholdene likevel ikke har gitt barnets uttalelser større plass i slutningene er et svært viktig funn fordi det kan gi noen indirekte signaler om hva de anser som viktig og mindre viktige vurderinger i en sak om krav om tilbakeføring av et barn, etter bvl. § 4-21. Hvordan vil en slik prioritering oppleves for barna i disse sakene, når de er fylt 18 år og har rett til innsyn i saksdokumenter hva gjelder de selv, og hvordan vil andre utenforstående forstå det? Hensikten med å publisere fylkesnemndsvedtak er at utenforstående skal få innsyn i hvordan fylkesnemndene behandler, forstår og vurderer sakene. Når slutningen i tillegg er ment å skulle inneholde de viktigste forholdene i en sak vil slike formuleringene som er gjort i disse vedtakene kunne forstås som at barnets stemme ikke er så viktig å inkludere.

Med utgangspunkt i avsnittene ovenfor vil jeg si at fylkesnemndene i all vesentlighet ikke gir barnas stemme i slutningene den plass de ut fra barnevernloven og FNs barnekonvensjon er gitt.

6.5. Fosterforeldrenes rett til å uttale seg

Fosterforeldrenes uttalerett får veldig liten plass i vurderingene til fylkesnemndene i sakene som jeg har undersøkt. I bare fire vedtak viser fylkesnemnda til denne retten i sin slutning og i bare to av disse vedtakene fremkommer det direkte utsagn fra fosterforeldrene. Disse blir nå presentert. ”*Jentas fosterforeldre har rett til å uttale seg om spørsmålet om tilbakeføring, jf bvl § 4-21 siste punktum. De har gitt klart uttrykk for at de mener det er best for henne å fortsatt være under offentlig omsorg.*” (vedtak 5)

Fostermor har uttalt at samværene stort sett har gått greit og at hun har et fint forshol til biologisk mor. Gutten viser glede når mor kommer på besøk. I starten er mor ofte opplagt, men etter en kort stund blir mor ofte trett og mister oppmerksomheten på Gutt. Hun blir opptatt av egne ting og får problemer med å se hva barnet gjør eller hva det signaliserer. Det hender at mor avbryter guttens lek for å gjøre noe annet. Hun ser ikke alltid hva gutten har lyst til.

Fostermor opplever at mor har vanskelig for å se barnet og dets behov fremfor sine egne, i hvert fall over en viss tid. Det gjelder under måltider eller ved andre situasjoner som krever samspill og prioritering av barnet. (Vedtak 10)

I vedtak 18 viser fylkesnemnda bare til fosterforeldrenes rett til å uttale seg. I vedtak 22 vises det til den samme rettigheten, men i slutningen skriver fylkesnemnda også at fosterforeldrene har forklart seg om gutten, hans utvikling og behov i omsorgssituasjonen, samt det at de begge mener det vil være til guttens beste å fortsatt være i fosterhjemmet.

6.5.1. Drøftning

I bvl. § 4-21, 1. ledd, siste punktum står det at før et vedtak om omsorgsovertakelse oppheves skal barnets fosterforeldre gis rett til å uttale seg. Selv om fosterforeldrenes uttalerett gjerne inngår som en del av barneverntjenestens saksbehandlingsregler, kan fosterforeldrene også få uttale seg muntlig i fylkesnemnda. Det er altså snakk om en rett og ikke en plikt (Lindboe, 2003).

Som vi ser av funnene fremkommer denne uttaleretten i fire vedtak og hvor det bare i to av disse at fylkesnemnda viser til konkrete uttalelser fra fosterforeldrene. Når fylkesnemnda foretar en vurdering av om et barn skal flytte fra sine fosterforeldre, og spesielt i de tilfeller hvor barnet har vært plassert opp mot åtte år slik som er tilfelle i mitt datamateriale, er det vanskelig å tro at fosterforeldrene ikke vil ha noe å si i disse sakene, mye fordi en slik beslutning vil oppleves som et betydelig inngrep (Lindboe, 2003). Tatt i betraktning at denne retten spesifikt nevnes i bvl. § 4-21 er et slikt funn overraskende. Sandberg (2003) taler for en sterkere prosessuell stilling for fosterforeldrene og at en slik rett begrunnes med hensynet til barnets beste. Dette begrunner hun med at fosterbarn har et behov for å se at viktige personer engasjerer seg i dem.

Det at fosterforeldrene gis så liten plass i slutningene tenker jeg at i likhet med funnene rundt fylkesnemndenes vurdering om barnets uttalerett kan være med på å signalisere hvilken type informasjon de mener er viktig og ikke viktig når barnets beste skal vurderes i saker om tilbakeføring, jf. bvl. § 4-21. En slik prioritering som er funnet i dette tilfelle kan lett forstås som at fosterforeldrenes meninger i saker ikke anses som så relevante og at det vil utgjøre mindre sentral informasjon, sammenlignet med mye annet, i forhold til vurderinger rundt hva som er til dette barnets beste. Når jeg leser disse funnene må jeg imidlertid ta høyde for at fosterforeldrene gjerne ikke kjenner til denne retten så godt eller at de faktisk bare har uttalt seg i to saker. En annen forklaring kan være at de kan oppleve det som ubehagelig å skulle uttale seg fordi dette bl. a. kan medføre et (mer) konfliktfylt forhold til de biologiske foreldrene.

7. OPPSUMMERENDE DRØFTNING

Sett under ett inngår en rekke elementer knyttet til barnets beste-vurderingen i saker om tilbakeføring, jf. bvl. § 4-21. Drøftningen i forrige kapittel viser at når fylkesnemndene i disse sakene vurderer barnets beste blir kvaliteten på foreldrenes omsorg vurdert. I denne vurderingen blir barnets særlige behov tatt i betraktning. Videre drøftes barnets tilknytning og mulighetene for at barnet vil utvikle alvorlige problemer dersom det besluttes at det skal tilbakeføres. Barnets tilknytning til biologiske foreldre ble også drøftet i slutningene. Vurdering rundt samvær er videre fremtredende i barnets beste-vurderingen, hvor særlig innholdet på samværene og barnets reaksjoner ble belyst i slutningene. Fylkesnemndene vurderte også om bruk av hjelpetiltak ville kunne bidra til en forsvarlig omsorg. Barnets og fosterforeldrenes stemmer inngår også i vurderingen. Ut fra dette viser slutningene at når fylkesnemndene skal vurdere barnets beste i disse sakene inkluderes både de forholdene som spesifikt uttrykkes i bvl. § 4-21 (forsvarlig omsorg, tilknytning og alvorlige problemer, samt fosterforeldrenes uttalerett) og vurderinger knyttet til mer overordnede bestemmelser som gjelder for de fleste barnevernssaker. Jeg tenker da på barnets rett til å bli hørt, jf. bvl. § 6-3, spørsmål om samvær og vurderinger knyttet til hvordan samvær har fungert, jf. bvl. § 4-19, i tillegg til bruk av hjelpetiltak jf. bvl. § 4-12, 2. ledd. Selv om jeg fant at alle disse elementene ble vurdert i denne type saker, varierte det med tanke på hvilke elementer som ble vurdert i hver enkelt slutning og hvor mye plass de enkelte vurderingselementene ble gitt i de ulike slutningene. At slike variasjoner fremkommer er naturlig ettersom ingen saker er like. Hva som vurderes til å være til barnets beste vil være avhengig av det enkelte barn, kontekst og den konkrete sak. Selv om alle saker må vurderes individuelt er likevel lovens føringer ganske klar med henhold til hva som forventes å inngå i en barnets beste-vurdering i denne typen saker.

Funnene viser at fylkesnemndene i nesten alle sakene drøftet barnets særlige behov og sårbarhet og kravene til omsorg som følge av dette. Innhold i og barnets reaksjoner på samvær synes også å være et viktig tema i fylkesnemndenes slutninger. Tilknytning ble imidlertid i mindre grad drøftet enn forventet. Dette gjaldt både tilknytningen til fosterforeldrene og miljøet rundt, samt tilknytningen til biologiske foreldre. I godt under halvparten av slutningene fant jeg at fylkesnemndene drøftet dette elementet. Funnene viser videre at barnets egen mening ble drøftet i mindre grad enn man kunne forvente, jf. bvl. § 6-3 og barnekonvensjonen artikkel 12. Videre var fosterforeldrenes stemme nesten fraværende i slutningene. Tar vi formuleringen i bvl. § 4-21 i betraktning, hvor det spesifikt fremkommer

at fosterforeldrene har rett til å uttale seg før et omsorgsvedtak oppheves, mener jeg at fosterforeldrene skulle fått en mer fremtredende plass i slutningene og slik også preget barnets beste-vurderingen i større grad. Én av forklaringene på at fosterforeldrene er gitt så liten plass i slutningene kan være at de vegrer seg for å uttale seg fordi de tenker at dette vil kunne ødelegge samarbeidet med de biologiske foreldrene, og derigjennom også gjøre situasjonen for barnet enda verre. En annen forklaring kan være at de ikke kjenner til rettighetene deres så godt.

Mine funn viser at fylkesnemndene tydelig forholder seg til de føringer som ligger i barnevernloven selv om elementene blir drøftet i varierende grad i ulike saker. Fordi fylkesnemndene er en del av et juridisk system er det naturlig at slutningene gjenspeiler det som fremkommer i loven. Det at fylkesnemndene knyttet forsvarlig omsorg og barnets behov så nøye sammen som de gjorde i disse sakene mener jeg uttrykker en forståelse av at barnets individuelle behov må ivaretas for å kunne fatte en god beslutning av hva som er til barnets beste (Goldstein et al., 1980). På tross av at fylkesnemnda i så mange som 22 av 24 saker endte opp med en beslutning om at barnet ikke skulle tilbakeføres til sine biologiske foreldre fant jeg at barnets tilknytning til fosterforeldrene og miljøet rundt bare ble behandlet i under halvparten av sakene. Tar vi i betraktning den betydning barnets tilknytning har å si for barnets utvikling (Smith, 2002) og at det i bvl. § 4-21 spesifikt sies at barnet kan utvikle alvorlige problemer dersom det blir flyttet når det har utviklet en tilknytning til fosterforeldrene og miljøet, er det overraskende at fylkesnemndene ikke problematiserte dette i større grad i slutningene. Et annet interessant funn er at fylkesnemndene diskuterer tilknytningen til fosterforeldrene og miljøet og tilknytningen til de biologiske foreldrene nesten like mange (eller få) ganger. Fordi det er snakk om tilbakeføringssaker, jf. bvl. § 4-21, ville det vært naturlig at barnets tilknytning til fosterforeldrene og miljøet rundt fikk en tydeligere plass enn hva funnene mine viser. Samtidig er en vurdering av barnets tilknytning til biologiske foreldre også naturlig at blir diskutert fordi fylkesnemnda ved krav om tilbakeføring skal vurdere omsorgskompetansen til de biologiske foreldrene.

Funnet om at barnets stemme i mindre grad kom frem kan også forstås på flere måter. Mine funn viser at fylkesnemndene vurderte en rekke hensyn, hvor noen hensyn ble i en totalvurdering forstått som mer viktige å ivareta enn barnets uttalerett. Dette er i tråd med bestemmelsene i bvl. § 6-3 og barnekonvensjonen artikkel 3 som fremholder barnets beste som et *overordnet* hensyn. Fordi verneinteressene blir så store i disse sakene p.g.a. alvorlig

omsorgssvikt kan også dette være en forklaring på hvorfor barna blir hørt i mindre grad og dermed også mindre tydeliggjort i slutningene. Jeg pekte også på at barneverntjenestene i for liten grad snakker med barn og at det som en naturlig følge av dette kan medføre at barnets stemme også får liten plass når saker behandles av fylkesnemndene fordi det tilflyter fylkesnemndene mindre informasjon fra den kommunale barneverntjeneste.

Funnet kan imidlertid også forstås i lys av det sosialkonstruktivistiske perspektivet som fremholder at ens forståelse avhenger av person og kontekst (Burr, 2003). Disse forholdene vil dermed også påvirke ens forståelse av betydningen av å inkludere barnets stemme i saker om tilbakeføring. Ut fra dette vil funnene kunne forstås med at fylkesnemndsdommeren og nemndsmedlemmene besitter en forforståelse av barn som i hovedsak sårbare, som trenger å bli skjermet og beskyttet i denne typen saker. Fordi forståelser av verden og fenomener ikke bare er tilknyttet enkeltindivider, men utvikles gjennom relasjoner og slik også kan gjelde for en større gruppe mennesker (Burr, 2003), kan en slik forståelse av barnet som fremkommer i mine funn være tilfelle for en gitt fylkesnemnd, med bestemte medlemmer, til et visst tidspunkt. Det kan også være flere mulige forklaringer på fosterforeldrenes manglende plass i slutningene.

En måte å forstå disse funnene på er ved å ta utgangspunkt i at fylkesnemnda representerer et maktorgan som innehar en posisjon som premissleverandør for hvordan man kan forstå barnets beste, for hva som er viktig informasjon og hvilke stemmer som skal tillegges mest vekt, sett i lys av den definisjonsmakten de besitter. Fylkesnemnda er imidlertid også et organ med deliberative trekk. Det deliberative perspektivet vektlegger deliberasjon og prosedyre som nødvendige betingelser for å klare å avgjøre praktiske og normative spørsmål. Perspektivet har også til hensikt å sikre maktutjevning og at alle argumenter får sin plass inn i forhandlingene (Skivenes, 2002). En sentral forståelse innenfor dette perspektivet er derfor at alle berørte parter skal inkluderes når denne typen spørsmål skal avgjøres og at man bare på denne måten kommer frem til gode beslutninger (Eriksen, 2001). Med utgangspunkt i funnene mine ser det ikke ut som at alle parters stemmer er blitt inkludert i den grad de skulle ha vært. Dette kan ha medført at viktig informasjon ikke i tilstrekkelig grad er blitt inkludert i en del beslutninger.

Én forklaring på hvorfor ulike elementer inngår og vektlegges forskjellig i ulike slutninger er at barnets beste-vurderingen skal ta utgangspunkt i de særskilte behovene det enkelte barn

har. Det må også tas høyde for at slutningene er en svært komprimert fremstilling av mye informasjon som er fremkommet, både skriftlig og gjennom de muntlige forhandlingene. Det er også et mål at vedtakene ikke skal være for lange. Dette vil i seg selv kunne påvirke hva som kommer med i slutningene.

Fordi medlemmene i fylkesnemndene kan være barnevernpedagoger og psykologer blir også profesjon og kunnskapsmakten fremtredende, i tillegg til definisjonsmakten som nevnt ovenfor. Beslutningene som fylkesnemndene fatter legger generelle føringer for barnevernsfeltet, også hva gjelder forståelsen av barnets beste. Dette tydeliggjør posisjonsmakten som fylkesnemndene besitter. De aspektene fylkesnemndene har valgt å inkludere i barnets beste-vurderingen, og i den grad de er inkludert, med de begrensninger som nevnt ovenfor, kan mest sannsynlig ses på som fylkesnemndenes forståelse av hva og i hvilken grad som skal inkluderes i denne vurderingen. Og videre at det er disse forholdene barneverntjenestene blir "tvunget" til å skulle belyse når tilbakeføringssakene behandles av fylkesnemndene. På den ene siden viser funnene at fylkesnemndene i vedtakene sett under ett er ganske "tro" mot loven ved at de svært ofte drøfter en bredde av elementene som loven har lagt føringer for at skal vurderes i denne typen saker. På den andre siden inkluderes ikke fosterforeldrenes og barnets stemme i slutningene i den grad barnevernloven og barnekonvensjonen legger føringer for. Tatt i betraktning den signaleffekten innholdet i slutningene har å si for allmennhetens forståelse av barnevernets arbeid og legitimitet blir det viktig å ha fokus på hvordan disse utformes, og hva de signaliserer med henholdt til forståelsen av barnets beste i tilbakeføringssaker.

For å forstå funnene mine mener jeg det igjen er viktig å tydeliggjøre at jeg bare analyserte slutningene i de publiserte fylkesnemndsvedtakene og at slutningene inngår som én av flere deler i et fylkesnemndsvedtak. Slutningene avspeiler ikke alt som er foregått og lagt frem i nemnda, men inneholder det fylkesnemndene har vurdert som å være de viktigste forholdene i saken. Fordi allmennheten bare har tilgang på disse publiserte vedtakene vil det som faktisk fremkommer i vedtaket ha en signaleffekt i forhold til forståelsen av hvordan begrepet blir forstått og hvilke elementer som synes mer viktige enn andre i barnets beste-vurderingen i tilbakeføringssaker, jfr. bvl. § 4-21.

Jeg må også presisere at funnene mine må forstås i lys av ulike forhold ved meg selv. Fordi kategoriene mine var et resultat av både en induktiv og deduktiv tilnærming må jeg ta høyde for at andre forskere vil kunne lese slutningene med ”andre øyne”. Jeg tenker da på at de både vil kunne avdekke andre viktige elementer som jeg kan ha oversett, men også vurdere at fylkesnemndene har vektet elementene i barnets beste-vurderingen noe annerledes enn det jeg fant. Kunnskapssynet mitt har også trolig påvirket mitt arbeid både i forhold til hvordan jeg praktisk har gjort meg kjent med datamaterialet og gjennomført analysen, men også hvordan jeg har forstått og problematisert de vurderinger som fylkesnemndene har gjort i disse slutningene. De valgene jeg har gjort i forhold til teoretiske perspektiver mener jeg også kan ha formet funnene mine. Selv om andre forskere, med et annet kunnskapssyn, valg av teori og metodisk fremgangsmåte vil kunne gjennomføre en annen studie og komme frem til andre funn og konklusjoner enn det jeg har gjort, tror jeg likevel at funnene mine er et nyttig innspill i debatten rundt et krevende normativt begrep som skal styre alle handlinger i barnevernets arbeid, nemlig begrepet barnets beste.

8. AVSLUTNING

Målet med denne oppgaven var å få belyst problemstillingen ”*Barnets beste i tilbakeføringsaker. Hvordan forstås dette begrepet og hvilke vurderinger inngår i fylkesnemndsvedtak om spørsmål om tilbakeføring av barn i henhold til barnevernloven. § 4-21?*”. I den forbindelse foretok jeg en kvalitativ dokumentanalyse av 24 fylkesnemndsvedtak fra perioden 2005-2008. Vedtakene fikk jeg tilgang til via lovdata sine nettsider og disse 24 vedtakene utgjorde det totale antallet publiserte tilbakeføringsvedtak i denne perioden. Jeg analysert bare slutningene i disse vedtakene, noe som i seg selv kan utgjøre en begrensning. Slutningene utgjør likevel en gjennomgang av det viktigste nemnda finner å legge til grunn i barnets beste-vurderingen i saker etter bvl. § 4-21.

Studien viser at fylkesnemndene og vedtakene sett under ett tar i betraktning lovens føringer når de gir et innhold til barnets beste-begrepet i sine slutninger. I studien fant jeg at fylkesnemndene i svært stor grad fokuserte på barnets særlige behov og kravene til omsorg når de skulle gi innhold til barnets beste-begrepet i disse sakene. Fylkesnemndene drøftet også innholdet på samværene og barnets reaksjoner på samvær som en del av denne vurderingen. De drøftet også bruk av hjelpetiltak. Barnets tilknytning ble imidlertid bare drøftet i under halvparten av slutningene. Funnene viste også at barnets stemme og særlig fosterforeldrene sin stemme var lite synlige i slutningene.

Jeg har i denne studien på en systematisk måte vist hva fylkesnemndene i dag (2005-2008) legger i barnets beste-vurderingen i saker om krav om tilbakeføring, jf. bvl. § 4-21. Disse funnene tenker jeg vil være et viktig bidrag til feltet fordi denne informasjonen gir grunnlag for videre diskusjoner om hva som bør inngå i en barnets beste-vurdering i denne typen saker. At jeg i studien også har påpekt hvilke viktige elementer jeg synes er gitt liten plass i slutningene, f. eks. barnets stemme og fosterforeldrene sin stemme, mener jeg er et viktig funn. Dette er fordi det kan medføre en større bevissthet hos barnevernet generelt og fylkesnemnda spesielt rundt behovet for og viktigheten av å inkludere disse stemmene mer enn hva som gjøres i dag. At fosterforeldrenes stemmer nærmest uteble fra slutningene på tross av at det i bvl. § 4-21 fremkommer at de har rett til å uttale seg før et vedtak om omsorgsovertakelse oppheves, tenker jeg også kan være av særlig interesse for interesseorganisasjonen Norsk fosterhjemsforening fordi de bl. a. jobber for å bedre fosterforeldrenes rammevilkår.

Fordi jeg i studien valgte å se på hvordan fylkesnemndene forstår begrepet barnets beste og hvilke vurderinger de lar inngå i denne vurderingen i tilbakeføringsvedtak etter bvl. § 4-21, mener jeg at det i forlengelsen av dette prosjektet ville vært interessant å studere hvordan begrepet blir forstått i andre saker som fremmes for fylkesnemnda. Jeg tenker da på f. eks. omsorgsovertakelser, jf. bvl. § 4-12, og tvangsvedtak når det gjelder ungdom, jf. bvl. §§ 4-24 og 4-26. I den forbindelse ville det vært spennende å se på om det da vil fremkomme nyanser i hvordan barnets beste-begrepet blir forstått på tvers av ulike typer saker. Det kunne også vært interessant å studere hva folk flest mener om det fylkesnemndene legger i barnets beste-begrepet i denne typen saker, slik det fremkommer i de publiserte fylkesnemndsvedtakene. Synes de å være enige i de vurderinger som fylkesnemndene gjør med tanke på innhold og vektlegging, eller er det elementer de savner som de ser på som viktige for å ivareta barnets beste? Grunnen til at dette ville vært spennende å studere er fordi barnets beste-begrepet er et normativt begrep og fordi hensikten med å publisere disse vedtakene er å bidra til at allmennheten får innsyn i beslutninger som har stor offentlig interesse og for å sikre barnevernet legitimitet i samfunnet.

9. LITTERATURLISTE

- Ainsworth, M. A. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment. A Psychological Study of the Strange Situation*: Lawrence Erlbaum Associates.
- Aliseda, A. (2006). *Abductive Reasoning. Logical investigation Into Discovery and Explanation*: Springer.
- Angel, B. Ø. (2010). Barnet som aktør og kunnskapsbærer - en utfordring for barnevernets profesjonelle ekspertise *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 3, 141-150.
- Archard, D., & Skivenes, M. (2009). Balancing a Child's Best Interests and a Child's View. *International Journal of Children's Rights*, 17, 1-21.
- Backe-Hansen, E. (1995). *Til barnets beste. Beslutninger og beslutningsprosesser i barnevernet*. Oslo: TANO.
- Barne- og familiedepartementet. (2000). *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer. NOU 2000: 12*. Oslo. Hentet 02. mars 2010, fra <http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20002000/012/PDFA/NOU200020000012000DDDPDFA.pdf>.
- Barne- og familiedepartementet. (2002). *Str.meld. nr. 40 (2001-2002) Om barne- og ungdomsvernet*. Hentet 16.02.2010, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stmeld/2001-2002/stmeld-nr-40-2001-2002-.html?showdetailedtableofcontents=true&id=471124>.
- Barnekonvensjonen. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter. Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989. Ratifisert av Norge 8. januar 1991. Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Hentet 16.05.2011 http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/veiledninger_brosjyrer/2004/fns-barnekonvensjon.html?id=88078.
- Barnevernloven. (1992). *Barnevernloven. Lov av 17. juni 1992 nr 100 om barneverntjenester*.
- Befring. (2007). *Forskingsmetode med etikk og statistikk (2. ed.)*. Oslo Samlaget.
- Berger, P., L., & Luckmann, T. (1966). *Den samfundsskabte virkelighed. En videnssociologisk afhandling*. (A. Diemer & E. Lyng, Trans.). København: Lindhardt og Ringhof.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.
- Bunkholdt, V. (2000). *Utviklingspsykologi (2 ed.)*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Bunkholdt, V., & Sandbæk, M. (2008). *Praktisk barnevernarbeid* (5. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Burr, V. (2003). *Social Constructionism* (2 ed.). London: Routledge.
- Christoffersen, S. A. (2005). *Profesjonsetikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Hentet 09.05.2010 <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>.
- Ellingsæter, A. L. (2008). *Med barnet i fokus - en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær. Vedlegg 1*. NOU 2008: 9. Hentet 28.04.2010, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2008/nou-2008-9/21.html?id=508273>.
- Elster, J. (1987). Solomonic Judgements: Against the Best Interest of the Child. *The University of Chicago Law Review*, 54(1), 1-45.
- Eriksen, E. O. (2001). Nye deltakelsesformer og deliberativt demokrati. I *Deliberasjon og demokrati* (Vol. R0112). Bergen: LOS-senteret.
- Eriksen, E. O., & Skivenes, M. (2001). *Deliberasjon og demokrati* (12 ed. Vol. R0112). Bergen: LOS-senteret.
- etikkom.no. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Hentet 26.08.2010, fra <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>
- Fahlberg, V. I. (1994). *A Child's Journey Through Placement*. London: BAAF.
- Gilje, N., & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger* (3 ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Goldstein, J., Freud, A., & Solnit, A. J. (1980). *Retten til barnet - eller barnets rett?* (P. Nerdrum, Trans.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskaplige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. (W. Rehg, Trans.). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskaplig metode*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Hart, A. S. (2010). Children's needs compromised in the construction of their 'best interests'. *Woman's Studies International Forum*, 33, 196-205.

- Haugland, R. (2007). *Med makt til å krenke. Om makt, avmakt og motmakt i en konfliktfylt barnevernssak*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Haugli, T. (2000). *Samværsrett i barnevernsaker*. (2 ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugli, T., & Havik, T. (2010). *Samvær i barnevernsaker. Psykologiske og juridiske vurderinger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Havik, T. (2003). Barnets beste - har vi noen holdepunkter? *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 4, 14-17.
- Havik, T., Larsen, M. Y., Nordstoga, S., & Veland, J. (2004). *Barnevernet. Forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Havik, T., Hassel, K., & Poulsson, A. (2003). Hjem igjen? En analyse av fylkesnemndas vedtak etter barnevernlovens paragraf 4-21. *Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet*, 1.
- Hofman, S. (2010). *Hensyn til kultur - til barnets beste?: en analyse av 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn*. Avdeling for kvinnerett, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Holme, I. M., & Solvang, B. K. (1996). *Metodevalg og metodebruk*. Oslo: TANO.
- Holsti, O. R. (1969). *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*: Addison-Wesley Publishing Company.
- Jensen, L. (2007). *Forståelse og anvendelse av begrepet "barnets beste" i barnevernet. En analyse av og refleksjon over seks vedtak, for 11 barn, i saker om omsorgsovertakelse fattet i ulike fylkesnemnder i 2007*. Høgskolen i Oslo, Oslo.
- Killén, K. (2007). *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar* (2 ed.). Oslo: Kommuneforlaget.
- Killén, K., & Olofsson, M. (2003). *Det sårbare barnet. Barn, foreldre og rusmiddelbruk*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kjønstad, A. (2002). *Barnevern, fylkesnemnder og rettssikkerhet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis. An Introduction to Its methodology* (2 ed.). Thousand Oaks, Calif.: SAGE
- Krippendorff, K., & Bock, A. M. (2009). *The Content Analysis Reader*. Los Angeles: SAGE.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvælo, Ø. (2008). *Oppvekst. Om barn og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Lefevre, M., Tanner, K., & Luckock, B. (2008). Developing Social Work Students Communication Skills with Children and Young People: A model for the Qualifying Level Curriculum. *Child and Family Social Work*, 13.
- Lidén, H. (2004). Barns rettigheter - en realiserbar intensjon? *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 7(4), 196-212.
- Lindboe, K. (2003). *Barnevernrett* (4 ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lindboe, K. (2006). *Barnevernloven: lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr 100 : à jour 1. januar 2006* (5 ed.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lovdata. Hentet 9. februar 2011, fra www.lovdata.no
- Lukas, S. (2005). *Power. A radical view* (2 ed.). Basingstoke: Palgrave macmillan.
- Nortvedt, P., & Grimen, H. (2004). *Sensibilitet og refleksjon*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ottosen, M. H. (2006). In the Name of The Father, The Child and the Holy Genes: Constructions of 'The Child's Best Interest' In Legal Disputes Over Contact. *Acta Sociologica*, 49, 29-46.
- Rasmussen, P., & Rasmussen, M. (2010). Makt i psykisk helse. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 2, 142-152.
- Robson, C. (2002). *Real world research : a resource for social scientists and practitioner-researchers* (2nd ed.). Oxford: Blackwell.
- Sandberg, K. (2003). *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Schiratzki, J. (2001). *Barnets bästa i Norden - Rättsfilosofi och rättslig begreppsbildning*: Universitetet i Tromsø, Det juridiske fakultet.
- Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data* (3 ed.). Los Angeles: Sage.
- Skau, G. M. (2003). *Mellom makt og hjelp. Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper* (3 ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Skauge, B. (2010). *Er det noen som vil høre på meg? : har endringer i barnevernloven, organisering av kommunaltjenester og innføring av nytt fagdataverktøy, der fokus har vært økt brukermedvirkning og deltakelse fra barnet, medført endringer i praksis? : blir barnets stemme mer fremtredende?* , NTNU, Trondheim.
- Skivenes, M. (2002). *Lovgivning og legitimitet : en evaluering av lov om barneverntjenester av 1992 i et deliberativt perspektiv*. Universitetet i Bergen, Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap, Bergen.
- Smith, L. (2002). *Tilknytning og barns utvikling*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

- Sommer, D. (2003). *Barndomspsykologi. Udvikling i en forandret verden.* (2 ed.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Stang, E. G. (2007). *Det er barnets sak: en analyse og vurdering av barnevernets hjelpetiltak og barnets rettsstilling i saker etter barnevernloven § 4-4.* Elisabeth Gording Stang, Oslo.
- Sundt, H. (2010). *Fosterhjemshåndboka* (5 ed.). Oslo: Kommuneforlaget.
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse - en innføring i kvalitativ metode.* Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjomsland, S. (1997). *Barnevern og omsorgsovertakelse.* Oslo: Kommuneforlaget.
- Aadland, E. (1998). *Etikk for helse- og sosialarbeidarar.* Oslo: Samlaget.

---

¹ Vedtakene fant jeg ved å gå inn på nettsiden <http://websir.lovdata.no/cgi-lex/wiftbasdir> Her klikket jeg på "vedtak og uttalelser", haket av "FNV – Fylkesnemnda for sosiale saker", trykket "Velg", skrev inn "lov-1992-07-17-100-§4-21" i feltet "Lovhenvisninger", trykket "Søk", og deretter "Resultatliste". Da kommer hele listen over de publiserte vedtakene; en liste som hele tiden oppdateres. Da jeg foretok utvalget fikk jeg opp 90 dokumenter. Ved en nøyere gjennomgang over sammendragene på de 90 dokumentene kom jeg frem til at det riktignok bare var 55 tilbakeføringssaker, jf. bvl. § 4-21. 24 av disse vedtakene hørte til perioden 2005-2008 og utgjør mitt datamateriale i denne studien.

² FNV-2005-163-ROG, FNV-2004-279-ROG, FNV-2006-64-AGD, FNV-2005-252-HSF, FNV-2007-251-HSF, FNV-2007-118-MRO, FNV-2006-329-ROG, FNV-2006-230-ROG, FNV-2008-128-ROG, FNV-2008-13-OPP

³ FNV-2005-252-HSF, FNV-2007-251-HSF, FNV-2006-329-ROG, FNV-2006-230-ROG, FNV-2008-128-ROG, FNV-2008-13-OPP

⁴ FNV-2005-163-ROG

⁵ FNV-2004-279-ROG

⁶ FNV-2005-181-ROG, FNV-2005-163-ROG, FNV-2004-279-ROG, FNV-2004-159-NOR, FNV-2006-122-TRO, FNV-2006-118-TRL, FNV-2006-64-AGD, FNV-2006-78-HSF, FNV-2005-252-HSF, FNV-2007-251-HSF, FNV-2007-118-MRO, FNV-2007-41-ROG, FNV-2006-329-ROG, FNV-2006-315-HSF, FNV-2006-230-ROG, FNV-2008-83-MRO, FNV-2008-91-MRO, FNV-2008-128-ROG, FNV-2008-141-OSL, FNV-2007-802-OSL, FNV-2008-87-OSL, FNV-2008-13-OPP

⁷ FNV-2005-181-ROG, FNV-2004-159-NOR, FNV-2006-122-TRO, FNV-2006-118-TRL, FNV-2005-252-HSF, FNV-2007-118-MRO, FNV-2007-41-ROG, FNV-2008-83-MRO, FNV-2008-128-ROG, FNV-2008-141-OSL, FNV-2007-802-OSL, FNV-2008-13-OPP

---

⁸ FNV-2005-181-ROG, FNV-2005-163-ROG, FNV-2004-279-ROG, FNV-2006-122-TRO, FNV-2006-64-AGD, FNV-2006-78-HSF, FNV-2005-252-HSF, FNV-2007-118-MRO, FNV-2007-41-ROG, FNV-2006-329-ROG, FNV-2006-230-ROG, FNV-2008-83-MRO, FNV-2008-91-MRO, FNV-2008-128-ROG, FNV-2008-141-OSL, FNV-2007-802-OSL, FNV-2008-87-OSL.

⁹ FNV-2005-163-ROG, FNV-2004-279-ROG, FNV-2006-122-TRO, FNV-2006-64-AGD, FNV-2006-78-HSF, FNV-2005-252-HSF, FNV-2007-118-MRO, FNV-2007-41-ROG, FNV-2006-329-ROG, FNV-2006-230-ROG, FNV-2008-83-MRO, FNV-2008-91-MRO, FNV-2007-802-OSL, FNV-2008-87-OSL

¹⁰ FNV-2007-118-MRO, FNV-2006-230-ROG, FNV-2008-83-MRO, FNV-2008-87-OSL

¹¹ FNV-2004-279-ROG, FNV-2004-159-NOR, FNV-2006-122-TRO, FNV-2006-64-AGD, FNV-2005-252-HSF, FNV-2007-41-ROG, FNV-2008-83-MRO, FNV-2008-141-OSL, FNV-2007-802-OSL, FNV-2008-87-OSL

¹² FNV-2008-87-OSL

¹³ FNV-2004-159-NOR, FNV-2006-122-TRO, FNV-2006-118-TRL, FNV-2006-64-AGD, FNV-2007-118-MRO, FNV-2007-41-ROG, FNV-2008-83-MRO, FNV-2008-141-OSL, FNV-2008-76-OSL

¹⁴ FNV-2006-118-TRL, FNV-2006-64-AGD, FNV-2007-41-ROG

¹⁵ FNV-2008-83-MRO, FNV-2008-141-OSL

¹⁶ FNV-2006-122-TRO, FNV-2007-118-MRO, FNV-2008-76-OSL

¹⁷ FNV-2004-279-ROG, FNV-2004-159-NOR, FNV-2006-122-TRO, FNV-2006-64-AGD, FNV-2005-252-HSF, FNV-2007-41-ROG, FNV-2008-141-OSL, FNV-2007-802-OSL

¹⁸ FNV-2005-39-ROG, FNV-2004-159-NOR, FNV-2006-122-TRO, FNV-2006-118-TRL, FNV-2006-78-HSF, FNV-2005-252-HSF, FNV-2007-251-HSF, FNV-2007-41-ROG, FNV-2006-329-ROG, FNV-2006-315-HSF, FNV-2008-83-MRO, FNV-2008-141-OSL, FNV-2008-76-OSL, FNV-2007-802-OSL, FNV-2008-13-OPP

¹⁹ FNV-2005-39-ROG, FNV-2004-159-NOR, FNV-2006-122-TRO, FNV-2006-118-TRL, FNV-2006-64-AGD, FNV-2005-252-HSF, FNV-2007-41-ROG, FNV-2006-329-ROG, FNV-2006-315-HSF, FNV-2008-83-MRO, FNV-2008-128-ROG, FNV-2008-76-OSL, FNV-2008-13-OPP.

²⁰ FNV-2005-181-ROG, FNV-2004-159-NOR, FNV-2006-122-TRO, FNV-2006-118-TRL, FNV-2006-64-AGD, FNV-2006-78-HSF, FNV-2007-118-MRO, FNV-2007-41-ROG, FNV-2006-329-ROG, FNV-2006-315-

---

HSF, FNV-2006-230-ROG, FNV-2008-83-MRO, FNV-2008-91-MRO, FNV-2008-128-ROG, FNV-2008-76-OSL, FNV-2007-802-OSL, FNV-2008-13-OPP